Светлана Поровић Михајловић

ТАНГО НИЈЕ ДЕЉИВ СА ТРИ

Драгану, Јовани и Павлу

Али најчешће стоји, невидљива и нечујна, негде иза моје сенке.
А ја сатима живим у свести о њеном присуству, што је много више
од свега што могу да дају очи и уши и сва сирота чула...

(Иво Андрић, *Јелена, жена које нема*)

La Salida[*]

[*] *La Salida* (шпанаски) – дословно: излазак; овде: назив фигуре у тангу којом започиње плес.

ПРВА НОЋ У ПОРТУ

Из Коимбре је стигла поподневним возом.

Шта је пресудило? Језеро мастиљавог неба разапето између сазвежђа Касиопеја и Лира, што се сјактаво огледало у мирној површини реке Мондего; весела цика апсолвената ликовне академије из Кракова, од које је, налик поклопцу над ускључалим лонцем, поскакивао кров на променадној позорници у опустелом парку „Мануел Брага“; или, понајпре, осмех њиховог професора док их је покровитељски посматрао са клупе (сад увиђа да се и сувише наивно понадала да ће раздаљина од Београда бити у стању да *тај осмех* избрише из њеног хипоталамуса, а ето, први, само налик Костином, био је довољан да јој живо сећање у хипу простру́ји до коштане сржи) – све то није ни покушавала да одгонетне сутрадан када је већ купљену аутобуску карту наглим трзајем вратила преко мермерног пулта, и готово узвикнула:

– Опростите, радије бих возом!

Тања иначе није била подложна убеђивањима, нарочито ако су била толико упорна, насртљива и гласна, али зачудо, изненадивши и себе неочекиваном импулсивношћу, овог пута је подлегла променивши одлуку у последњем трену. На срећу, закључиће неколико сати касније, јер је Сао Бенто, баш као што су углас грактали будући сликари из Пољске, и одмерено али убедљиво потврђивао њихов уздржани професор, представљао најлепша врата кроз која је могла ступити у северну престоницу Потругала.

И као што у завршници вешто режираног трилера ненадани обрт волшебно размрси загонетку, тако је, кроз чађави мрак дугачког приступног тунела, сунце наједном праснуло у Тањиним очима као блистави пуцањ. Воз је улазио у Порто.

Иако по годинама вршњакиња XX века, зграда железничке станице није одавала да јој је протекло време штогод наудило. Напротив. Тог тридесетог јуна 2003. године стајала је на узвисини господствена и лепа као у доба када је први писак локомотиве одјекнуо међу њеним мермерним зидовима.

Док је пројекат саме грађевине настајао, кроз замршену шуму линија на многобројним основама, пресецима и изгледима, могло је тек да се нагађа куда ће све машта одвести архитекту Маркеса де Силву. Но, како ће се звати његово ново, амбициозно здање, знало се и много пре него што је потписао свој последњи цртеж. Прошлост се за то постарала, а где она кумује, искуство подучава: добро је послушати. Наиме, на простору будуће железничке станице некада се уздизао раскошан самостан, *Sao Bento de Ave-Maria*, те је потоња путничка постаја, преузевши место негдашњег конвента, наследила и његово име.

Али, да ли само то, исто име и исто место? – размишљала је Тања док је воз бешумно милио према робустним одбојницима на крају колосека. Са лиснатих капитела гвоздених стубова, у пенастој чипки подупирача под стакленим кровом, међу купастим цвастима што су се тихо бокориле из зидних жардињера, куд год јој се око отело и завукло, Тањи се чинило да разазнаје и танани траг оног нарочитог мирног достојанства које заувек испуни просторе једном одабраних божјих станишта. Осети начас као да је утонула у давну прошлост, у неко спорије време, које је можда управо зато, помислила је, на неки тајанствен начин и вредније и боље од овог којим су, између бројева 17 и 45, пулсирале тачкице течног кристала на модерном станичном сату.

Кад се воз зауставио, Тања је сишла на перон. Спретно је уронила у вреву, без оклевања или наговештаја да јој је то овде, у ствари, првина. Случајном посматрачу пре би личила на неког ко се, после дугог избивања, раздрагано враћа у драг, познат град, него на придошлицу што тек треба да нађе пут до сасвим непознатог одредишта.

Гужва ју је повукла према излазу силином набујале матице. Међутим, чим је ступила у широко станично предворје, иако су људи око ње и даље ужурбано промицали, она стаде и, опчињена призором – тренутно изгуби дах.

Катедрални високе зидове пространог вестибула прекривао је велелепни мозаик. Двадесет хиљада квадратних керамичких плочица преливало се свуд уоколо у најразличитијим валерима маринскоплаве боје: од нежне, паперјастосветле, до загаситомодре као ноћ.

Скоро претрнула од узбуђења, Тања је усхићено гледала, не знајући заправо којој од крајности више да се диви: огромним, помпезним муралима који су дочаравали фрагменте из историје некада великог поморског освајача, или бескрајном стрпљењу што је утрошено да се руком ослика сваки комадић глатког фајанса.

Ипак, морала је да крене. На факсимилу резервације писало је да важи до седам сати увече. По ознаци на плану града који је држала у рукама, хотел је могао да буде удаљен десет, највише петнаест минута хода северозападно од станице. Али релативно кратка стрма улица одужила се Тањи, добро натовареној пртљагом, у полусатно напорно пешачење до назначеног циља.

Необично љубазна службеница португалске амбасаде у Београду обазриво је рекла Тањи пре месец дана:

– Упозоравам вас да располажете скромним средствима. Не обећавам ништа, осим да ћу покушати да нађем одговарајући смештај.

Испословала је право чудо. Тањин хотелчић налазио се у најстрожем центру града, у улици која води према звонику Торе душ Клеригуш, са чијег врха се могао видети цео град: стари Порто начичкан нахереним, збијеним кућама, али и нова велеградска насеља што су увелико освајала околне брегове.

Стидљив, избледели натпис на прочељу старе зграде потврдио је Тањи да се налази на правој адреси. Не скидајући ранац са рамена, ушла је постранце кроз уска врата вукући гломазни кофер. Пришла је рецепцији, односно омањем дрвеном пулту иза кога је цупкала млада тамнокоса девојка. Угледавши придошлицу, хитро је скинула слушалице дискмена са ушију и дочекала Тању осмехом.

Пансион је власништво њених рођака, рекла је пронашавши најзад Тањино име у списку нових гостију, и наставила да говори у једном фуриозном темпу. Она само дежура понедељком и четвртком, када нема предавања по подне; добро јој дође да вежба енглески, а ни џепарац није лош; баш је лепо што ће једна Београђанка становати код њих наредних месеци, до сада нису имали госте из Србије; са интересовањем сама прати шта се на Балкану дешава, мора, јер студира дипломатију, изгледа да се у Србији спремају опет нови избори; баш би волела да једном оде у Београд, распитала се, португалска амбасада је у живописном крају, близу Белог двора ако се не вара; нада се да ће Тањи бити забавно у њиховом хотелу, није луксузан, али је

на гласу међу студентима; понеки чекају неколико месеци за место, па је баш занима ко се за Тању заузео; на првом спрату су две Кинескиње! и један Анголац; он је стално забринут и ћутљив, оне су веома слатке, док говоре цвркућу као два славуја; на другом спрату су Швођанин, Канађанин и Бугарка; Швођанина је видела накратко, у пролазу, прави је Скандинавац, висок и плав, а она тренутно нема дечка, каква згодна случајност; остало двоје још није упознала, допутовали су синоћ, вероватно још спавају; Тања ће бити сама на трећем спрату само до краја недеље; у петак стиже девојка из Брајтона, у суботу друга, она је из Загреба; нада се да Тањи неће сметати што је из Хрватске, па рат се завршио још пре осам година; како се оно каже: боље добар развод него лош брак, премда јој се чини да тај, југословенски „развод“ и није био баш много добар, један је од бурнијих у ближој историји; у поверењу, њена рођака не воли када се у хотелу прича о политици; она мисли да су студенти дошли ту да уче, а *не да губе време на глупости*; старија жена, није чудо што не разуме да је данас све политика; за њу се свет завршава на вратима њеног хотела, ваљда зато толико инсистира на следећим правилима: доручак је од осам до девет, вечера тачно у шест, посуђе свако склања сам, купатило такође треба средити за собом (налази се одмах поред степеништа на сваком спрату), постељина се мења средом, посете нису дозвољене после десет, као ни кување хране по собама; толико; мисли да ништа важно није заборавила; нажалост, хотел нема лифт, али радо ће помоћи Тањи да однесе пртљаг до своје собе; нека остави пасош и може да узме кључ.

У другим околностима ерупција непосредности која се на њу обрушила била би јој врло забавна, чак симпатична, али је Тања сада одвећ уморна, нестрпљиво чека да девојка коначно заврши.

– Хвала, снаћи ћу се сама – рекла је хитро пружајући тражени пасош. – Што се тиче Загрепчанке, само да не буде неки намћор, као Анголац са првог спрата. Остало није важно – додала је и нестала на степеништу.

Откључавајући врата собе, Тања није више била сигурна да ли је тако олако требало да одбије понуђену помоћ, па макар и по цену нове девојчине тираде. Задихана и знојава, напипала је прекидач поред вата, и просторију одмах преплави млечна, стерилна светлост. Једна неонска цев је очигледно већ била на издисају. Трептала је са плафона попут неконтролисаног тика на лицу.

Тања прелети погледом по соби. Била је аскетски намештена: кревет, ноћни ормарић са лампом, минијатурни сто, столица без наслона, уграђен плакар и, голи, бели зидови.

– Шта је, ту је – промрси кратко, скидајући ранац са леђа. Пустила га је да падне поред кофера на под. У собичку преостаде једва нешто слободног простора.

„Уз покоју ситницу, два-три постера, изгледаће много боље“, тешила се Тања. „Дане ћу вероватно највећим делом проводити у Институту, овде ћу доћи само да преспавам“, покушавала је у мислима да суспрегне надолазећи осећај.

Али, између првог пара ребара већ је почело да јој тиња. Испрва је то била мала, малецна грудвица зебње, ситна као трн. Потхрањена празном белином зидова, и оним несносним цактањем с плафона, убрзо поче да расте, да се рогљасти, бруси. И ево је, зарива се у свест као врх оштрог шила, слово по слово.

Ссс... сикће кроз кортекс, ааа... клизи низ кичму, ммм... леди крв, ооо... влажи дланове, ћћћ... размиче кости, ааа... отпочиње крик.

Самоћа!

Одјекивало је из ћошкова, кроз саставе дасака на патосу, из сваке шаре избледеле простирке... Громогласно. Неиздрживо.

Ошинута тим немим вриском, Тања поскочи са столице, зграби јакну и излети из собе у ноћ.

Баште кафеа на левој обали реке Доро биле су скоро празне кад је Тања стигла до њих. Села је у једну тик до Музеја вина. Осим ње, напољу није било других гостију. Још увек је мислила на оно што се догодило у соби.

„Била је то тек тренутна слабост – умор, ништа више“, уверавала је себе. „Опраштање са веселим студентима у Коимбри потрајало је све до јутра; купе је био загушљив и препун, више сам се мучила, него дремала; па она узбрдица до хотела...“, ређала је у мислима могуће разлоге. Убитачно брбљање рецепционерке само јој је долило претпоследњу кап. Шездесет степеника и оловни пртљаг коначно су превршили меру.

„У суморној, минијатурној соби и много чвршћи од мене би пукли“, закључила је Тања напослетку, осећајући како узнемиреност почиње да попушта. Расположење јој се полако враћало. Келнера је већ дочекала смешком.

Осмотривши младића који јој је пришао, Тања је проценила да не може имати више од седамнаест, осамнаест година. Голобрад и устручен, дрхтурио је испод беле кошуље као неки промрзли дечарац. Тим пре ју је изненадио његов необично дубок глас. На штуром енглеском понудио јој је да пређе унутра, где је топлије и свира жива музика.

– Хвала, црвени порто ће бити сасвим у реду – одговорила је.

Вероватно већ навикао на свакојако понашање туриста, јер ко би други осим њих по сличном времену пристао да остане напољу, младић је помирљиво рекао:

– Како ви кажете. Флаша, или чаша?

– Чаша по чаша. За сада. После ћемо видети. – Покушала је да се нашали са њим, али успела је само још више да га збуни.

Младић се сметено насмешио, заустио да нешто каже, али је ипак на крају одустао. Ускоро се вратио спустивши једну, па уз значајан поглед, и другу чашу на сто. Биле су вршком пуне. Из његових трапавих реченица, којима је пропратио послужење, Тања је успела да разуме два-три „sorry“, неколико „don't understand“ и театрално „very good porto“ на крају. Изрекао је то са призвуком надмености у гласу, показујући десно на зграду Музеја и удаљио се високо уздигнуте главе и забачених рамена, као поносни глумац који тријумфално напушта сцену после веома убедљивог монолога.

„Нека му буде“, прихватила је Тања, „и мени је лепше да верујем у његову лаж.“

Била је готово сигурна да би порто из подрума Музеја вина морао да буде знатно скупљи од овог са винске карте малог кафеа.

„Мада, никад се не зна, можда је заиста истина оно што тврди“, почела је све више да се колеба гледајући у чаше пред собом. Вино је у њима пламтело чудесно пурпурним сјајем.

Машила се за ближу чашу. Само што ју је окрзнула прстима, из ње је букнуо мирис; *онај* – запретан у зрна грожђа још тамо, на падинама стрмих винограда, негде узводно уз Доро, где су чокоти винове лозе из прослојака кристаластих шкриљаца и ноћу корењем црпили топлоту чудотворног луизитанског сунца.

Пила је са уживањем: кратким, полаганим сркутима, штедљивије него да куша лек. Таман и густ, попут добро укуване меласе, порто је приањао уз њена непца, расипно дражећи оштрикавом слашћу свилену површину слузокоже. Иза сваког гутљаја осећала је како јој тело жаре благородни трнци топлине.

Ту где је Тања седела, отворена пучина била је тек слутња иза друге кривине реке. Па ипак, могла се заклети да кроз хладњикаву помрчину чује узаврели шушањ океана. Замишљала је његове запенушане таласе како, попут устрепталог љубавника опхрваног пожудом, нестрпљиво сачекују воду велике реке.

Док је још била сасвим слободна, непремошћена и дивља вода, са наспрамних обала Дора дуго су се надмудривала два насеља: мање, сиромашна лука, (о)порто, на десној, и веће, богато, трговачко, Кал, на левој обали реке. Као мушичаву дечју игру, њихово супарништво потрло је време. Напросто, увек је лакше заједно. Тако су, хтели

не хтели, прерасли у један град: Порто до Кал. Њихово спајање подарило је обема насеобинама бољитак, а име и целој земљи.

– Португал – мрморила је Тања загледана у реку, питајући се да ли ће ту, можда, једном пронаћи свој нови дом.

Ближила се поноћ. Необично свеж последњи дан јуна растерао је и оно мало најупорнијих шетача са кеја. Тања је осећала како јој се из влажне траве, преко хладних, утрнулих стопала, језа полако пење дуж листова ногу према бедрима. Ни вино више није могло помоћи. Али, није јој се ишло. Седела је и даље као зачарана.

Попут широко растворене шкољке, Порто је на супротној обали откривао сву своју раскош, можда и варљивију од оне стварне због загонетног додира ноћи. Низ каскаде стрмих улица поскакивала је расута светлост. Сливала се према Дору као жућкасти језичци ватре нетом одбегли из огњишта. Доле, дубоко, у црном суноврату између громада камених блокова вертикалне обалоутврде, ситна, игличаста прашина кише пуцкетала је по намрешканој површини реке. Високо изнад, преко целог неба, гиздав и снажан као раздражени парип у скоку, челични лук моста *Dom Luis I* пропињао се између стрмих обала.

Тања је осетила... Не, знала је: ово ће памтити до краја живота!

Можда не толико саму слику, јер завера времена над сећањем избледи јасноћу виђених облика и боја, већ овај занос што опија жешће од вина, ову распусну пометеност узбуђених чула од које јој се тело, ево, расплињује и лебди. Ову лепоту! Толику да боли.

„Да није све ово тек самообмана, варка?“ – сину јој наједном. „Као у оној бурманској бајци. Или је била цејлонска? Како беше?“ – покушавла је да се присети мајчиног приповедања.

...Било је то, негде далеко, иза седам мора, у време монсуна, негде на ободу неке велике прашуме. Један налет кише само што је престао и у малом селу било је живо

као у кошници. Требало је на многим колибама поправити кров од лишћа, учврстити дрвену ограду око села, напунити крчаге водом са оближњег извора, прикупити одбеглу стоку... – посла је било на претек. Људи, жене, деца, баш сви, имали су неко задужење, грабећи да што више ураде пре него што се стушти нова киша, сви осим неколицине старих мудраца, који су се из оближњег храма склонили пред монсуном у село. Од старости су били безмало потпуно слепи. Једва су разазнавали људе и ствари пред собом. Били су веома слаби и тешко су се кретали, али су свеједно ишли од једног до другог заговарајући их, запиткујући и делећи свима савете. Међутим, од најмлађег детета па све до старешине села, сви су их веома поштовали и нико није хтео да им каже да сметају.

Старешина села био је на муци: како да склони старце а да их не увреди? Можда би било најбоље да и њих нечим упосли. Ето, послаће их до џунгле да донесу гране за ограду. Када су то чули, старци су се обрадовали што и они могу бити од користи.

Док су тумарали околином у потрази за грањем, одједном осетише нешто пред собом. По звуцима које су чули, схватили су да им се испречила нека животиња. Пришли су јој с разних страна, дотичући и истражујући онај део њеног тела коме су понаособ били најближи: један реп, други сурлу, наредни уво, следећи кљове, онај за њим ноге..., и тако редом.

Узбуђени својим открићем, у трену заборавивши због чега су кренули у шуму, старци су пожурили назад у село да испричају осталима на какву су то чудну животињу налетели. Упадајући један другом у реч, утркивали су се ко ће верније описати непознатог створа. Први, онај што је додирнуо реп, тврдио је како су срели нешто мало, кратко и савитљиво као комад канапа; други, који даље од сурле није макао, успротивио се – животиња је мишићава, дебела и дугачка, налик лијани; за трећег, оног што је стајао поред увета, то нешто је било танко и широко као џиновски лист папрати... Ускоро је букнула жучна свађа, јер је сваки старац, чврсто уверен да је баш он у праву, тврдоглаво истрајавао на својој истини. Сељани су их неко време пажљиво слушали, али како се свађа захуктавала, све мање им је било јасно о којој животињи то старци причају.

У међувремену, небо изнад џунгле је почело већ поново да се мршти. Ускоро су и најстрпљивији слушаоци посустали, те се разиђоше и они остављајући мудраце да се препиру, убеђени да им је лудо време монсуна потпуно помутило разум.

А слон је и даље лењо и спокојно преживао надомак села, истовремено и храпав и гладак, и танак и дебео, и дуг и кратак, и велик и мали...

Потакнута том бајком из детињства, Тања је уронила у мисли. Зар сваки сусрет са непознатим није управо то, питала се она, једно ново немушто трагање. Слика коју понесемо тек је случајни одраз стварности, уобразиља обликована нашим доживљајем. Као у калеидоскопу. Завириш, а стакаоца изнова сложе друкчију шару.

Шта је истина?

Понекад нема коначног одговора. Неухватљива попут светлости, истина остаје да лебди ван домашаја наше мајушне снаге, недостижна баш као она далека линија на хоризонту која спаја плавети неба и воде.

МЕМЕНТО ЗА ЗАБРЕЖЈЕ

Живот се навек око воде заметао.

Да ли уз танкомлази, кривудави поток, што без реда раштрка куће по падини неког брда; да ли сабијен у теснац брзог и ћудљивог тока који жега искапи до сувог корита, а поводањ преобрази у помаму која све пред собом размиче и носи; или поред широке равничарске реке, обујмљене обалама као зибком, што лењо и моћно прти кроз црну, сјајну смоницу; али, од најмањих заселака затурених по беспутним забитима, до најсјајнијих престоних вароши, одувек се живот зачињао уз воду и као из ње.

И Калина, Станкова кћи, родила се на води.

Да, баш тако, на води – уз бат лопатица на воденичном колу и клокот слапа у дрвеној вади. Стигла је прерано, недонесена. Пожуриле је тешке вреће тек самлевеног брашна што их је њена мајка Јелка пунила и везивала у воденици по цео дуги летњи дан.

Јелка је била веома млада, премлада да рађа и буде мајка. Ваљда се зато, сиротица, толико дуго и мучила. Када су се, најпосле, у крвавој слузи прво појавили табанићи уместо главе, било је јасно да слути на зло. До мрака се и обистинило.

На малој заравни око воденице, сутон је већ пунио сенке модрином.

Сутон. Раздел-време. Ни светлост, ни тама, већ тајна. Дан се потрошио. Јењава, хлапи. Држи се још само танким, сипкавим влатима о далеки руб неба. Ноћ тек надолази. Млада је, несигурна и слаба. Оно што је до малопре било јасно, одједном начиње сумња. Пред њом посустаје и најчвршћа увереност у добро познате обрисе и њихово значење. И колико год око, као у једину истину, обдан веровало у оно што

види – да је крошња само лиснати клобук над стаблом, а жбун сноп штркљастог прућа – тада, у смирај, то дневно, неоспорно знање постаје некако варљиво и крхко. Надоласком сумрака крави се у свести брже од ледене покорице изненада захваћене топлим хуком. На жутој мрљи полако ниче неверица: да ли је све ово около стварност, или маштом изазван привид?

Те ране јулске ноћи, у сутон, ваздух је био посебно густ. Тек прохујало невреме оставило је за собом лелујаве облаке лепљиве измаглице и прашине. Споро су путовали према земљи као да је никада неће дотаћи. Из мрклине кланца, далеко низ поток, топли ноћник доносио је још само по који потмули јек грома.

Станко и не чу да му се Митра приближава. Изникла је из тмуше као дух. Само му се наједном њен уморни длан спустио тихо на раме. Али, није се пренуо. Ни од додира, ни од напуклог гласа када је кратко рекла: Ћер. И само толико. Он је не упита ништа. Као да је остало и сам већ слутио.

Немоћна да било шта уради, или каже нешто што би дало наду у другачији исход од оног кога су се обоје прибојавали, Митра се проврпољи који трен над Станковим ћутањем, узалуд таруући крајичком мараме мокри образ, па, не могавши више да суспрегне јецај, нагло се окрену и врати у брвнару. На деблу под јасеном, заборављен међу Станковим прстима, остао је да тиња румени жар цигарете. Када се догорели жижак угасио, и тамо, у воденици, све је већ било готово.

Јелка се задевојчила пре само непуну годину, о Преображењу Господњем. Али не као што то обично бива када дође право време, па се нико промени не зачуди, већ некако мимо реда: одједном и на брзину. Као да су ту плаху девојчицу, прворођену од осам кћери надничара Милоја, старији назор угурали тамо где јој још није било место.

Стајала је поред мајке у порти. Њено ситно лице, још невично ма каквом намештеном изразу, гледало је зачуђеним, широким очима у ускомешани свет који је излазио из цркве. Овлаш се назирући испод празничне кошуље, налик замотуљцима брижљиво сакривеним у недра, из равнине тела тек су јој се помаљале груди. Све остало било је танко, кошчато и ломно. И одиста би личила на дете које је малочас, грубом, несмотреном омашком доведено из игре, да на њој нису били нови опанци, дуга, девојачка сукња и стаклена ниска око врата.

Са звоника је и даље гласно одјекивало када ју је мајка угурала међу остале девојке. Угурала и оставила. Само тако. Без иједне речи.

Девојке око ње све стасале, једре. Мираз им се љеска на прсима. Јелка штрчи међу њима, као распар дугме на капуту. Њене сестре су већ давно нестале у вашарској вреви. Да је могло по Јелкином бити, и она би најрадије отрчала за њима. Но, није смела. Од мајке.

Оставивши је под дудом, мајка се удаљила једва који корак. Овлаш ослоњена на ограду, помно је мотрила на најстарију ћерку, напета као пас трагач усредсређен на сустигнуту, рањену ловину.

Јелка није морала да се осврће да би видела тај оков од мајчиног погледа. Осећала га је! Обавијао се око сваког њеног нерва, сапињући јој тело као да су је целу

омотали влажном, танком и жилавом опутом која се сада осушила и затегла, па од ње не може ни да мрдне. Сваки Јелкин наум да се макар помери посустајао је пред тим умишљеним стиском, и то много пре него што би њена слабашна жеља могла да поприми ону потребну меру решености после које се намеравано ипак учини упркос постојећем страху.

Имало је у том мајчином погледу и још нечега осим претње. За Јелку загонетног и недокучивог. Као да ју је једнако на нешто посебно, и веома важно, опомињао. Драге воље би га услишила – била је кротко и послушно чељаде – но није схватала шта то мајка тражи од ње.

Помно је посматрала зажагорено клупко девојака око себе не би ли некако разабрала шта би то могло бити. Гледа их, слуша, али не разуме. Оне се подгуркују, смијуље, шапућу једна другој на уво нешто због чега се онда на сав глас кикоћу. Веселе, усплахирене, пуне неког радосног ишчекивања. Волела би и она да је могла тако. Можда би онда мајку задовољила. Али како кад не уме!

Та бујица речи, што пршти са девојачких усана као млазнице воде на извору и пада свуд около попут насумце расутог зрневља у сетви, за њу је само неразумљива бука од које јој се у глави вртложи, таласа и мути. Рамена јој тешка. Ноге је боле. Жуљају опанци. Кад би могла гдегод да седне, да одахне, да се изује, макар накратко. Осврне се, молећиво погледа у мајку, крене телом као да би пошла према њој.

Прозревши Јелкин наум, мајка двапут одречно промрда главом, па онда климне према средини дворишта. Отуда су наилазили момци.

Прилазили су полако. Ногу пред ногу. Насмејани и јаки. Млади! Палчеве заденули ко за појас, ко за јелек. Не журе. Као да сваки тачно зна којој иде.

Девојке – утихнуле. Гутљај им се чује. Лица постала мирнија, свечанија, очи светлуцају.

Нешто се, очигледно, дешавало. Нешто што су, изгледа, сви добро разумели, на шта су били потпуно спремни. Сви осим ње, Јелке. Јер, како су се момци приближавали, тако је она јаче притискала леђа уз дуд. Осећала је кроз блузу намрешкане бриди храпаве коре, већ су јој се добрано утискивале у кожу. Једва да се обазирала на тај бол. Чинио јој се као незнатно гребуцкање према оном *другом*, што ју је сву обузимало. То друго било је сасвим ново, непознато, али, осећа, свим бићем осећа, велико и застрашујуће; страшније од свих дотадашњих њених страхова.

Момци се измешаше са девојкама. Крену свирка. За њом коло.

Пиште трубе, бубањ удара, думбара бас. Ноге се преплићу, поцупкују, лете. Усковитлале са калдрме густу августовску сушу. Прашина попала по ознојеним лицима па се жућкасто пресијава као седефасте љуспице крљушти. Свуда жагор. Народ се комеша. Пуцају прангије, галаме трговци, вичу механџије, маме лицидери...

Само ону малену запремину ваздуха, у којој Јелка под дудом стоји, припијена уз дрво као колац – испунила празна тишина. И оно нешто, веће од страха!

Ако зажмури, помисли успаничено, онако јако као ономад, и довољно дуго сачека, можда ће све само од себе проћи док поново не отвори очи.

Било је то пре неки дан када је због тешког ведра одоцнила са ђерма. Надомак куће пресрео је мрак. Сручио се изненада, баш као да су у трену попустили невидљиви држачи којима је био прихваћен за небески свод. Наједном, куће више нису биле куће, ни улица пут, ни жбуње само шибљике поред њега. Све се изврго, изобличило. Од прозора остале тек грудвице светлости. Расуле се свуда, па блеште из мрака као варнице. Бриди тама од њих. Крошње расту, бујају, шуште. Гране им плазе кроз ваздух. Хује према њој. И трава оживела. Оно што чује није више зрик кукаца, већ као да под влатима шкргуће безброј искежених зверчица. Њихови оштри зуби звекећу јој тик поред стопала. Сад ће се у њих зарити!

Јелка се скамени.

Ведро испаде.

Вода пљусну.

Она сакри главу међу рамена и чврсто заклопи очи.

Као да је вечност прошла пре него што их бојажљиво поново одшкрину. Пред собом угледа оца. И све опет би добро.

Можда би и сада, само ако опет тако јако зажмури, можда би, неким чудом, усред ове вашарске халабуке, отац могао однекуд да се створи. Да једноставно изникне и да је избави.

Спасоносно се ухвативши за ту мисао, Јелка чврсто стисну капке. Очајнички, до краја снаге. Заробљено у дубини очних јабучица, срце јој је тукло као да ће искочити.

За то време, на коси изнад села, кроз чокоте кметовог винограда, до Јелкиног оца допирали су одјеци из црквене порте. За њега није било ни свеца, ни црвеног слова.

Јелкин отац Милоје, одмалена је за именом вукао погрдан прирепак: ″Миле-копиле, лудин син″. Сеоски дерани прекидали би и најузбудљивију игру да за њим узвикну ове речи. Али тек када би он добро одмакао од њих. Чак и са тако велике раздаљине плашили су се Милојевог погледа којим би их само прострелио не узвративши на ругалицу ни једном јединoм речју. Старији су знали колико се њихова деца боје Милоја. У ствари, тај страх су им понајвише баш они сами усадили. Кад год им затреба да их утерају у ред, претили су деци да ће Милоје доћи да им учини неко зло, мада се не памти да је овај икада на кога подигао руку.

Мајка му је била ниоткуда – дођош у селу. Заостала после неке ратне бежаније. Лепушкаста и наивна, пре налик безазленом детету него цури, била је благе, питоме нарави. Попут пролећног ветра. Увек насмејана, више је марила за друге него за себе, као да сама није имала ниједну бригу вредну помена. Живела је у напуштеној чатрљи облепљеној блатом, која је, наслоњена на зид сточне пијаце, некада служила трговцима што издалека раније стигну, да сачекају сутрашњи пазарни дан. Хранила се и одевала углавном од сеоске милостиње. Колико би јој дали, толико јој је било довољно. За њу то није било ништа стидно, нити недолично, јер и сама је делила све што јој тренутно не треба, или кад процени да је другоме пречe. Ако набере крушака, две остави за себе, а остало раздаје сеоској деци; кад извади кромпир из своје леје, што не утроши за јело однесе комшији, или удели првом који прође поред њене потлеушице; види ли коју гологлаву девојчицу по реском јесењем дану, скида своју мараму и повеже јој главу да не озебе. Радовала се свему, не тражећи посебан разлог за осмех. Голубијем гнезду, шевиној песми, олисталој младици, али и снегу и киши, подједнако као сунцу и ведром

дану. У њеном испретураном времену прошлост и будућност нису имали ни сасвим одређено значење, ни јасно утврђен поредак. Постојало је једино *сад*. Оног пролећа када су се њене вршњакиње први пут спремале за просце, она је и даље китила сеоске капије венчићима од кукурека и маслачка. Била је, што народ воли да каже, од чудне сорте.

Брзи на језику а испразне памети, олако су говорили: „Није њој баш све бистро у глави.“

Људи су такви. Што плића памет, то већа потреба да руже друге. А за злобу не треба баш никаква; ни плитка, ни дубока. Подсмевали су се Милојевој мајци, уверени да су и бољи и вреднији од ње само зато што су међусобно потпуно исти и што су у већини. Она је нехајно примала њихове поруге, и даље једнако насмејана и весела.

Кад је почео стомак да јој расте, неколицина у селу добро се жацнула. Сасвим непотребно, јер она ни на кога није упрла прстом, можда ни сама до краја свесна крупнице која јој се, у ствари, дешава. Сеоски беспосличари и лењивци, који су крчму боље познавали од своје запарложене окућнице, тражили су од ње да им тако бременита игра. Раздрагано је прихватала. Мислила је: што да им не учини када је толико моле. А они су, зачикавајући је из досаде, тиме само кратили своју доколицу. Кад заврши, за награду би јој дали чокањ-два. Први пут када је окусила пиће, није јој се свидело. Ипак је испила. Да их не увреди. После се на ракију навадила. То ју је и дотукло. Оне године кад су је деца једног јутра нашла смрзнуту у јендеку поред школе, требало је да наврши двадесет и седму.

О Милоју се старала најбоље што је умела. Врло приљежно и брижно када се истрезни, или јој на ум дође и то да је мајка. Растао је такорећи сам, те када је и без ње остао, то није била нека велика промена. Било му је непуних девет.

Пре него што је узмогао до мотике, Милоје је служио по сеоским кућама. Говорио је само у нужди, ако баш мора нешто да упита, или колико тек да одговори старијем. И онда кратко, невољно, штурим реченицама, често сведеним на реч-две. Као да му ништа од других није требало. Бар не од људи. Клонио их се. А и они су од њега зазирали.

Да је бар кадгод показао слабост или тугу, можда би га село лакше прихватило, али тај мали једва да је пуштао глас и кад падне или се удари.

Животиње су га, међутим, веома волеле. Обично се тако обрне. Кога људи изопште и одгурну, тај другом живом свету постаје некако милији и дражи. Чак и пси луталице, забављени око приграбљених остатака хране са сеоског ђубришта, придизали су главу и махали репом када Милоје прође поред њих.

Памти се прича да је сеоски кмет имао једно дозлабога јогунасто ждребе коме дуго нико није смео да приђе ни на по метра. Безмало полудивље расло је тако, одређено и од своје мајке, све док једног дана кмет није послао по Милоја да он проба да га припитоми. Милоје је одмах дошао. Затекао је ждребе у јадном стању: грива пуна чичака, реп замршен, длака блатњава и улепљена, а изнад левог предњег копита, у гнојавој гуки, прозлио се трн гледича. Прошло је и подне док је Милоје пословао око ждребета. Кад га је напокон извео из штале, кмет није могао да поверује својим очима. Питао се чиме је то сироче, тај „лудин копилан“, омађијао његовог будућег пастува када тако истимарен и кротак на улару каса за њим по дворишту, леп и сјајан као лицидерско срце на вашарској тезги.

Баба Живана, сеоска гатара што је помагала женама при порођају, опомињала је људе:

– Не грешите душу. Нешто се божје у том копилчету крије. Његов купус биће већи и лепши и наопако да га засади. Слушајте што вам кажем: Није то забадава. То је неки знак.

Али људи су на Милоја и даље гледали са подозрењем и нелагодом, јер његово стармало лице са дубоком бором усеченом од рођења међу обрвама, као да их је стално опомињало на нешто што су упорно хтели да затуре од своје савести.

Тај момчић је заиста имао чудотворне руке. Иако је био самоук, ретко је остајало недовршено нешто чега би се латио.

Колико би се тек људи изненадили да су могли видети како он прича са дрветом као са створом. Милоје је постајао тада сасвим други младић. Лице би му наједном омекшало. Чак би се и она бора међу већама донекле изгладила, а око усана би протињао бледуњав, срамежљив осмејак. Непогрешиво је знао за шта јасен ваља, за шта врба или храст. Обилазио је дрвеће у лугу као што се иде ближњима. Миловао им кору, раздвајао уплетене гране, растресао крошњу, нежно шапућући сваком стаблу од чега ће настати виле, од чега рогови за кров, а у ком се од њих крије осовина за

воденични камен или витло. Дрво му је узвраћало, подајући се његовим прстима попут обамрле, распитомљене жене, смалаксало препуштене заносу који надолази. Предмети су из облица израњали сами. Баш као да им је облик давала више Милојева прича и шапутање него умеће и труд.

Стигавши до пуне снаге, Милоје је недељом, после службе, навраћао у црквену порту да погоди послове за следеће дане. Разговори су били кратки, колико да се утаначи тачно време и надница. Међу људима се није дуго задржавао. И када су га звали да им се придружи у пићу и разговору, Милоје би их кратко одбијао, не пружајући им никакво објашњење или изговор – није имао времена за дангубу. Кад попуни седмицу, враћао се до свог кућерка, који је већ увелико напредовао према крову.

Кмет му је прећутно дозволио да искрчи један комад ничије земље накрај села, недалеко од потока; другима тај драч ионако не би користио. И Милоје замало да одустане. Две недеље се борио са камењем, жилавим самоником, змијским леглима и копривиштем. Када га је за градњу приредио, већ је ишло лакше. Зидао је кад год стигне да се за видела врати са наднице.

Село је с неверицом гледало како Милоје у послу и осване и омркне. Није им било јасно да млад човек може све, само ако га изнутра гони довољно јака жеља.

„Чудак, на мајку“, говорили су одмахујући главом, немоћни да другачије докуче оно што не разумеју.

Жену је довео чак из трећег села. Тај догађај би сигурно прошао незапажено да први који су их видели како са брда силазе, нису приметили колико млада необично личи на Милојеву покојну мајку. Имала је онај сјај у очима од кога се по лицу, чак и онда када цело потпуно мирује, разлива нека посебна благост и топлина.

Са два пара руку, кућу су ускоро завршили. Није то било много. Ниска блатара. Соба и кујна. Њих двоје: млади и у снази. Само што би јој пришао, она одмах занесе.

Изгледало је као да ће напокон за Милоја све по добром поћи. Али...

Чим је трећи пут била сигурна да је трудна, жена је, кријући од Милоја, одлучила да оде баба-Живани. Старица је надалеко била чувена. Колале су приче да

када Живана баци пасуљ, будућност се прикаже као на длану. Ако, не дај Боже, шта нежељено или лоше види, њене враџбине су биле у стању да то предупреде, или бар донекле ублаже. И тако, Милојева жена једног дана успава децу, узме најдебљу квочку из дворишта под пазухо и оде до баба-Живане.

Старица је живела сама. Односно, не баш сасвим сама: имала је козу и шест мачака у кући.

– Само сам чекла кад ћеш доћи. Знам шта те мучи – рекла је Милојевој жени, не исказујући ни најмање изненађење што је види на својим вратима.

Показала јој је да седне на троножац поред ватре, и одмах кренула у посао не чекајући да трудница било шта каже. Из недара је извадила увезан, мусав замотуљак и расула из њега пасуљ по столу. Дуго га је преметала квргавим прстима. Упаривала је зрневље, шетала гомилице с једне на другу страну, одвајала од њих понеко зрно да га придружи другом купу, све мрмуљајући неразумљиве слогове неке замршене бајалице. На крају, пуна мистичне усредсређености, изговори једно самоуверено „доообро“ и климну главом као да са неким, само њој знаним, закључује пресудну погодбу. Потом је одсекла трудници прамичак косе, дунула у њега три пута, па га бацила преко свог левог рамена. На крају тог загонетног обреда, свеза младој жени упредени црвени кончић изнад зглоба десне шаке и рече:

– Сад иди кући. Све је срећено.

Ђавола, опет би исто.

Отада је Милојева жена заобилазила баба-Живану чак и ако је гдегод на сокаку случајно сретне. Била је сигурна да се Господ на њу наљутио што је поверовала у моћ сеоске гатаре уместо у његову, па је зато онако казнио.

Не желећи да понови грешку, и пре но што јој је месечница изостала четврти пут, жена се упутила у најближи манастир да од калуђера потражи лек. И Милоје се сагласио.

До манастира изнад села требало је пуна два сата хода. Кренула је сама. Друге жене које су по сличном послу пре ње ишле онамо, тврдиле су јој да мора тако ако жели да се искупи. Иако су је уверавале да не може залутати (кад зађе у кланац, само нека се држи стене што личи на погрбљеног старца и неће промашити пут), ни после три сата пешачења – манастира не беше на видику. Све литице чиниле су јој се исте:

шиљате, голе и опасне, и баш ниједна јој није личила на човека. Схвати да се изгубила. Уто крене и мрак да надолази. Међутим, жена одлучно настави даље, решена да неће одустати док не нађе манастир, па како год да јој успут буде. Тек пред ноћ, угледала је у даљини одсјај нејаког светла. У први мах мислила је да јој се привиђа, па затрепће не би ли избистрила очи, али светлашце би се сваки пут појавило баш на истом месту, тамо иза честара, настављајући упорно да трепери. Охрабрена, похрлила му је у сусрет новом снагом. Ипак, било је много даље него што јој је изгледало. Када је прошла кроз манастирску капију, више није ни осећала стопала.

Братство није било бројно. Шест калуђера и један искушеник већ су се спремали на починак. Премда видно изненађени окаснелим посетиоцем, без много питања су је прихватили и понудили јој да једе. Прегладнела, озебла и уморна, жена је узела који залогај погаче после воде. Кад је предахнула, старешина манастира позва је у цркву. Исповедила му се зашто је дошла.

– Све на овом свету је Божја воља, кћери. Није твоје да му судиш, већ да трпиш, да се молиш и надаш – узвратио јој је мирним гласом чувши због чега се на тако далек пут сама одважила.

Жена је остала у молитви све до јутра. Пре него што је кренула назад у село, отишла је до извора под испосничком келијом да ту напуни крчаг.

Не прође ни два месеца, а Милојева жена опет занесе. Од тада је на трећи дан, и уз ветар и уз кишу, ишла до манастира по освештану воду, не обазирући се на терет и све јачи бол у крстима. До порођаја није ништа друго пила.

Међутим, ни од тога не би вајде.

Измождена узалудним надањем, пето дете чекала је потпуно предата судбини. Када се и оно родило, Милоје не издржа. Он, тако шкрт на речима, тих и трпељив човек, који никада ни њој, жени, није упутио повишену или грубу реч, поче на сав глас да негодује:

– За шта ли ми се само свети, проклет да је и Он. Вала му у цркву више нећеш ући!

Привијајући новорођенче на груди, жена, чије су већ давно угасле очи сада згрануто пиљиле у Милоја, жустро се прекрсти, па покушавши да ублажи мужевљеву клетву, гласно завапи:

– Не хули на Бога, тако ти крсне славе!

Онда, да он, Милоје, њен господар и муж, то не би чуо, као кривац прошапута у топли смотуљак:

– Видећеш, родићу ти сина. Могу ја.

Последње три кћери су им рано умрле.

Шеста још на сиси. Рођена лака и нејака, заспала је једног дана при подоју, затулила мукло још који пут у сну и – више се није будила.

Близнакиње за њом, биле су напредне и чврсте. Из њих је тукла сама снага и једрина. Откако су се ногу докопале, трчале су по дворишту претурајући се једна преко друге као обли прасићи. И тако све до четврте. Онда их с јесени, изненада, нападе нека гушобоља. Храну ни да окусе. Чела им горе, ноге и руке им се чудно укочиле. Занемеле, ни да заплачу. Нису помогли ни чајеви од љутих трава, ни листови боквице, ни зечји лој, ни облози од комовице – ништа. Како мајка око детињих грла привије ракијаву крпу, тако се она за трен осуши као лист лозе спарушен пламењачом. Отишле су брзо. У исти дан. Десети. Истањене напола, у један сандук су их полегли.

Уто су Милоје и жена му, за пород, усахли.

Са самим женскињем око себе, Милоје је све теже намиривао кућу. И то само колико да се каже: живи су.

Осећа Милоје, снага га напушта, тело му се израдило. Увече леђа не може честито да исправи. Шаке му се круте. Понекад их једва од мотике одвоји, а тек је почео да крчи утрину под врбаком. Да му је бар једно мушко у кући, јадиковао је у себи, већ давно би они и своју њивицу имали. Овако...

До Бога грешно било би помислити да је Милоје због тога мање марио за своје кћери. Око би дао свакој од њих само да је затражила.

Јелка је била најстарија. Вредна, послушна, издржљива – ради као одрасла. Гледа је Милоје, па му дође тешко. Дете никад није стигла да буде. Зна он добро: није Јелка још за жену. Али, шта то вреди кад њих живот ни једаред није поштедео. Одувек је био пуки „дан и комад“.

Уз прве кајсије те године, почео је разговор о њеној удаји. Жена ћути, он прича; неко мора.

– Једна уста мање – правда се Милоје жени непрекореван од ње. – Биће јој боље код Станка – теши он обоје. – Можда узмогне и нама да помогне – храбри више себе него жену. – Оно, момак јесте постарији; лева нога као да му је краћа; није ни неки лепотан... – сумњичаво набраја. – Снажан је и честит, кућа им је домаћинска, радна – сам себи противречи, док жена једнако ћути. – Имају воденицу – као охрабрен наставља – а док је света и века, жито ће се млети – рече, па заћута и он.

У јулу, Милоје је обећао најстарију кћерку.

Недуго по Преображењу Јелка је други пут назула нове опанке и обукла дугу сукњу. Стаклене ђинђуве спремила је у бошчу која је већ свезана чекала утурена у довратак. Пришла је мајци да јој пољуби руку за растанак. Ова не даде, већ јој узе лице међу отврдле, храпаве дланове, подиже га спрам својих очију и загледа се у ћеркине. Дуго јој је нешто говорила, шапутаво, важно, као да изриче молитву.

Јелка је нетремице слушала, изговарајући тек понеко „да“ и „хоћу, мајко“, мада није баш до краја ни сама разумела на шта се то, унапред, беспоговорно обавезује.

Када је завршила, мајка нежно али одлучно одгурну Јелку од себе и рече:

– Ајде сад, пођи. Време је. Не ваља мушко дуго да чека.

Јелка несигурно крену према излазу, заста, узе завежљај, осврну се, па немајући више оправдања да се даље задржава ту – од мајчиног „време је“, већ у бившој кући – прекрсти се на прагу и изађе.

Сестре су напољу чекале да се поздраве са њом. Јелка загрли сваку понаособ. Сувих очију. Ћутке. Док су јој узвраћале загрљај, оне су тихо шмрцале, ни саме не знајући баш зашто. Мајка је остала уз огњиште. Она је добро знала што плаче.

Све док Станков двопрег није замакао у горњи сокак, према центру села и воденичаревој кући, Јелка је гледала у четири шћућурене прилике у тамном оквиру отворених врата убоге приземљуше. Како су се лица њених сестара све више стапала у једну мрљу, тако је у Јелки чилео и онај трепет преостале наде да се још може десити неки преокрет који ће њен живот вратити на старо. Код окуке, Јелка се окрете, чвршће притегну мараму око главе, отхукну једном, па други пут, и као да са тим другим хуком коначно прихвата неминовност, погледа Станка равно у очи.

Изненађен таквим погледом, он јој се снебивљиво насмеши, па пребаци кајасе у једну шаку, а другом чврсто прихвати њену што је мирно почивала на прегачи. Јелка се није опирала.

Од кривине пут је залазио у густ багрењар, тако да ни једно од њих не примети у даљини усамљеног косца, који је баш тада застао као да му је време да предахне. Милоје је тог дана, већ зарана, био отишао на кметову ливаду.

Код Станка, чекала их је велика задруга: свекар удовац, заова још девојче, два девера, њихове жене и деца – у кући дванаест душа. Јелка је ушла у домаћинство као трећа снаја, по годинама најмлађа, али Станко је био први воденичарев син, и ред се знао. Митра, удата за средњег брата, премда шест година старија од Јелке, одмах јој је пришла и предала кључеве од оставе и вајата.

Ускоро прво узбуђење око доласка нове младе мину, па Митра узе Јелку под руку, одведе је до Станкове собе и пружи јој њен завежљај.

– Ти се сада распреми – значајно је рекла и затворила врата за собом.

Оставши сама у великој одаји, Јелка је помислила згрануто: „Оволка соба, а само за нас двоје!“

Није знала ни шта ће са бошчом и кључевима, а некмоли шта је њој самој даље чинити. Све око ње изгледало јој је огромно. И кревет, и умиваоник испод огледала, и бокал и лавор, и орман, и прозор, и сандук испод њега...

И што је више гледала по соби, као да је сама постајала све мања и мања. Завежљај који је од куће понела наједном јој се учини као клубе старе, опаране вуне кога треба, баш као и кључева, само што пре да се отараси. Грозничаво је размишљала где да их склони. Напокон бојажљиво приђе великом сандуку, као да стрепи неће ли случајно каква ала ђипити из њега. После кратког премишљања, спусти завежљај и кључеве на под, и одважи се да одшкрине поклопац. Био је веома тежак. Мада га је прихватила обема рукама, једва га устури уза зид.

Унутра – чудо. Уредно послагани чаршави, постељина, пешкири, столњаци... Јелка никада до тада није видела толико рубља на једном месту. Закључи да ту неће моћи да одложи свој терет – не иде да квари такву белину – те врати назад поклопац.

Већ у паници, оде до ормана и хитро раскрили врата. Унутрашњост је била подељена на два дела. Десни је имао пречагу о којој су висила мушка сукнена одела,

али не до краја. Празан простор као да је некога чекао. Леви део ормана био је преграђен полицама. Две горње биле су опет празне, а преостале две испуњене мушким кошуљама и вешом.

Јелка на једну празну полицу спусти своју неразвезану бошчу, па преко ње и алку са кључевима, онда брзо затвори орман.

Као да од нечега бежи, нагло се окрену, па тако, у журби, несмотрено удари ногом о кревет. Стајао је у углу, велик, висок, застрт шареном тканицом. На њему дебео душек. Јастуци надувени, меки, чаршав бељи од снега, опшивен пуњеним везом.

„Ију, колики је“, помисли Јелка мало препаднута. „Онај ко до зида спава не може се лако избавити.“

Тад шкрипну иза њених леђа.

Неко је ушао!

Јелка стоји. Не миче се. Чека. У глави јој звоне мајчине речи: „Шта год буде иско, ћери, подај му.“

Станко приђе, окрену Јелку према себи, развеза јој мараму с главе и распусти косу. Она га је ћутке гледала.

– Не бој се – рекао је тихо и спустио Јелку наузнак преко кревета.

После Светог Јована, Митра јој уз осмех објасни да није болесна већ носећа.

Дан је почео сасвим обично, као толики други у време мељаве, када би се, већ од првих петлова, воденичарева кућа сва ускомешала, а чељад ужурбала штошта да поради пре него што се на воденицу крене.

Док је везивала прегачу, хлеб да замеси, у дну замашног и округлог, али уједно и некако шиљатог стомака који је високо под грудима носила – у чему су старије жене препознале сигуран знак да ће дете бити мушко – Јелка нешто осети. Личило је на кратак, снажан стисак, као када се штогод, силно заковитлано, у хитњи чврсто зграби пред сам пад. Потраја тек трен, само колико да јој дах пресече. И не разабра добро шта би то могло бити, а све се опет смири и утихну.

Прстију испреметаних са несвезаним врпцама, Јелка се заустави у пола покрета.

Прође минут.

И други.

И пети.

Оно се није поновило. Нестаде некуд као да га није ни било; као да јој није малочас памет надвоје прецепило.

Биће да се ипак преварила, помисли Јелка настављући да опасује кецељу. Хоће то. Човек уме да умишља свашта после дуге, бесане ноћи. И прошлу је највећма пробдела.

Ноћ топла – ваздух стоји. Ниоткуда дашка, ма ни титрај. Постеља жари, а њој је све некако тесно, скучено. Уста јој сува, скорела се, не може пусте воде да се напије. Посегну опет за бокалом. Једва је две капи из њега исцедила. И не узе чашу. Још жеднија клоне на јастук.

Притиснуо танки чаршав, полегао по њој као да је гвозденим нитима проткан. Гребе јој ноге. Оне тешке, натекле, бриде, као да стотине мрава по њима плазе.

Све заспало. Наизглед – мук. Али Јелка чује мрак кроз тишину.

Испод ормара тихи цилик. Један шуш, други, трећи, па топот мишјег трка. Са узглавља одговара ехо. Размилеле се невидљиве живуљке кроз црвоточну даску. Ију, цацоре, цврче као да ће јој, Боже ме прости, у саму главу ући.

Мори је жеђ. Изгореће.

Чезнутљиво гледа празну чашу. У њу однекуд упала мува, па се копрца у оне две капи. Помахнитало лепеће крилима не би ли се како из чаше извукла, а Јелки се чини да ни звона на црквеном торњу за Преображење тако силно не одјекују.

Истресе муву из чаше на под. Бар то може да не слуша.

Гледа у Станка. Дубоко дише. Спава ли, спава. Захвати ваздух уз хркут, цокне језиком, мљацне као да гута наредни комад сна, па се насмеши. Нешто лепо сања. Спокојан и блажен као чисто, намирено дете.

И ово њено, у стомаку, мирује. Читава кућа ћути.

Само она – будна. Оволике јој очи.

Чини јој се да чује сопствену крв како усковитлана и врела тутњи венама. Мрак јој узбунио мисли. Разгорео их, истумбао, па се преврћу по глави, тешке и суморне као густи облаци потерани ветром пред невреме. Кожа јој је тесна. Пуца. Да хоће већ једном да се раздани, па да јој лакне.

– Ооо, Јеелкааа! – одјекну с пута јетрвин глас. – Пуниш ли, жено?! Човек би да крене! – нестрпљиво дозива Јелку.

Младица се прену од овог повика. Као жива, превршена лопатица оте се из њене шаке и стропошта уз тресак на под. Разлете се брашно свуд около.

Јелка одскочи. Тешка врећа изгуби ослонац и поче опасно да се криви. Јелка је усплахирено придржа. Где сме, грдној, да јој се претури? Неће ни да помисли шта би јој урадили да проспе толико брашно.

У хипу заборави и врелу ноћ, и тегобну несаницу, и *оно* пробадање у зору, које јој, ево, већ цело јутро не да глави мира. Прислони брзо врећу на дрвени сандук и похита за лопатицом.

Ма и да је била уклета, не би се тако вражје котрљала по поду. Измицала је пред Јелкиним испруженим прстима горе него да јој се руга.

Најзад, лопатица удари о супротан зид, па као да довршава пакост, завуче се под саму греду. Јелка покуша ногом да је изгура, но успе само још више да је потисне у дубину. Нема јој друге, мораће да се савије и проба руком да је дохвати. Али, како ће? Стомак смета. Преко њега не може. Једино да проба постранце.

И само што се извинула, кад, опет осети *оно*.

Сад се ширило према крстима. Као да се наједном неки невидљиви обруч обавио око њеног тела и почео да га стеже, толико снажно да Јелка није могла ни да удахне.

Можда јаче од бола, сву је обузе страх. Чим се *то* понавља, није макар шта.

– Аман, жено, свеза ли једном?! – јетрва поново повика, сад већ и љутито.

Чувши јој такав глас, Јелка у воденици још више задрхта.

– Само што нисам! – одвикну према путу, заузда *оно*, дограби некако лопатицу и приону да допуни врећу.

Када су натоварена кола отишла, Јелка дошапну Митри шта је већ двапут тог јутра осетила. Јетрва ју је овлаш слушала, немарно, с пола ува, као што се одслушава заповетање хировитог детета.

– Није то ништа, дешава се – каза Митра кад Јелка заврши, одмахну руком и додаде: – Тек си седми месец. Још ти је рано. – Затим журно оде за новим послом.

Мора да претерујем, помислила је Јелка након јетрвиних речи. Па ваљда Митра зна боље; већ треће увелико доји. У праву су и мајка и Митра: женино је да трпи. Што не би и она могла – млада је. Тек јој је прво. Их, колико ће их још на свет донети. Хвала Господу, бар није нероткиња. Шта би тек онда било? Чекали би можда годину-две, а онда би је, на срамоту, вратили кући. Ето шта. Оно јесте, рекла би, Станку је драга. Не би дао он. Не одмах. Али, докле би га држало? Море, сељак је то! Митра каже да јалова жена кад-тад дозлогрди. Празна кућа, ко спржена њива. И шта би њих двоје у старости? „Сами и замукли“, сети се и мајчиних речи. „Два сува пања у шуми. Тек понеко седне да се одмори... па оде...“ Далеко било!

Јелка се брзо три пута прекрсти као да тера од себе зле чини, па спусти руку на стомак. Кроз истањену, набреклу кожу осетила је како се плод мешкољи као да одговара на њен додир.

Бременита жена стоји поред пута. Сама, на чистини. Да није стомака, рекли би: још ни девојка. Подне је далеко, али ваздух већ поиграва. Небо пусто. Ни облака, ни птица. И оне се сакриле по крошњама. Јара пржи. Чело жене оросио венац од капљица. Подбочена једном руком, придржава окрупњали стомак. Другом руком га милује. Усне јој мирују, али њено лице, све у сунцу, са оним испод длана без речи разговара.

Иако је сунце већ преметнуло сенке на другу страну потока, врева није јењавала. Људи навалили као да је судњи час, као да ће вода сутра стати, па све што има мора баш данас да се самеље.

Јелка пуни и везује вреће, али сандук се не празни. Лако би она с тим – одмалена је навикла да ради – само да није *оног* чупања међу стегнима. Враћало се све учесталије. И сваки пут трајало је дуже.

Јелка ћутке трпи, горе него да крије какву срамоту, или као да је сама крива што јој је тако лоше. Која вајда и да каже? Зар јој ико може помоћи? Даће Бог, проћи ће и то.

И не домисли ово последње, кад наиђе нови грч. Дотад најјачи. Сву је обли зној. Нездрав и хладан. Ноге је издају. Ако се за нешто не придржи, готово – пашће. Грчевито зграби ивицу сандука за брашно.

Оно – не попушта. Све јаче чивија и врти. Издисај јој препречио ждрело. Скврчио се у њему, заглавио као устава, па ни да макне. Још који трен и плућа ће јој пући. Одаја у обрисима већ лелуја по измаглици њене свести.

Нови налет! С њим излете и чеп из грла. Брвнару испуни силовито шиштање. Мимо њене воље, ваздух је, искидан и штектав, испадао кроз Јелкине стиснуте зубе као да ће их све разнети.

Док је пролазила поред воденице, Митри се учини да је чула неке чудне звуке изнутра. Стаде, вирну кроз одшкринута врата и би јој намах јасно шта се дешава.

– Проклето женско! – просикта себи у браду, притрча да придржи Јелку и спусти је да седне на послагане вреће. Затим се осврну око себе, дограби тестију и поче да кваси Јелкино лице. – Диши! Само диши! – нареди јој гласно али прибрано.

Кад Јелка поврати дах, Митра је придиже са оних врећа, прихвати испод мишке и поведе из воденице.

– Иди под јасен – рече јој мајчински брижно. – Расхлади се и одмори. Видећеш, проћи ће.

Тешка и трома, Јелка се споро одгега преко дрвеног мостића и замаче у хлад. Није чула Митрине речи које је ова пуна зебње изговорила гледајући за њом.

– Ваљда ће на добро изићи.

Обузети послом, остали нису ни приметили да се било шта необично дешава.

Јелка отпочину неко време. Чак ју је накратко и мутни дремеж савладао.

Кад се пробудила, не би јој боље. *Оно* сада никако није престајало. Само би повремено отупело као да је хтело тиме да је завара, не би ли је затекло неспремну кад опет свом снагом нахрупи. Јелка се борила колико је могла, с муком трпећи то што ју је снашло као од Бога праведно одмерену казну.

Стигла је и вечера. Мушкарци су жаморили око стола испод широке крошње старог дрвета. Још један дуги дан остао је утиснут у њихова препланула лица. Светле удолице по челима испунили прашина и зној. Вијугају бразде по кожи као по кори јасена иза њих. Умор им у очима. Онај здрав, тежачки, од кога се, и пре стизања до јастука, урања у сан без снова.

Јелка је са женама служила. Принеси, постави, успи, покупи, однеси – радило је њено тело по навици. Њено тело, њен кавез од бола.

– Богата летина ове године, а отац? Биће добар ушур – као издалека, Јелка чу Станка како задовољно говори преко залогаја.

– Јашта него добар, хвала Богу. Али и радило се – строго прихвати отац.

– Море, навлаче се облаци. Ко да ће киша – забринуто је узвратио средњи брат.

– Ех, ти кад не би слутио – прекори га отац па додаде: – Да хоће само још један дан да издржи...

– Богами, пашће – одважи се и најмлађи брат.

Забринут предсказањем, које је и он прочитао на посувраћеним листовима јасена што су већ злокобно шушљикали, и још више раздражен мирисом летње прашине пред олују, не могавши другачије да стиша своју узнемиреност, свекар нестрпљиво пожури Јелку:

– Ајде, снајо, шта си се спетљала ко нека баба?! Хоћеш да нас киша ухвати за столом?

– Пусти је, оцо. Видиш да је носећа – невољно се осмели Станко. Не би му право што је отац грди.

Постиђена свекровим прекором, Јелка убрза с празним чорбалуком према брвнари. Требало је још питу да изнесе. Носећи тепсију која се још пушила, била је већ надомак врата, кад – блесну!

За муњом стиже и звук. Пуче небо. Као да је Свевишњи у бесној срџби завитлао неки џиновски бич, па се његови распалацани крајеви сад сустижу и мрсе, а ваздух се пролама од њиховог фијука. Све полуде. Поче да лије. Наједном и одасвуд.

Из мрког и спуштеног свода испадале су капи, крупне као набрекла зрна грожђа. Чинило се да испаре пре него што стигну до земље. Сува и испуцала, она је халапљиво гутала тешки дажд. Измаглица полегла по тлу. Људи као да безноги лебде кроз облак. Мокре кошуље прилепиле се уз тела. Сваки мишић се оцртава.

Чељад се устрча. Натопљени скутови сапињу им колена и крате корак. Ускомеша се и старо и младо. Скупљају разбацане ствари. Носе их према колима. Сударају се, вичу. Од тутња једва једно друго чују.

Када је прва муња небо растворила, као да је својом снагом покидала и оне преостале слабашне стеге у Јелкином телу. Она врисну и сручи се на послагане вреће. Комади вруће пите попадаше по њој. И не осети њихову врелину. Неиздржив бол – то је била сва Јелкина свест.

Уз други прасак нешто слузаво и влажно поцури јој низ бедра.

Дете је кренуло!

Јелка шакама притисну врели отвор под стидном кости, као да жели унутра да га задржи. Али, узалуд. Костију у њој више није било. Карлица јој се растакала од напона.

Ево га следећи!

Да ли само зато што је била најближа брвнари, или можда пре због тога што је читаво поподне с опрезом пратила Јелку, Митра једина чу њен крик. Утрча у воденицу и у хипу схвати шта се збива. Прискочи до Јелке, дограби најближу врећу, потури је под њена леђа, сави јој ноге и задиже сукњу. Док је спретно припремала Јелку, покуша да је умири.

– Не бој се. Ниси прва која се порађа.

Јелка с муком разабра Митрино лице над собом. Види да јој ова нешто говори, али не чује шта. Напољу бесни, ломи се, јечи. Дашчани патос подрхтава од узхукталог потока. Брекће воденично камење као да ће испасти из лежишта. Бол је разапиње. Да јој је да умре. Ту, сада, одмах. Само да престане ова покора. И шта то Митра хоће од ње? Једнако виче. Жиле јој на врату поискакале.

– Не могу више! – завапи Јелка.

Претура главом по јастуку од вреће. Све се врти око ње. Зидови брвнаре кренули. Криве се, извијају, лете као да их несавладива снага усисава у оџак. Левак ће и њу повући. Митрина уста прекрила јој видик. Нарасла, разјапила се. Одјекује из њих као из гротла.

– Гууааај!!!

И да није хтела, Јелка је морала. Кроз њену утробу дете је грабило напоље силином од које су јој се и рамена и врат и глава распадали. Потера ваздух низ грло као клип. Чинило се да ће њиме изгурати и саму утробу напоље.

Нутрина покуља. Разли се нешто лепљиво и топло. Ширило се под њом. Додирну јој прсте на руци.

Јелка придиже длан. Био је влажан, црвен и сјајан као кад буца вишње за слатко. Ни трен га не одгледа, а ждрело јој разапе крик.

Из расцветалог Јелкиног међуножја праћакнуше две ситне грудвице. Стопала!

Митра пребледе.

– Брзо по Живану!!! – панично заурла.

Њен глас надјача олују.

Ваздух се бистрио. Невреме је отекло низ поток према југу. Са грана се цедила тек покоја ретка, заостала кап.

Једна се нарочито дуго снебивала да ли да крене. Клатила се на врху листа, као да намерно оклева. Пође, па стане. И сваки пут, била је све ближе рубу. Напокон задрхтури, клизну са глатке површине, и полете.

Није падала право наниже, кривудала је час на једну час на другу страну, као да се премишља где ће пасти. Напослетку, скотрља се Станку за врат.

Он поскочи. Срси му прођоше целим телом. Протресе главом, као да се однекуд издалека враћа. Спази утуљени чик и схвати да му ко зна колико дуго већ стоји ту, између кажипрста и средњака. Хитну га од себе. Поскакивао је низ стазу према путу, који је био пуст.

Не, ено је, ипак нека сенка! Примиче се споро од топола. Старачки гељa. Као да и пашче иде за њом.

Још који корак и Станко разабра – није пашче већ коза. Стиже баба Живана.

„Залудан јој труд“, јетко помисли Станко. За Живану, ионако, није више било посла.

Освоји ноћ. Прва Калинина.

КАЛИНА

Митра није бирала чију ће кћер пре подојити, своју или Јелкину – привијала је на груди прву која јој заиште сису.

Ту непобитну истину нису могле поћи ни најокорелије алапаче из горње забрежанске мале, па ма колико за сваког у селу имале дежурну злу мисао и погану реч. Ех, лако би оне знале и нешто мало, безазлено да надувају и нагрде, па би се после до неба чуло, али Митра им није давала ни најмање зрнце повода, чак ни за оно познато накашљавање или подозриве погледе, а камоли за прекор и јетке погрде. Од првог дана старала се о Калини исто као да је и њу сама родила.

Својим тихим, приљежним маром, Митра, тако, многа лајава уста остави сува и неупослена, што је за њих увек бивао и највећи и најтежи пораз.

После неког времена, злураде сеоске џафтаре оставише Митру и њену нејач на миру. Али не зато што их је постидела женина усрдна брига, или што их је сопствена савест може бити опоменула. Ни случајно. То су још откад пребринуле, као неку давно прележану дечју болест. Десило се нешто друго, што сасвим заокупи њихову пажњу.

Како то почесто бива са размаженим јединцима из богатунских кућа, угњилим од нерада, благостања и разорне болећивости својих мајки, кметов син се напрасно одаде коцки, *оним* женама и пићу. Торокуше живнуше – ето њима нове прилике да на њој оштре своје поваздан исукане језике. Брже-боље, устремише се на кметову несрећу са истом страшћу којом су, само до пре неки дан, роварилe по Митрином животу, заборављајући и на њу и на њено злосрећно посвојче као да никада нису њима испирале уста.

Митри лакну. Сада је само децом имала да се бави. Срећом, из њених набреклих прсију текло је и даље као из препуних каблића. Чим ослободи дојку, потекао би жућкасти млаз непресушан као јака, златоносна жица.

Но, упркос густом млеку и несебичној бризи помајке, мало ко се усуђивао, и међу забринутим укућанима, да Јелкином посмрчету, рођеном после оноликих мука, прорекне дуг век. Сумњичаво су вртели главом над недоношчетом у колевци, говорећи да ће Калина издржати најдаље до Божића, јер се и те године у касну јесен багрем други пут осуо цветом, што се од памтивека тумачило као поуздан знак да се спрема дуга и љута зима.

Једино је Митра чврсто веровала да ће Калина успети да прегура мразеве. А како и не би веровала, кад нико боље од ње, Митре, није знао како се то жгепче, док је још било комад меса, грчевито упињало да преживи. Заувек ће памтити ту ноћ.

Ноге су изашле, и телашце допола. Онда је све изненада стало као пресечено. Само је из Јелке наставило да липти. Убрзо је почела да се губи. Митра схвата: неће још дуго. Било јој је јасно да на баба-Живану не сме да чека. Кроз оно невреме, ко зна када ће стићи. Ако нешто одмах сама не предузме, пред очима ће јој умрети и мајка и дете пре но што пљусак мине. Брзо је размишљала шта да учини. Јелкино се већ знало, али можда бар дете може да спасе.

Псујући наглас редом све до Бога, што то баш њена рука мора да буде, Митра је са греде узела срп. Сваку ноћ потом, па и ону задњу, на одру, враћао јој се да је кињи и мучи попут најстрашније море. Редак је онај срећник који кроз живот не мора узбрдо да тера неки свој камен.

Када ју је из засечене Јелкине утробе Митра најзад ишчупала, Калина се честито и не огласи. Закрчала је неколико пута, а онда поче да ропће као да ће се већ следећег трена угушити.

Можда би се тако све и завршило да Митра, вечито присебна и храбра, одважно не завуче прсте дубоко у детиње ждрело. Тек пошто их је хитро тргла назад, повлачећи угрушак заглављене слузи, воденицом одјекну нешто налик плачу. Али не она праскава дрека којом новорођенче обзнањује да је плућима окусило ваздух и са њим први гутљај живота, већ неко жалобно, прозукло кмекање. Над изнуреном мајком, сироче је

мјаукало као да је јадно знало шта слути тај Јелкин ужагрен поглед замућен ватром и бунилом.

Видевши то, Митра први пут за живота посумња у Творца.

„Која свевишња правда, какво милосрђе?“ – љутну се она. „Да му је стало, зар би ово дозволио?“

Сву је опхрва бес. Е, ако је и Он дигао руке, она, Митра, вала, неће. За Јелку је, види, касно, али Калину не да, па нека се сто пута ускописте и Бог, и Син, и Свети дух заједно. Не да, греота је.

То помисли и одлучно дограби грубу јутану врећу, те поче жустро да трља детенце све док напослетку није равномерно продисало. Онда га пажљиво уви и предаде млађој јетрви, коју је тек трећим повиком ишчупала из ћошка.

Престрављена жена више је сметала при порођају него што је била од користи. А чим се Митра латила српа, избезумљено је полетела у буџак, запомажући успут као да је неко кренуо њу да коље.

„Што не могу као она некуд да побегнем“, завапила је Митра у себи, „него морам ја сад да одем и да му кажем. 'Бем ти такво живљење и ко га смисли!“

Није прошло дуго како се Митра вратила од Станка, а Јелка сасвим занемоћа. Једини знак да је још с ову страну света, био је једва видљив осмејак. Трептао је око Јелкиних закорелих усана као титрај лептирових крила.

Упослена новорођенчетом, Митра и не примети када се и тај осмејак угасио. Једног трена само схвати да је то смирено, воштано лице, беље од брашњавог узглавља – немо и празно као лепа, напуштена љуштура.

Јелка је отишла како је и живела – неприметно и ћутке. До ње више нису могли да допру овоземаљско страдање и бол.

„Спасла се, мученица“, помисли Митра, па тешким рукама узе опет онај срп и празан џак са купа да распори ивице и направи покров за Јелку. Стала је сва под њега.

Воденицом наново одјекну плач. Сад звонкији, снажан и некако љутит – плач гладног детета.

Митра отхукну, масно опсова, обриса надланицом влажан образ и, пре него што узе да је подоји, поново распови Калину. До сада није стигла добро ни да је загледа.

Голуждраво детенце цептело је од дреке. Као да то и не чује, Митра га је помно осматрала, бојажљиво окретала, пипкала свуда, стрепећи једино да му није штогод изглавила при порођају. Из цгољавог, мајушног тела батргале су се ноге и руке као краци на трупу преврнутог скакавца. Још понегде модрикаста, кожа се набирала преко кошчица попут туђег, превеликог одела. Али, осим тога, детенце је било сасвим здраво: чило, прпошно и грлато. Умирена, Митра га поново смота и прислони на своју дојку.

Вречећи, Калина заглавиња наслепо у разгрнута недра. Митра се насмеши и убаци јој набреклу брадавицу у уста. Дрека престаде, дете цимну, а Митра осети у грудима варнице надолазећег млека. Калина је вукла незасито. Крупни, халапљиви гутљаји жустро су ударали низ њено грлце. Живело јој се.

Калина јесте по свему била права жена, али живела је некако мушки. Нарочито лети, кад упече, најрадије би задњи део сукње прометнула кроз ноге, па напред угурала у појас од тканице, тако да је изгледало као да је у чакширама а не у женском оделу. На глави није носила мараму, као друге, већ опкројену шубарицу сличну капи, коју би чврсто натукла до очију да јој дебела, куштрава коса не смета док завршава послове, и то не само оне за које се одувек сматрало да су намењени женској руци и памети.

Будући јединица, Станку је била и кћерка и син. Још одмалена водио је Калину свуда са собом и учио је свему што зна. Митрино је било да Калина, као остала женскадија, савлада кување, вез, плетиво и башту, али од Станка се још као дете навикла и на чекић, и на длето и ренде.

Није прошло много од када је Калина почела да иде са оцем у воденицу, а већ је рачунала ушур брже од стричева, а понекад чак и од деде. У новац се разумела као да је сресни ћата. Било ју је тешко преварити и за пару, камоли за нешто крупније. Када би проговорила, гледала је оног пред собом равно у очи, свеједно с ким се упушта у разговор. И што би тај наспрам ње био важнији и старији, то је Калинин поглед бивао све чвршћи, те се дешавало да он не издржи, и да пре ње, косатог девојчурка, одвргне поглед у страну.

Са четрнаест је возила и кола и чезе. Кад их Станко упрегне да са њом, Калином, а не са којим од своје браће, крене у оближњу варош да набавља со, шећер, петролеј и остало за кућу, цветао би од поноса и милине док га ћерка, онако ситна и окретна, на чуђење целог села, спретно и вично вози низ друм. Тамо, у вароши, Калина је ходала у корак са Станком, гледајући као и он трговце и џамбасе право међу веће,

као да је прота или учитељ а не неки забрежански девојчурак што двапут годишње силази у град.

Али ни оне исте сеоске алапаче – које су, ранијих дана, дуго на Митру мотриле вребајући да погреши не би ли јој штошта прикрпиле – ни ма ко други познат или незнан, не би могао из понашања Станкове кћери да закључи како она не гледа старије и не мари за ред. Ту лекцију Калина је научила најлакше: неосетно. Јер њен отац, Станко, давно је већ био схватио оно што мало који родитељ на време успе да научи, неки чак никада колико год да трају, да се живо чељаде не може поседовати, макар било од исте крви, него да се љубав детета заслужује љубављу, а поштовање – поштовањем.

После Јелкине смрти Станко се није више женио, иако су га сви, и отац, и браћа, и остала фамилија, салетали да опет доведе снају. Само вук може сам, говорили су му, човеку треба жена. Ако неће да мисли на себе, на Калину мора. Ето, опет имају прилику за њега. Честита је, удовица с троје деце, Калину би гледала као да јој је рођена...

Најгласније од свих биле су две Станкове стрине, и оне удовице. Нису се обазирале на то што су у породицу и саме пристигле удајом и што је неко други можда позванији од њих да пресуђује о судбини задруге. Као најстарије међу женама, стрине су већ биле навикле да њихова реч осталим јетрвама и снајама буде прва, а за сву децу и последња – реч одлуке. То је временом попримило снагу закона. Нити се ко од фамилије више питао зашто је то тако, нити су оне, стрине, дозвољавале било какву недоумицу. Уколико би се која од новодоведених, док не омекне, дрзнула да њихово не услиши или изврши, стрине би нашле начина да јогуницу кад-тад збремзају. Ломиле су је, ако треба, полако и упорно, стрпљиво чекајући да и најтврђа бунџика посустане и напокон прихвати њихову команду.

Калину пак, и поред свег искуства и толиких утеривања у ред, стрине као да нису умеле да укроте. Била им је кост у грлу још одмалена. Не вреди што их је дете у свему слушало као и сва друга воденичарева нејач. Стринама се чинило да Калина једнако остаје ван домашаја њихове потпуне моћи. Тим пре што су Станко и Митра увек знали да пронађу начин да заштите Калину од срџбе и бахатости две тиранке. И једном је морало да пукне.

За славском трпезом – Калина је увелико крунила осамнаесту – стрине су изокола, али пуним устима, почеле да хвале сарачевог сина.

– Која пожури, имаће богатог мужа – рекла је напослетку једна од њих, што је друга спремно сачекала да заврши како је наумила.

– А *некима* је овде, богами, већ време за удају – изговорила је значајно и упиљила се као кобац у Калину.

Чим су стрине заустиле прву реч, Калина је прозрела шта смерају и са сваком њиховом реченицом гнев је у њој полако растао, али кад је чула последње што је једна изговорила а обе су мислиле, само што не испусти пуну кутлачу. Једва суспрежући бес, свесна да су се сви за столом у једно уво претворили, ипак се одлучно огласи, не баш сигурна у шта се то даље може изродити.

– Ваљда се и ја нешто питам. Удаћу се кад ја хоћу и за кога будем хтела – изусти Калина у даху, па занеме.

За софром – тајац. И домаћи и гости забезекнуто се окренуше према девојци. Време тече, али се нико не усуђује ни да шушне. Сви се само немо згледају као да једно другом на лицима траже одговор на питање: Шта ово би? Збуњено су чекали да глава куће, девојчин отац, коначно прозбори нешто. Али Станко је ћутао.

Калинине речи још су се распростирале по славској соби кад стрине, увређене Станковим ћутањем, поскочише у исти мах са својих столица, очевидно са намером да из тих стопа напусте трпезу и славу. Међутим, укопа их Станков ледени глас.

– Седите! Доста је и вашег било – рече и ошину их погледом.

Тек овом су се стрине најмање надале. И те како су оне очекивале да Станко проговори чим их је та његова ајгирица онако дрско поклопила, али да ће он, старешина задруге, човек од реда и поретка, од обичаја и правила, прави домаћин, на њих две седоглаве, најстарије од женскиња у својти, на које нико до сада није смео ни да писне а камоли да им се овако гласно успротиви, да ће на њих две тако да сикне, да их изда, и јавно, пред целим селом, да се њој, ћерки приклони, да ће одмах да стане на страну те својеглаве омице – е, то нису могле ни да претпоставе да ће их икада снаћи.

Укочене оним што је Станко сасуо, стрине су нетремице буљиле у њега, као да још не верују ни да им је рекао то што је рекао, ни да их је онако погледао како их је погледао. Чуло се како им капци трепћу.

Да ли да ублажи своје речи, или због поштовања прилике која их је све окупила за сто, Станко помирљиво прекину мук:

– Де, де, жене, смирите се. Слава је, благ божји дан. То ваше може да сачека. Сутра, па ћемо је удавати.

А да би присутнима доказао да је правичан и строг отац, обрати се Калини погледавши је као с прекором:

– А и ти, ћери, претера.

Онда се Станко насмеја, узе балон, напуни чашу па је издиже високо, сви да виде, и наздрави:

– Служите се, људи, нека вам је свима срећно и беријетно!

Виљушке поново живнуше и ручак се у жамору настави.

Стрине нису имале куд, морале су да се повуку. Покуњене седоше опет за сто, јер сва њихова дотадашња моћ извирала је управо из Станкове попустљивости. Након смрти свог оца, старог воденичара, Станко је као први син постао старешина задруге, и као што је преузео бригу о целом имању – кући, домазлуку, њивама и воденици – да га чува и увећава, тако је и старарање о стринама, уз осталу чељад, наследио. Станку није било ни лако, ни драго, да подигне глас на стрине. Није се он њих ни најмање плашио, него је знао да старије не треба померати из њихових навика. Али као отац, осетио је да Калина, његова јединица и мезимица, с правом очекује да је он пред насртљивим старицама узме у заштиту. То му је било пречe.

Калина се удала, по мишљењу сељана касно, у двадесет и четвртој, када су се већ сви у њеној кући полако мирили с тим да ће остати сама.

„Их, ко би још такву јогуницу у кући трпео, осим оца“, мумлале су стрине и даље по се́лима и ручковима, добро проверивши прво ко ће их чути.

А Калина је само једног дана дошла са прела из Доњег Брега поред реке, и рекла оцу и Митри да се она и скелеџијин син воле, па ако њих двоје немају ништа против, они би се одмах и узели.

Отац је благослови: – Са срећом да ти је, ћери.

Митра заплака рекавши: – Нека смо и то једном дочекали. – А кад Калина радосна одмаче, она онако, као за себе, заврши: – Што не може Јелка да је види?!

Скелеџијин син није поседовао богзна какво имање – тек колико захвата домазлук око чврсте, приземне куће уз реку, и колико вреди скела под најам – али био је ведро, снажно и лепушкасто момче, спремно да ради и да се помучи. Калина и он, све на по две године, изродили су три кћери у здрављу и весељу. И сигурно би још дуго тако поживели да Калининог мужа, поткрај девете године брака, не однесе вир. Тело су му нашли тек после два дана, добар комад пута низ реку.

Калина је кратко туговала. Кад је видела да од својих суза нема никакве вајде, прибра се и поврати, те поче она да тера скелу и превози људе и стоку са једне на другу обалу реке, као да је то одувек радила... Никога се није бојала, ни луде воде у пролеће, ни пијанаца, ни пробисвета, ни других разбојника и одљуди. Чувала је своју кућу и скелу као хајдучица. Многи су тврдили да је и пиштољем знала да рукује, неки чак и да су је видели како то чини, али ниједан се није могао похвалити да му је возарину опростила. Сиротињи је ипак знала да не наплати за вожњу, међутим, није волела да се прича о томе, као ни о њеним другим доброчинствима. Говорила је да то не ради да би се знало и причало, већ зато што слабијем треба помоћи ако већ можеш.

Када је навршила четрдесет и две, Калина је, негде почетком јесени, продала кућу и најам на скели и вратила се са кћерима на очевину. Тамо су је лепо дочекали. Жене су се њe помало плашиле, а мушки су је уважавали као да је прва међу њима, док је Калина остарелу Митру сматрала јединим старешином куће. Зато је тражила баш њен благослов, а не браће од стричева, кад је одлучила да ћерке, једну за другом како су пристизале, одвоји од себе и пошаље у град. Знала је да јој се вероватно никада више неће вратити, али такође је знала и да их тамо чека лепши и бољи живот.

Калинине кћери изучиле су у граду школе, докле је која стигла, и распршише се ускоро свака за својом срећом.

Као што је то за кћери знала, Калина као да је увек све знала унапред, па и оно последње – да јој веку долази крај. Неколико недеља пре него што ће се то десити, позвала је своје разудате кћери да дођу к њој, у Забрежје. Окупила их је за столом и без тежине или жаљења у гласу, свесрдно их при том тешећи, мирно им рекла:

– Дошло је време да путујем, децо.

Од тог дана, причала је о будућем исходу као да је то још један од послова које треба ваљано и на време свршити. Давала је ћеркама упутства шта и како да раде,

рекла где се налази одећа и новац за сахрану, која јела да скувају за дећу, кога да позову на испраћај, натенане се опростила са свима, и једног тихог септембарског јутра, сасвим намирена овоземаљским животом, умила се да легне чиста, и спокојно уснула задњи пут.

ТАЊА

Као што су наследнице у неким другим кућама, са свечаном сетом, оно једном годишње, вадиле из снене дубине добро чуваних ковчежића старамајкино прстење, минђуше, огрлице и гривне да их разгледају и очисте, па онда опет брижно ушушкају у тишину сатенских кутијица и тафтаних свитака, Калинине ћерке су тако свако лето, у тихој спарини августовских вечери око Преображења, призивале из сећања стару породичну причу о Калини, Јелки, Станку, Милоју, Митри...

Пре него што до наредне године још једаред намакну тешки засун на прадединој кући и воденици – у којој је громадни кремени жрвањ, задуго већ, млео само густу паучину са успомена – и врате се поново у своје животе, једна у Суботицу, друга у Зајечар, трећа у Крушевац, сестре би пред растанак окупиле сву своју децу да их изнова подсете од каквог су семена никли.

Можда би при том њихова прича покадшто јаче замакла пут бајке, оклизнувши се низ луб протеклог времена у замршени лавиринт претеривања и маште, како већ уме да се деси кад талог толиких година прекрије људско сећање, али, куд год успут врлудале мислима и заметале по странпутицама своје речи, Тањина мајка и тетке завршавале би надахнуту приповест увек истом, недвосмисленом тврдњом да је Тања, од све потоње деце и унучади, понајвише на Калину повукла.

Од првог даха, била је чудесно жилава; упорна и своја. Још као сасвим мала девојчица, Тања је тачно знала шта не жели, не може или неће. Ни под силном грдњом или претњама, страхујући кудикамо јаче од опасности да ће је због исказаног противљења ближњи мање волети него од наговештене преке казне, Тања није могла, колико год искрено хтела да им удовољи, да пристане на нешто што, необјашњивом

унутарњом слутњом невине детиње чистоте, осети као неправично или погрешно. Неки међу старијима тада би олако пресудили да је Тања непоправљиво својеглава, чак дрска и непослушна, не увиђајући у својој брзоплетости праву разлику између безразложне тврдоглавости, којој су деца често склона, и истанчаног осећаја за правду, што уме да ободри те танкоћуте душице на неочекивану побуну и непокорност.

Како је одрастала, Тања је и стасом све више подсећала на своју бабу Калину. Не нарочито висока – пре вижљаста, вретенастих ногу и руку, уског тела, а истовремено чврста, компактна и згуснута, чинила се као нека порцуланска фигурина изливена у једном комаду.

Чим је о томе сама могла да одлучи, јогунасту, тешку косу, Калинину, уз саблазан породице, ошишала је кратко, „на мушко“, тако да су њене очи одједном искочиле из лица као два крупна, масна угарка, радознало уперена у свет. Када се сасвим осами, јављао се у њима проблесак оне давне благости Милојеве мајке, чији је поглед умео да помилује мекше од речи и додира.

Поред очију, посебну изражајност Тањином лицу давао је нос. Није он био кукаст или грбав, нити одвећ широк и меснат, чак ни величином приметнији од других па зато тако неодољиво памтљив. Био је то наизглед сасвим обичан женски нос, али некако нарочито и одважно истурен, а уједно благо уздигнут на врху. С првим сунцем у пролеће, никло би по њему смеђкасто трење, ситно као зрнца полена, и само је Тања веровала да га још више руже и истичу. Пре осмеха, у корену тог необично-обичног носа јављали су се лепезасти набори, који су најављивали да ће ускоро цело лице синути као обасјано неком непостојећом светлошћу. Већ наредног часа, уснице би се широм размакле, као ветром раскриљена окна, напрасно откривајући низ белих, испретураних зуба, којих је, чинило се, било одвише за тако малу, угласту вилицу, а звонки смех просуо би се из грла попут праскавог, радосног поклича.

Њеном врату није требао накит да би био примећен. Извајан и дуг, сам је био украс. Ако однекуд запири, по њему би, као седефаст траг баштенског пужа на сомотној мекоти латице, засветлуцале паперјасте длачице, накострешене као ускомешани врхови цвасти на клобуку маслачка пре него што се распу и полете.

Тања је баш умела да хода. Док су други тек низали кораке, она је – лебдела. Ишла је не дотичући тло, као да клизи по некој невидљивој траци која трепери тик

изнад земље. Бокови би јој се, при том, лагано гибали, упредајући ритам густо синкопираних корака у мелодију, обичним смртницима недоступну, а ретким повлашћеницима чујну и разблудно замамну. Остали делови тела: струк, торзо, рамена и глава, следили би њена филигранска бедра усправни и мирни, али никако уштогљени или крути. Та заносна сен од покрета, тај путени лелуј, то *нешто*! – није могло да се научи. С тим се, једноставно, рађа.

Ваљда баш зато, Тања није придавала превелик значај свом изгледу. Мислила је да све телесно, што је генима, ето, у наслеђе добијено, или непредвидивом божјом милошћу случајно придодато, ничим личним није заслужено да би човек смео да се узохоли или, још горе, да надобудно то сматра својом врлином.

Лепо, мислила је, мора да има и дубљу садржину од видног, да се „оплемени“ радом и знањем. Без таквог труда, говорила је, спољашњи склад, ма како опојан и зован, остаје тек краткотрајна пријатна слика, којој ће време неумитно испостити, а можда и сасвим обесмислити, првотну привлачност и чар.

Тању је мало ко заиста познавао. Била је неразлучна мешавина супротности: бунтовна и нагла, а скрушена и трпељива; узбуркана и прека, а плаха и стрпљива; смела и предузетна, а плашљива и кротка... С тим што су њена прва лица била свима доступна, те су могла да заварају слабослутне и наведу их на сасвим погрешан закључак. Она друга, прикривена лица – можда чак јача – успео би да разоткрије само онај вешти одгонетач који истраје у намери да пронађе пут до закутака њене душе.

La Cunita[*]

[*] *La Cunita* (шпански) – дословно: колевчица; овде: назив изражајног покрета ногом у тангу, којим играчи наглашавају ритам и плесну фигуру.

ЈЕДНО ЗИМСКО ЈУТРО У БЕОГРАДУ

Још од насеља са првим сојеницама на саставу двеју вода, што ће много векова касније добити име Београд, ово поднебље пратила је чудна судбина. Ретко шта је умело да га прескочи, нарочито ако је лоше, чак и када је реч о времену. У Београду га има од сваке божје сорте. Мало-мало, на улице се навуку неки неиздрж-дани, па из кућа излази само онај ко мора.

Шта је ту необично, многи би могли помислити, сличне неприлике знају да задесе и било који други град.

Бива, али да ли баш оволико и овако? Јер, у Београду тешки дани нису згуснути само у један период, у одређено годишње доба, па да их човек спреман сачека, мало се притрпи, и – готово, они већ прошли. Овде као да важе другачија правила. Између узрока и последица прсте уплете нека нарочита драматургија, чији недокучиви токови измичу устаљеном поимању логике, те све што се дешава, као да мора, баш под овим небом, да поприми свој најнепредвидљивији и пренаглашен облик.

Кад лети узаври ваздух, па затитра над усијаним црепoвима као над хрбатима дина у Сахари, врелина се стропошта на Београд попут огромног, тупог маља. Тада стане да бије одозго из дана у дан као да никада неће престати. Лепљива оморина притисне улице све до најмрачнијих пролаза, кутака и заметнућа. Истера из њих и последње праменове свежине, као савесна редуша која у опшивци преврнутог џепа ипак пронађе још понеки затурен трун. Пред несносном жегом Сава и Дунав устукну дубље у своја корита, водоскоци и фонтане занеме, а уместо брбљивог млаза, низ луше чесама по парковима цеди се ситно капуљање воде као плач.

Ни зима често није милостивија. Сувомразица баш уме да стегне Београд. И што он више цвили и стење, то га цича жешће сапиње као несношљив, крути оклоп. Дани се рано гасе. Сви исти: сиви и сумрачни, брзо нестају из сећања, попут зановетне ситнице која само слабашно заголица памћење пре но што изветри у заборав. Замрле улице прекрију дуге ноћи. Глуве од хладноће, беласају у скорелој тишини сабласним, леденим муком. Кроз аветињски пуст град тек понеки корак, ниоткуда, тајанствено зашкрипи у журби кроз снег, остављајући за собом ситни, учестали хук, као кратки маглени стидак.

Добро, сетиће се већ неко, зато су јесени у Београду лепе: и благе и топле. Питоме обданице често премаше Михољдан.

Истина је, буде и тако, али само до прве кошаве. Чим пристигне са Карпата, она крене да витла између зграда као да сам нечастиви укруг јури сопствени реп. Онда данима бије по заравнима, звижди око мостова, хујљиво удара у све што јој се испречи, утискујући успут реску студен до костију и још дубље. Крошње дебелостаблих платана и кестена на београдским булеварима повијају се тада као струкови младе леске. А када се хука закратко примири и утихне, лаковерни помисле: најгоре је прошло. Али кошава се опет врати, па још јаче настави да лудује по улицама, понекад све до пролећа.

Ту смо вас чекали, залетели би се неискусни странци, само мрзовољна закерала могла би штогод да пребаце београдским пролећима.

Али ти не знају оно што зна и Београђанин са најкраћим стажом. Кад подивља неки априлски дан као што уме, наједном настане хаос и лом. Још до малопре невиноплав, миран и прозрачан, свод се зачас нарогуши и навуче тешке нимбусе над град. Од Авале рикну громови, над Ратним острвом побесне мање, па само груне дебела киша да у једно састави небо и земљу. Олуци се намах загуше као танке, стаклене капиларе, земљана вода прокључа у препуним сливницима, а са расутих београдских брда бесни потоци стуште се стрмим улицама као да ће збрисати све пред собом.

Али, опет, Београд је то, онај кочоперан и необуздан град у коме свагдања логика упорно губи дах.

Очас се у њему све измеша, збрка, устумба, па преокрене. Изнебуха тек, деси се право чудо. Кад му се најмање надаш, осване неко благо и мило јутро, и човек не може да не помисли како нема богоугоднијег и лепшег места под небеском капом.

Па кад сукну девојачке потпетице, оним хитрим, драгонским касом по плочницима београдских улица, више нико и не помишља да је још јуче, или кадгод, било иоле другачије.

Управо такав, неочекивано блистав дан, пробудио је једну девојку ране децембарске суботе. Раздраган и светао, само је изненада бануо кроз прозор њене подстанарске собе у поткровљу.

Избистрио се ваздух – пуца поглед преко Саве и Дунава. Са калемегданске стране, изнад савског пристаништа, оцртавају се у даљини витки лукови на кули Сибињанин Јанка и путеви по пољима око Борче.

Али девојка слабо разликује и ту кулу од Небојшине, и Борчу од Овче. Није сигурна чак ни у аутобуске линије којима се стиже до њих. У овом, за њу још туђем и непознатом граду, једино јој реке изгледају добронамерно и пријатељски. Миришу познато: на Мораву што се лењо ваља иза задњих кућа у њеној вароши.

Премда је и Београд суботом ујутро помало лењ и размажен, девојка хитро устаје као да некуда већ касни. Ужурбано намешта кревет, умива се над судопером у чајној кухињи, ту, у соби, дуго бира шта ће обући, испробава то пред зидним огледалом, незадовољна што се у њему види тек допола, растреса прстима меку, светлу косу, везује је у реп, отире прашину са ципела, притеже капут, и напокон је спремна за излазак. Из собе се искрада тихо, да је газдарица не би чула.

У кратком новинском огласу, девојчина станодавка је собу за издавање у свом стану дрско прогласила за гарсоњеру са телефоном, премда та соба, без засебног улаза, по стварној површини и комфору, нити је могла бити гарсоњера, нити је имала посебну телефонску линију. Телефон је био услужан, а једини апарат у стану налазио се у заједничком предсобљу, тик поред кухињских врата. Због те и сличних крупних или

ситних превара којима се газдарица обилато и даље служила, због сталног звоцања и приговарања, непрестаног иследничког ухођења и њушкања по њеним стварима, девојка жели да избегне сусрет са газдарицом. Нарочито јој овог јутра није требала још једна свађа.

Мада је на разне начине покушавала да избегне сукобе са њом, девојка ни себи не уме да објасни зашто се готово сваки разговор са том наопаком женом неминовно изметне у свађу. Синоћна је букнула опет због ситнице, након обичног телефонског позива. Било је тачно десет и тридесет пет (не једанаест, као што јој је старија жена касније пребацивала), девојка је била сасвим сигурна – барем је на сат досад научила да гледа. Младићу са којим је разговарала, није стигла ни да изговори до краја како сутра, у суботу, намерава да га обиђе, а газдарица јој је већ љутито отела слушалицу из руке, прекинула везу и почела да је обасипа грдњама. Уследила је жестока препирка. Да је само имала где, девојка би се одселила истог трена.

Провукавши се ипак неопажено поред кухиње, у којој су већ углас шиштали и славина над судопером и експрес-лонац на штедњаку, девојка се у неколико корака нашла на вратима стана. Опрезно их је отворила да не прави сувишну буку и измигољила се крадом на степениште. Када је за собом затворила врата, тренутно осети као да јој је читаво брдо спало са леђа. Даље је било лако и ускоро је изашла на улицу.

Кратко је премишљала којим путем да крене према граду: узбрдо, преко Великог степеништа и Косанчићевог венца до Студентског трга, где може ухватити директан тролејбус за Цвијићеву; или трамвајем уз Саву па око Калемегдана према Дорћолу и даље, с доње стране у град. Изабрала је ипак овај други пут. Мада је био и спорији и дужи, њој је више пријао.

Док се готово празан трамвај њихао шинама поред Павиљона „Цвијета Зузорић“ и наниже уз Зоолошки врт ка Душановој улици, девојка са смешком помисли како јој је само мало сунца и спокоја потребно да би се осећала доста боље. Сишла је на станици код Бајлонијеве пијаце, пресекла онда поред Битеф театра до Улице 29. новембра и коначно избила на сам почетак Цвијићеве. Пред њом је био још кратак комад пута до младићеве зграде.

Пешачење јој је веома пријало. У поклоњеном дану као што је био тај, све јој је изгледало и лакше и лепше. Чак и мусава фасада дугачке шестоспратнице поред које управо корача, делује јој мање запуштено и оронуло него обично. Зауставила се испред броја 83.

Кроз отворен прозор у партеру, девојка чује звекет тањира. Осећа, неко ће имати прженице за доручак. Затворена окна изнад ових, на првом спрату, не одају сличну живост. Чим је толики мир, његови родитељи су одсутни, закључује. То ју је обрадовалао. Осећа се много боље кад су њих двоје сами у стану. Гледа на сат: пола једанаест – за њега још увек јутро. Међутим, намерно је поранила да би га затекла код куће. Оно што носи у ташни, хоће лично да му преда.

Зграда је без интерфона. Девојци одговара што не мора да звони да би ушла. Ипак не може да потисне узнемиреност и нелагоду. Зна да он не воли посете без најаве. На колико тога још у Београду мора да се навикне, помишља, па као да храбри себе, намешта капут, отреса мрвице са ревера – остатак успут поједене бухтле – и улази у зграду.

Мрачни ходник потпуно одговара фасади. Плафон прекрива наталожена сивкаста чађ; још давно га је ваљало прекречити. Степениште је уско и прашњаво. На страни поред зида свуда гомилице згажених пикаваца, гужвице целофана, покоји ужегли отпадак, вероватно испао из нечије канте за смеће... – нечистоћа која се само на ничијем простору оставља.

Вођена чкиљавим светлом са одморишта, девојка се полако пење. Близу краја првог дела степеништа, нагазила је у нешто меко. Брзо подиже ципелу. Испод ње је остао влажан, размрљан траг – огризак је још био свеж. Ослонила се о зид да отре заостатке јабуке са ђона. До висине рамена зид је премазан масном фарбом. Местимице је напукла, овде-онде се потклобучила, понегде и отпала. Девојка под прстима осећа циглу испод огуљеног малтера.

На међуспрату са плафона виси гола сијалица. Од млечне кугле остао је само метални навој и крњетак разбијеног стакла. Због тога девојка види много боље. Убрзо стиже пред стан број 3. Врата су метална. Споља личе на остала улазна врата на спрату. Унутрашњост им је тапацирана, тако да звуци у оба смера слабо продиру кроз њих. Подиже руку да зазвони. На месинганој плочици угравирано је презиме *Ђурић*. Звони

два пута кратко, повезано, па онда једном дуго, као да даје знак. Док чека, окреће по рукама велики коверат који је већ извадила из ташне.

Изнутра се ништа не чује.

Она понавља сигнал звонцетом још два пута.

Врата остају затворена.

Вероватно није спавао код куће, разочарано закључује и невољно креће надоле, према излазу. Успут гледа у коверат као да премишља шта да уради са њим. Када је стигла до поштанских сандучића, већ га је била вратила у ташну.

На излазу из зграде повлачи врата према себи, па онда, предомисливши се, ипак пушта да се сама поново затворе. Окреће се. Стоји. Оклева. Гледа према степеништу, потом на зид са сандучићима и коначно доноси одлуку. Отвара копчу на ташни, левом руком вади писмо, док десном и даље претура по њеној унутрашњости. Брзо је нашла и блокчић и оловку.

Недуго затим девојка излази на улицу. Не креће одмах. Осврће се на једну па на другу страну, као да некога ишчекује. Гледа поново на сат. На оближњој станици испраћа погледом тролејбусе. Пристижу у размаку од десетак минута. Трећим тролејбусом отишла је и она.

Шкрто отклоњена завеса на првом спрату зграде у Цвијићевој улици изнад улаза са бројем 83, налегла је поново према стаклу. Сунце је грејало кроз окна, радијатор испод прозора такође, али младић иза завесе био је оскудно одевен – још мало па наг. Брзина којом се вратио под дебели покривач одавала је колико је прозебао осматрајући улицу. Мада му је тело било ледено, то је његову ноћашњу гошћу само незнатно узнемирило. Промешкољила се, окренула на другу страну и наставила да спава.

Касније тога дана, док је гошћу испраћао, младић је затекао у поштанском сандучету повећи коверат, брижљиво залепљен, на коме је било исписано само његово име. По рукопису и дебљини садржаја наслутио је шта би унутра могло да се налази. Од тог тренутка, пошиљка је заокупила сву његову пажњу. Гошћа је то осетила. Овлаш отаљан пољубац за растанак још више ју је уверио. Љутито је промрсила младићу поздрав преко леђа и, не дајући му прилику да јој он отвори врата, жустро их је привукла сама и брзо изашла напоље.

Младић је за њом слегао раменима, као да се ради о нечему што више ионако није у његовој моћи. Окренуо се и пошао назад у свој стан. Успут је почео да отвара пошиљку. Прво је извукао комадић хартије, очигледно истргнут из неког блока. Испод сијалице на одморишту застао је да га прочита.

Долазила сам око 11 (субота, пре подне). Где си? Када ћемо се видети? Прошло је десет дана! Пази шта радиш са овим фотокопијама. На послу би ме убили да знају. Јави се. Молим те! Бићу код куће. Цео дан.

ПС: Драгичка. Следеће недеље стиже ми мобилни!!!

Збркани садржај, ћирилично исписана скраћеница ПС, без тачака иза слова, неколико пута подебљани знакови узвика на крају – све му је неодољиво личило на њу. Преплавило га је осећање помешаног сажаљења и нежности. Али та тронутост потраја кратко. Убрзо је поново извио рамена, слично као малочас у предворју зграде, вратио хартију у коверат и звиждућући закорачио на наредни степеник.

Како је тог дана изненада синуло, сунце се тако нагло и повукло. Предвече је већ промицао снег. Сув и прхак, спуштао се у таласима на град, опомињући Београђане да зима још није прошла. Улице су се ускоро забелеле; Карађорђева као и Цвијићева.

Иза осветљеног прозора на поткровљу, у згради наспрам савске Капетаније у Карађорђевој улици, девојка је ослушкивала звуке из предсобља читаво поподне. Телефон је зазвонио више пута, али ниједан позив није био за њу. Око седам, иако је напољу већ сипао снег, обукла се и отишла до уличне говорнице. Телефонска секретарица понављала је наизменично на српском и енглеском језику:

„Корисник 'Мобтелове' ГСМ мреже није тренутно доступан. Молимо позовите касније.“

Учинила је то неколико пута. Бирани број је упорно био ван саобраћаја. На кућни телефон у Цвијићевој такође се нико није јављао. После петнаест минута је одустала. Вративши се у стан, још једном је прогутала понос и упитала газдарицу да ли ју је неко, у међувремену, тражио. Жена није крила задовољство због одречног одговора.

Када је синоћ, негде после пола једанаест, након још једног од многих позива, нагло извукла утикач телефонског апарата из зида, младићевој сујети поласкао је импулсиван гест његове гошће. Рекла је да ни са ким више до јутра не пристаје да га дели. Његов мобилни телефон није их могао угрозити. Јуче по подне однели су га младићеви родитељи са собом. (Неће им бити од велике користи. У журби су заборавили да понесу „пуњач“.) Како је временска прогноза наговештавала снег, родитељи су ипак одлучили да кола оставе на паркиралишту иза зграде и отпутују аутобусом.

И онда када се уроте све сама црвена светла на успутним семафорима, од броја 83 у Цвијићевој улици до Капетаније у Карађорђевој, аутомобилом не треба више од петнаестак минута. Вештом возачу можда и мање. Али, младић је целу суботу провео у својој соби, не укључивши чак ни телефон, нити приметивши предвече да је напољу отпочело да веје, мада је оцу обећао да ће ауто прекрити церадом кад снег крене – толико је био окупиран папирима разастртим по свом столу. Потпуно опчињен, наизменично је читао оно што је раније сам прикупио и странице које је тога дана извукао из коверте.

ЈЕДАН ФОТОРЕПОРТЕР

Тренутно радим као хонорарни фоторепортер за домаће дневне новине. Није важно које, пошто је то ионако привремено; док од свог имена не направим бренд. За неку годину, надам се, уз мало среће, радићу за AP, SKY NEWS, BBC, Roiters... Што да не? Ни тамо не раде људи са три ока или пет руку, него обични, као ја. Једну фотографију сам већ успео да продам WTN-у. Додуше, сума је била скромна, али то је тек „п“ од почетка. Најважније, у десном доњем углу било је одштампано *DJURA*. Па, за сада, нека и овде остане на томе, безбедније је. Ево зашто:

Метод који сам примењивао протеклих месеци није био баш увек (хм, како бих то најближе формулисао), па, рецимо, недискутабилан (много више с моралног него с правног аспекта), премда би било потпуно пренаглашено назвати га прекршајем, а сасвим погрешно – изнудом.

Не оспоравам, нисам светац, али криминалом се не бавим. Није по мом укусу. Ипак, мој отац је официр у пензији. Не иде. Мада, и да нисам одрастао под његовим војничким дрилом, немам ни потребне живце, нити „петљу“ за суштински сукоб са законом. Никада нисам био „опасан момак“. Капацитет плућа ми је од пушења постао поразно просечан, трбушњаке сам одмах после гимназије престао да радим; од спортова једино још упражњавам шах. Дакле, не „хватам“ на снагу.

Али, да не губим нит, говорио сам о методу. Оно због чега бих највише да останем анонимни Ђура, у ствари је тек посредно завиривање у делове омањег службеног списа. (Иначе, тај спис је већ био закључен и одложен ad acta.) Значи: ништа страшно.

Досије Тања, да га тако назовем, отворио сам сасвим случајно, безазленим претраживањем хард-диска обичног кућног компјутера (pentium тројка, ако је важно). Почео сам да „бунарим“ по њему да бих прекратио време. Тај рачунар се налази у стану из кога длакаво чудовиште креће тек када оно одлучи да је време, а не кад ја то хоћу; непојамно је тврдоглаво – на газдарицу. Она ми је и поверила свој стан и пса на чување, али о томе ћу нешто касније.

Елем, доконих пола сата, плус поменути рачунар – идеалан спој прилике и мотива, уколико се сурфовање по туђем диску непромишљено назове злочином.

Мада, донекле је и сама крива. Знала је да одлази на дуже, а није извукла утикаче из зида. Рачунар чак није био ни заштићен шифром. Кажем, мамио ме са стола као отворена књига. Прецизније, мамила ме је она, његова власница.

Један притисак на мали пластични тастер, и шав је кренуо сам. Отворио се екран. (Систематична је, нема шта.) Уредно поређани и обележени short cut-ови: дописи, преводи, дневник, извештаји, есеји, радови, чланци – све. Стајало је ту, на дохвату, удаљено само за дупли „клик“ мишем.

Погађате, искушење је било велико, у ствари, неодољиво. И наравно, да се не лажемо, подлегао сам. После сам одлазио у њен стан кад год уграбим мало времена.

Откриће је за мене било фасцинантно. Она коју сам до тада познавао, испоставило се да је била само парченце целе Тање. Рекао бих, много мање и знатно неинтересантније.

Тек доста касније, када је *Досије* већ добро нарастао у фасцикли на мом столу, умешао се Његово Височанство „комедијант случај“, и то посредством добровољне логореичности једне прилично допадљиве секретарице.

Према томе, ја сам такорећи невина жртва – заморче стицаја околности. Покушаћу и то да објасним.

Пре неког времена био сам позван на рођенданску забаву моје добре пријатељице из краја. Догађај традиционално не пропуштам.

Међутим, тих дана је у републичком Парламенту раскринкавана најновија у низу спектакуларних афера: *једни* су сагоревали од доказивања да су они *други* лажно гласали (употребљен је чак термин „крађа“). Пошто сам се летос неопозиво уверио да наш јавни (јадни?) живот безнадежно срља у најпростачкију каљугу, могла је да ме потресе једино чињеница да ће то за мене и мој Canon поново значити вишечасовно цубрење по страначким конференцијама за штампу. Нисам погрешио, и тада смо се разишли тек после осам увече. Време је било „пасје“ и када сам се најзад домогао куће, није ми се никуда мрдало. Али, мајка је зором била отишла да помогне својој сестри око неке зимнице, а како отац увек иде у пакету са њом, у кући није било хлеба. Чак и да јесте, толико сам био исцеђен да би ми било тешко да сам себи спремам вечеру.

Међутим, како да гладан легнем у кревет?

То је, на крају, и пресудило да ипак одем на журку. Док сам се истуширао и средио, време се измакло. На славље сам стигао са закашњењем од најмање два сата и затекао друштво већ прилично „весело“.

Приметио сам је и пре него што нас је моја пријатељица упознала. (Оне су неке даље рођаке, па је намеравала да ме замоли да јој се нађем.) У општој гунгули, девојка је деловала некако неснађено. Стајала је са стране, сама, мада је више него пристојно изгледала. Природна плавуша, солидно попрсје, врло убедљива тројка, витка, висина, отприлике, између метар седамдесет и метар седамдесет пет, чврсти листови, а богами, и оно изнад њих за сваку похвалу; на мојој скали од један до десет, лепих осам и по – сасвим довољно да се и без посебне молбе моје другарице упустим у разговор са њеном рођаком.

Испоставило се да је девојка веома причљива. Ништа нисам морао да је питам, говорила је сама. Кад је рекла где ради, моје интересовање за њу је додатно нагло порасло. (Рећи ћу само да је у вези са правосуђем.) Одмах ми је пао на памет мој *Досије*. Помислио сам, ово је невероватна коинциденција, па баш такав извор информација ми сада треба. Да не дужим, почели смо да се виђамо.

Дете само што је стигло у Београд. Њен отац, моћни локални функционер у једном граду у унутрашњости, био је школски друг и добар пријатељ њеног садашњег шефа. Сценарио врло препознатљив: релативно свежа матуранткиња неке правно-

биротехничке школе из Поморавља, са претензијама (сасвим неважно да ли и својим, или само родитељским) да јој је престоница права животна мера, знала је да куцкара на рачунару, умела је да подиже слушалицу и каже: хало, била је лепо васпитана и изгледна – све заједно, много више него што је обично потребно да „проради“ чувена буразерско-завичајна варијанта.

Да се разумемо, ништа лоше не мислим о провинцији. (Па и моји су однекуд једном морали да дођу.) То што сам, пре тридесет година, свет угледао у Београду, лако је могло да се деси у Кичеву, Постојни, Сплиту, или неком другом граду где је постојао гарнизон почивше ЈНА. Да будем сасвим јасан: малограђанштина је за мене квалификатор општег стања свести, нешто као тотална анестезија духа. Место рођења, сматрам, није доминантан услов за њену појаву и развитак. Јесте да је у провинцији лакше бити малограђанин – то је најбезболнији облик мимикрије – али не бих рекао ни да су многи рођени Београђани нарочито резистентни према овој врсти карактерног малигнитета.

Што се непотизма тиче, свестан сам да га је одувек било на свим меридијанима, само су појавни облици бивали разни. Био он руралан, или завијен у „софистициране“ обланде, суштина непотизма је иста. Најискреније, ни мени сада не би било на одмет да је мој ујак, рецимо, у управном одбору *Le Mond*-а, или *The Times*-а, а не оно што јесте: шеф аутобуске станице у Великој Плани.

Дакле, не смета ми ни најмање то што се она, та девојка са моравским акцентом, директно са папучице воза ухлебила у сталну плату и пензиони фонд. Ради се о нечем сасвим другом.

Не подносим професионалне удаваче! (Где год да их је мајка родила.)

Параноично или не, чини ми се да ипак основано сумњам како већина родитеља из унутрашњости своју женску децу шаље у престоницу са потајном амбицијом да ће тамо успети да улове мужа. А ова се баш била закачила за мене, премда сам се добро чувао да јој ништа не обећавам, чак ни на нивоу нејасних наговештаја. Једну једину инсинуацију, изречену у глуво доба ноћи, међу чаршавима (из чистог користољубља), могу слободно да занемарим као изузетак.

Стога, сав мој грех у односу на ту пунолетну (!!!) девојку, могао би се свести на две бенигне ситнице: жовијално подстицање њених постојећих вербалних наклоности

према епици, и млако догревање брзоплете (типично female) заблуде о ружичастој будућности наше везе. Али, побогу, то сам толико пута већ радио, без обзира на порекло женског субјекта, да се може сматрати мојим овешталим маниром у удварању. (Ко јој је крив? Могла је да се распита. Ја ништа нисам крио.)

Е, сада, да ли ми такво понашање служи или не служи на част, мање је важно од чињенице да, свакако, не подлеже санкцијама за чије је спровођење потребан правосудни испит и именовање Народне скупштине. Уосталом, замислите како би то било када би се овде људи осуђивали због квалитета сопственог карактера. Сва прилика је да би ускоро тек ретки остали на слободи. Вербални деликт је недавно укинут као кажњива категорија, ако се не варам. Данас овде нико не мора да доказује оно што јавно тврди, чак и (нарочито и?) ако је на туђу штету; што већу, то бољу. Речи су постале врло јефтина роба. Такорећи – ништа не значе.

И, на крају, да наведем крунску олакшавајућу околност по мене: сумњам да би ма ко, посебно од људи из новина, у сличној прилици, урадио другачије. Карте су се слагале као у отвореном пасијансу. Само би се будала оглушила. Верујте ми, знам о чему говорим. Ја сам, дозволићете, *in medias res*. Инсајдер. Циничан – понекад; бескрупулозан – зависи од упоредног еталона; лицемеран – ипак не.

Реч новинар, како год је писали или изговарали, у сваком од преко 2.700 активних светских језика и више од 7.000 дијалеката у употреби, за мене подразумева исту специфичну подврсту људи. Назвао сам је: *homo sapiens journalis*. (Ово последње можете, по жељи, варирати и са *vulgaris*.)

Толико пута сам гледао како новинарски желудац вари реалност посебним ензимима, да тачно знам о чему говорим. Ни горко, ни љуто, ни бљутаво, ни отужно, нису истог укуса као осталим људима. Уколико „нањуши“ праву причу, тај *homo* ће се понашати као извежбани теријер: маркирај, фиксирај и зграби.

Ономе ко за то није спреман, топло препоручујем да се одмах, себе ради, учлани у неко друго удружење, по могућству хуманитарно. Лично, немам ништа против те врсте асоцијација. За једно грађанско друштво (чак и нашег живописно-хаотичног типа), алтруизам је неопходан егзотичан зачин. Овде је, ипак, реч о људима из новина.

Када проради инстинкти и повуче осећај, свето правило за новинаре гласи: не оклевај, него следи! Установићеш већ зашто. Појам „дозвољена средства“, у новинарском тумачењу, постаје невероватно растегљив пред унутрашњим императивом да се достигне жељени циљ.

Треба и њих разумети. Мислим, новинаре. У том послу облигатни и највећи капитал је ИМЕ. Најчешће и једина тековина, уколико пренебрегнемо стрес, чир, инфаркт и друга психо-соматска обољења (латентни или акутни алкохолизам готово да се подразумева). Међутим, новинарско ИМЕ се не гради педантним обазирањем на узвишене принципе и моралне зачкољице. Њима се баве други: филозофи, етичари, теолози и остали спаситељи наших посрнулих душа.

Homo journalis нема времена да чека суд времена као Аристотел, или Ками, рецимо. Новине неумољиво излазе сваки дан. Show must go on, зар не?

Наравно да не мора одмах Пулицер. Може и нека мања, локална награда. Ни новац није занемарљив мамац.

Наруку онима који тврде да се мало шта на овом свету дешава случајно, и *Досије Тања* имао је своју предисторију. Све је почело оног дана када ме је изненадила питањем да ли бих јој чувао Пашу.

Не знам колико је потребно да нагласим, али ни најмање нисам љубитељ паса, мачака, садног цвећа, и осталих припадника флоре и фауне које људи запате по кућама као да немају већ пун нарамак стварних проблема.

Никад нећу разумети ту потребу. Ја се једва и о себи старам када мајка оде на хацијенду у Вранић. Ратујем са машином за веш као да је најкомпликованији хардвер и увек нешто уђебам или офарбам; лицне у осигурачима мења ми брката комшиница са спрата; пегли прилазим само у тешкој нужди; шпорету још ређе – пијем хладни нес. Уз то, пре бих пристао да ме целокупно чланство (укључујући и оно дописно) највиолентније женске мреже недељу дана убеђује у своје ставове – премда о том корпусу феминистичких тема имам сасвим одређено и њима сигурно неприхватљиво мишљење – него што бих једно јединцато јутро, без преке потребе или принуде устао у цик зоре, односно у седам сати. А због физиолошких потреба четвороножног уљеза у мојој кући – ни пијан. (Мада је забележено да сам једном под знатним дејством малигана обећао некој брак, па сам се после једва извукао.) Да ми је неко причао да ћу ипак, и то добровољно, пристати на такав непојамни мазохизам, рекао бих му да је и пијан, и блесав, и луд. Али, пре него што сам се освестио, обећање је већ било изречено и Тања се за њега ухватила као поп за Свето писмо.

Док сам је по подне чекао да дође, преметао сам по мозгу шта ме је нагнало на тако безуман потез. Знам да сам негде прочитао да све што се деси има своју сврху. Кад загребе мало по сопственим мотивима, човек, по правилу, нађе одговор. Тако сам и ја, у ствари, знао и шта су разлози, и шта је сврха мог пристанка. Требало је само себи да признам.

Да кренем од разлога.

Прво: Тања није новинар, само је неко време преживљавала пишући за новине. Она је, заправо, дипломирани историчар уметности, и хтела би да специјализира XVI и XVII век у уметности јужне Европе. (Скидам капу, госпођице Денисов.)

Друго: Била је хонорарац исто као и ја, што већ само по себи побуђује моју априорну солидарност и симпатије.

Треће: Упркос ситним девијацијама њеног аскетског карактера, срчанија је и паметнија од већине мушкараца које познајем (од жена да и не помињем), а ја сам и због нечег много мањег умео да поштујем људе.

Четврто: Ми смо пријатељи (мада бих ја радо...).

Из тог четвртог, произилазе пето, шесто, седмо... Али, то је већ у домену моје маште, односно, непосредно објашњава сврху мог пристанка.

Када сам тако себи све рашчланио, моја жртва наједном ми се учинила сасвим разумном. Тешио сам се: трајаће кратко. Знао сам одраније да Тања свуда са собом вуче Пашу. Чим је сада одлучила да га остави, веровао сам да се брзо враћа. Стога, мислио сам, дан-два ваљда могу издржати са њим зарад примамљиве сврхе. Међутим, моја претпоставка да ће псећа опсада мог живота потрајати највише два дана, била је дијаметрално супротна од Тањине намере. Убрзо сам то сазнао.

Вукући Пашу на повоцу, ушла је у мој стан натоварена као амалин. Огромне, препуне кесе једва је спустила на сто. Нисам стигао ни да се изненадим, а већ је почела да разврстава садржину: на један крај конзерве, на други кутије са крекерима, па гомила витамина и лекова, неки шампони и мелеми, а поврх свега, Пашино јастуче, гумена коска и оглодана, пробушена лоптица – ту, као, највише воли. За крај ми је

пружила дупликат кључева од њеног стана и смотуљак новчаница уз обећање да ће послати још кад се среди.

Док је Тања, сва усплахирена, верглала у петој брзини, пас је бучно испитивао наш стан, газећи немилосрдно по светлим простиркама моје мајке. На срећу, она и отац већ у мају емигрирају у Вранић, иначе не знам како би се мајчино прилично начето срце суочило са траговима Пашине радозналости.

– Стани! – дрекнуо сам у првом моменту кад је Тања застала, пре тога надгласавајући Пашино радосно лајање. – Нисам сигуран да смо се добро разумели.

Тања је одскочила уплашена мојим узвиком, а онда набусито узвратила контрапитањем:

– Што се правиш да не знаш?

У ствари, знао сам, или сам бар могао да претпоставим. Од када сам је упознао, пре нешто више од годину дана, Тања је стално радила на неким пројектима (шта год то значило). Аплицирала је код разних фондова, предлагала и домаћим и страним организацијама нека истраживања, бушила је и сврдлала на сто страна паралелно и одржавала интензивну преписку са пола земаљске кугле. (Узгред, њена мејлинг листа задивила би министарство иностраних послова и неке озбиљније државе него што је ова наша која сваки час мења име.)

Али, батргати се у покушајима је једно. Успети је, признаћете, сасвим други пар ципела.

Њој је најзад „упалило“. Епилог: Институт у Порту. Све покривено, осим авионске карте и визе. Због тога је, поред приватних часова које је још пред крај факултета почела да држи, узела и додатни посао код оних адвоката, премда су је убијали у појам колико су били неписмени, а посао дозлабога досадан и глуп.

Ех, када би се само одавде могло отићи без толиког запињања, први бих био на списку заинтересованих. Овако, ту сам где сам – нико ми није крив. Ја сам свестан да немам Тањину упорност и ону посебну врсту бандоглавости која једноставно не

прихвата да нешто не може да се уради (неукроћена горопад, господине Вилијам; то нисте имали прилику да сретнете).

За разлику од мене, Тања припада нестајућој врсти моралних чистунаца. У реалном свету то је сасвим застарела, оптерећујућа и штетна врлина. Зато се толико и узбудила када је открила чиме се и како – изузев, наравно, својим послом (јер га не зна!) – бавио наш врли уредник. Баш зато, мислио сам да је он парадигматичан разлог за Тањин одлазак. Како је *Досије Тања* растао, увидео сам колико грешим. У најгорем, он, Морж, био је само иницијална каписла, недостајући грам за достизање критичне масе.

ЈЕДНА СВАЂА

У које год доба дана пристигла кући, још са самих врата укључивала је компјутер. Све остало долазило би тек потом на ред: борба са Пашиним одушевљењем што је поново види; преслушавање телефонске секретарице; изување ципела и прање руку; потрага, праћена Пашом и њеним сочним псовкама, кроз лавиринт разбацаних ствари за папучама што их је у ситне сате ко зна где немарно затурила; пресвлачење у удобну тренерку; сипање крекера и хране из конзерве у Пашину зделу; краткотрајна припрема полуготових јела за њу; још краткотрајнији оброк преко раширених дневних новина у крупним, недовољно сажваканим залогајима; замена филтера у апарату и припремање свеже кафе, због чега јој је, такође, увелико напредовао чир на желуцу; отварање прозора не би ли из собе изветрио мирис пробдевене ноћи, препуних пепељара и сагорелих штапића са аромом јасминовог цвета.

Чинила је то увежбано, рутински, премда меким, грациозним покретима, попут неке гипке марионете која, окачена танким најлонским нитима о управљачки механизам, као да следи туђу замисао, вођену далеким невидљивим рукама.

Њено разлагање живота на важно и неважно, имало је за последицу запањујућу контрадикторност. Усред хаотичног метежа од разбацаних ствари – панталона, џемпера, дугих широких сукања (о кваку прозора често је окачена и црна коктел-хаљина), разне обуће, иностране периодике, речника, прозрачних велова, руком рађеног накита од глинамола, књига, брошура, Пашиних гумених играчака, поодмаклог плетива и макрамеа, најразличитије збирке свакодневних и бизарних ситница, и још којечега чему се прецизно ни име не би могло навести – у углу, поред кожне фотеље, блистао је радни сто. На глаткој, белој, великој површини, са обе стране

равног екрана стајали су звучници, затим десно мали стони календар, кригла од печене глине пуна брижљиво зарезаних разнобојних оловака, џепни калкулатор и телефон. Све под конац. Чисто, уредно и пажљиво сложено. Тим пре, неочекиваније и уочљивије.

Пас је знао шта следи, па је потрчао испред ње да заузме своје место. Ускоро је и она стигла. Спустила је мобилни телефон и шољу са кафом на сто, промрдала мишем да активира екран и села. По плавој подлози промицала су бледопурпурна слова.

Ćao Tanja, proveri mail!

Обично би се, преко првог гутљаја кафе, насмешила овом поздраву као да је долазио од драгог, присног познаника, а не посредством немих електронских кола и чипова из којих се унифицирани апликативни програм, подједнако безлично, обраћа ма ком од корисника. Али, смешак је, овог пута, изостао.

У Inbox-у је чекало неколико порука. Мимо обичаја, Тања одлучи да ће на њих касније одговорити. Нешто важније било јој је на уму, нешто што је морала да истресе из себе што пре. Отворила је нови фајл и почела да пише.

Od prvog dana slutila sam rat između nas.

Znam da ljudi mogu da žive sa presađenim srcem, ili veštačkim kukom, samo sa jednim plućnim krilom ili bubregom; ali taj čovek je, zaista, medicinski fenomen. Ako je do sada i postojala neka nedoumica, danas pouzdano tvrdim: On nema mozak!

Ni kaput nisam stigla da skinem a već je poslao po mene. U redu, pomislim, opet je ustao na levu nogu, ništa novo. Zbrzam raspremanje, odem do njegove kancelarije, uđem, zatvorim vrata i uljudno se javim.

On ne otpozdravlja. Sedi za stolom i užurbano pretura po papirima. Napokon vadi jedan list iz gomile i pruža ga prema meni. Prihvatim i pogledam: poziv za sastanak u Privrednoj komori. Nije mi bilo jasno šta hoće...

Valjda da bi objasnio svoj gest, odmah izgovara: – Treba da bude sutra gotovo.

– Molim? – pitam potpuno zbunjena.

– Znaš već. Ono tvoje. O vodi. Gledaj da bude nešto prigodno.

Ljudi moji, doslovce je tako rekao!

– U stihu ili u prozi?! – odvalim kao iz topa.

Fitilj je okinuo sam. Te moje reči bupnule su među nas, kao da ih je neko bacio odozgo. Bila sam i sama zgranuta. Ne pomaže što trenutno postajem svesna šta sam, i kome sam rekla. Kasno je. Nazad nisam mogla. Šteta je već bila učinjena. Preostalo mi je samo da čekam njegovu odmazdu.

Međutim, desilo se nešto do tada nezamislivo: NIŠTA!

– Dve šlajfne, ne više – prounjkao je preko naočara i počeo da pritiska brojke po telefonu, kao da nisam ni slovo izustila otkad sam ušla.

Ja – konsternirana.

Moj urednik, sušta personifikacija nakazne sujete, jednostavno NE REAGUJE! Koliko onomad, zbog nevažne gluposti pretio mi je otkazom. Šta je sad ovo?! – prenerazim se. Napad naprasne tolerancije? Ne verujem. Šta god da radi, on prethodno dobro proračuna. Sigurna sam da i u mom slučaju primenjuje neku matematiku. Samo, koju? Obostrana netrpeljivost danima već raste, a ja sam i dalje tu. Znači, zbog nečega je rešio da mu se više isplati da ostanem nego da odem. Znam da sam dobra u poslu, ali to za njega, inače, nikad nije bio presudan argument. Da nije naslutio nešto o mom otkriću?

Desilo se slučajno. Operativni sistem računara tako funkcioniše. Ukoliko ima samo jedna nova poruka u Inboxu, automatski se sama otvara.

Ta poruka na koju sam naletela, bila je više nego jasna. Bar meni. Sumnjala sam i ranije, bilo je pregršt nagoveštaja. Doduše, ni sad ne bih mogla pouzdano da tvrdim. Obazriva sam. I suviše je delikatno. Morala bih ipak da *ih* vidim sopstvenim očima, pa da se uverim.

Kad bolje razmislim, pametnije mi je da se klonim te priče. Ionako bi moja reč bila protiv njegove, a tu se unapred zna ko gubi. Ja, naravno.

Mozgam. Ćutim. Čekam.

On se ponaša kao da me ne primećuje. Sav je obuzet predstojećim razgovorom. Broj koji bira dugo je zauzet. Ali to ga ne obeshrabruje; uporno pritiska „redial“. Iz petog pokušaja dobija vezu.

Počinje razgovor. Rado bi pošao sa njim (aha, tu smo!!!) na svečanost povodom godišnjice Vodovoda – prenemaže se u slušalicu. Nažalost, nema vremena, prelama stranu.

Slaga čoveka i ne trepnu. Ne da bi otišao, otrčao bi tamo, poznajem mu soj; samo, kako da preskoči nezgodnu sitnicu. Od mojih ljudi saznala sam da nije bio izričito pozvan!

Iznuđuje obećanje od svog sagovornika (mislim, u stvari sigurna sam da je on autor one lascivne poruke). Posle koktela ipak će se videti na starom mestu. Završava razgovor.

Usput, dok bira novi broj, gleda upitno prema meni. Navodno, iznenađen je što sam još u kancelariji, a zna dobro da čekam njegovu dozvolu da odem. Uzvratim pogled, šireći ruke kao da ga pitam: I? Vidim, tajfun se sprema. Smrčio obrve, raširio nosnice, kez pirane na ustima. Međutim, omela ga je nova veza.

Uobičajen jutarnji brifing – prvi razgovor sa ženom. Biće ih još nekoliko do kraja dana. Teatralno joj govori o konferenciji za novinare u Međunarodnom press-centru. Prava gnjavaža – vajka se. Ne bi ni išao, ali mora. Navalili da neizostavno dođe. Gde mu je sada do toga. Glava mu puca od problema. Parking servis najavljuje poskupljenje, u Gradskom zelenilu smenjuju direktora, Javno komunalno traži prinudnu naplatu zaostalih dugovanja, taksisti prete štrajkom. Nije se to slučajno podudarilo, baš sada u vreme izbora. Raspreda joj do tančina. Da zanemari političke implikacije, ali odakle mu toliki reporteri? – pita nju, a žena je vaspitačica u vrtiću! Povrh svega, namestio se i taj članak o Vodovodu. Zvao ga je lično predsednik Upravnog odbora... afektirano nastavlja, a jedva da je za koji minut prošlo osam. I eto nove glavobolje, kao da mu prethodne nisu prekuferile. Večita urednička dilema: sme li baš da se osloni toliko na Tanju? Nepouzdana je, brate. Možda bi ipak bilo najbolje da sam napiše komentar. Ko zna šta bi ona skarabudžila (!).

Slušam u šoku. On zaista nema ni zrno ljudskog u sebi.

Da, svratiće do hemijskog čišćenja po njenu suknju... Prelazi na trivijalnosti, kao da me nije maločas živu sahranio. Dobro što ga je podsetila da treba da kupi

tempere za mlađe dete i lek za njenu majku. Poslaće odmah kurira da to obavi. Ne, ne može da joj kaže kada će se vratiti kući, do guše je zatrpan poslom. I taj koktel po podne, samo mu je on falio. Možda bi i imao snage da ode, ali sumnja da će imati vremena.

Ljigavi šmirant. Trpilo mi se tanji.

Iako nije sam u kancelariji, završava razgovor nekom onomatopejom i odgovarajućim deminutivom, maco, ili kuco, ne sećam se, samo znam da je bilo bljutavo. Konačno spušta slušalicu.

Grabim trenutak tišine. Duboko udahnem. Namerena sam da mu saspem u lice sve što mislim o njemu, njegovom lucidnom „nešto“ i još lucidnijem „prigodno“. Ali, ne stižem ni da zaustim. Sada njemu zvoni mobilni telefon.

Ne bi me čudilo da ga je zadužio uz novu partijsku knjižicu. Beskrupulozni poslušnici njegovog kalibra uvek su znali da se udome. I to dobro.

Čim je shvatio ko ga zove, od snishodljivog „haloo“ intonacija njegovog glasa menja se neviđenom brzinom. Postaje nadmen, arogantan, nestrpljiv. Zaključujem da se neki kolega javlja sa terena. Odakle pare za taksi, riče u aparat, da li je, taj neko, normalan, i što bi se njega, urednika!, ticalo što je zastoj u saobraćaju, neka se snađe kako zna, izveštaj mora do tri da bude na njegovom stolu i tačka.

Sagovornik čini katastrofalnu grešku. Usudio se da prozbori. Verovatno se ubrzo i sam pokajao. Žalopojku koja sledi, svi napamet znamo.

Počinje kanonada. Zašto baš *njega* od tolikih urednika da zapadne gomila imbecila; ne zna se ko je od koga gori; nesposobni smo, lenji, bezobrazni; našli, pa zašli; landaramo okolo, zajebavamo se; i to što nažvrljamo ni na šta ne liči; sto očiju da ima, ne bi mogao da izađe na kraj sa tolikim glupostima; cela redakcija je pala na *njegova* jadna leđa; dokle više *on* da nas uči kako treba da se radi (ovog puta izabrao je ulogu ogorčenog mučenika, zaključujem); evo, i Tanji ovde nešto nije jasno, a ovamo izigrava nekog eksperta; zuri u *njega* kao da će članak sam da se napiše; lako je njoj, *on* posle crveni kamčeći njen honorar; da nije *njega*, sve bi nas otpustili; lud je što nas štiti kada *mu* ovako vraćamo...

To traje, i traje, i traje, i traje.

Od njegovog glumatanja probudio mi se čir. Žari po želucu najavljujući pakleno popodne.

Dok sipa u slušalicu, uporedo komunicira i sa mnom. Značajan, preteći pogled = pazi, mala, igraš se vatrom; okret zgloba leve ruke (sat mu je isti on, jeftin i glomazan), palac i kažiprst na bliskom rastojanju = vreme ti ističe; kuckanje po desnoj slepoočnici = uzmi se u pamet; klimoglav prema vratima = marš na zadatak. Za sve to vreme njegova verbalna onanija preko telefona ne jenjava.

Pušim se. Opet je pobedio. Znam. Ja sam ga pustila. Da barem nisam toga svesna, imala bih neko opravdanje. Ovako, gadim se sebe.

Zašto mu to dozvoljavam?

Pitanje je, u suštini, izlišno. Svaki dinar mi treba! Sada posebno. Skot to verovatno naslućuje pa zato i koristi. Kada bi još znao za Portugal...

On je opasna sprega ličnih osobina i spoljnih okolnosti. Glup, osvetoljubiv, a moćan. Ukoliko bih se opirala, potrudio bi se da mi zagorča život što više može. A sve ukazuje na to da i te kako može. Posledica: bezuslovna kapitulacija.

Progutam sve što sam htela da mu kažem, podvijem rep i kao poslednja krpa napuštam tiho njegovu kancelariju.

Ali, zlotvoru nije bilo dovoljno koliko me je već ponizio.

Mizanscen idealan: on sav važan sedi za stolom sa mobilnim telefonom u ruci, ono što je preostalo od mene stoji na širom otvorenim vratima njegove kancelarije, u redakciji je dovoljno publike za predstojeću farsu, i dalje aktivna slušalica obezbeđuje multilateralni prenos.

– Tanja! – dovikuje prema meni iako sam samo koji korak udaljena (valjda da slučajno neko ne bi propustio njegov završni udarac). – Kad završiš, ipak, donesi – zlobno se kezi likujući – da *ja* prvo pogledam!

Trebalo je čuti to „*ja*“.

Od tog njegovog prvog lica jednine, razgoropadim se da je sve praštalo. Šta *ti* da pogledaš, diplomirani gmazu neke više uzaludne!? *Ti* mene da kontrolišeš; bilo koga da kontrolišeš? Odakle ti smelost? Čik, kaži kolika je specifična težina vode, neznalice. Broj cipele veći ti je od IQ, ako uopšte i znaš šta to znači. Devet meseci već slušam kako baljezgaš iste besmislice. Pa da sam čoveka ubila, kazna bi bila blaža. Dosta! I zidovi se stide što te čuju kako lupetaš. Kad ćeš otkriti da je posle bukvara napisana još neka knjiga? Primitivče, prostačino! Iživljavaš se na meni, na svima

nama. Uh, koja hrabrost. Gde ti je kičma, dupelizačka ništarijo, dok se podastireš inim „veličinama“? Što njima ne pokažeš zube? Nego ti glas zadrhti kad samo pomisliš da te neko „odozgo“ zove, užegli podrepni smradu. Ti nisi samo prevarant i kriminalac, ti si beskrupulozni hohštapler. Prozrela sam te! Kradeš preko gotovinskih računa. Oblaporno ločeš i ždereš na tuđi račun, pa onda pravdaš taj ceh u redakcijskoj blagajni kao da si ga sam platio. Naduvao si putni nalog lažnom avionskom kartom i onom deviznom dnevnicom pride, iako si se dan ranije vratio iz Pariza. Nije te sramota! Na pravdi boga umuvao si se u gradsku delegaciju da obiđeš pariski Vodovod, a ne znaš razliku između slavine i zatvarača. Gde god se okreneš, spletkariš, mešetariš, obmanjuješ. Pri tome si još i drzak. Držiš mi pridike o moralu i časti, a ocvali homoseksualac ti na službeni e-mail šalje erotsko pismo. Huljo! To što si peder, to ti je još i najbolja karakterna osobina.

Okrenem se na peti i trijumfalno zviznem vratima tako da je, zamalo, i ragastov poleteo iz zida.

Naravno, to NISAM URADILA naglas.

Tim pre, prezirem sebe zbog onoga što JESAM URADILA.

Mirno zatvaram vrata nakon njegovog „da *ja* prvo pogledam“, kao da se u proteklih dvadesetak minuta ništa posebno nije desilo.

Vučem se prema svom stolu kao prebijeno pseto. Dostojanstvo mi je u kliničkoj smrti, čir urla u stomaku, pritisak u venama dostiže granicu hidrauličkog udara.

Prisutni – savili glave. Kljuju po svojim papirima kao kokoške po smrdljivom bunjištu. Redakcija bazdi od našeg ćutanja.

Uto stiže i Đura odnekud. Ko zna kako sam izgledala kada se u tri koraka stvorio pored mene. Pita me šta je bilo. Ne mogu da mu odgovorim. Grabim tašnu. Prsti mi drhte. Rovarim kroz hiljadu gluposti. Nikako da ugledam ono što tražim. Đura ponavlja pitanje. Svi oko nas gluvi. Konačno, nalazim kutijicu. Nasuvo gutam dve tablete ranisana odjednom. Đura mi se unosi u lice: – Zaboga, šta se desilo?

Dok mi noževi razdiru stomak, očekujem da se bar neko oglasi.

– Šta ste se ukipili? Progovorite već jednom. – Đura se sada obraća celoj redakciji.

Odgovara mu tajac.

Tek onda obnevidim od besa. Prasnem. Sav nagomilani gnev sručim na nedužnog Đuru. On me zabezeknuto gleda. Drugi naprasno izmislili neki hitan razlog da se razbeže. To me dodatno izluđuje. Gurnem Đuru sa puta. Sedam za sto. Na vrhuncu histerije uvlačim papir u mašinu. Počinjem besomučno da udaram po slovima. Đura viri preko mog ramena dok kucam odgovor na Morževo „nešto“ i „prigodno“.

Pisanje o vodi sada je u modi.
Ko o vodi piše, ne boji se kiše.
Voda curi, slavina se duri.

Ne čekam ni da se poslednja tipka vrati, već sam iz valjka cimnula papir. Zamalo ga nisam pocepala. Ustanem. Stolica pada. Ustremim se kao luda prema Morževim vratima.

Đura se isprečio. Ne da mi da prođem. Guram ga. Vičem. On me grli. Ja se otimam. On još jače steže ruke oko mene. Popustim i predam se. Počinjem da ridam u njegovom naručju. Od očaja, besa, nemoći.

– OPET sam mu oćutala, Đuro! Koje sam ja govno.

Рески звук телефона врати Тању у стварност. Пустила га је да звони. Ни најмање није била расположена за разговор. После четири звона, укључила се секретарица.

„Тања, јави се“, Ђурин глас. „Знам да си ту.“ Секунди тишине. „Ако следећи пут не подигнеш слушалицу, после звучног сигнала нећу оставити поруку, нити ћу пустити факс; долазим сместа. Ћао.“ Кратко оклевање. „Надам се да си добро. Бринем, будало!“ Крај поруке.

А можда је Đура у праву? Tvrdi da je Moržu najteže.

Ima istine u tome. Da je išta valjao kao novinar, sa sto pet godina staža Morž bi stigao i do neke ozbiljnije redakcije. Ovako, ceo radni vek „drlja“ puknute

vodovodne cevi, poskupljenje grejanja i nestašice po samoposlugama. Dovoljno je već kažnjen.

Stoicizam i ja? Nespojivo.

Mrzim ga!

Mrzim ga! Mrzim ga! Mrzim ga!

MRZIM MORŽA!!!!

Mrzim te debele, rudimentirane prste, što se kao kljasti pipci sluzavo prilepe za sve čega se dotaknu; mrzim otromboljene kesice njegovih ušiju iz kojih vire žbunovi štucovanih čekinja; mrzim rutavi trougao koji se probija kroz izrez njegove raskopčane košulje; mrzim i onaj usoljeni venac osušenog znoja što mu se koncentrično širi pod pazuhom i usred zime. Mrzim svaki delić njegove mlohave telesine zadrigle od iskamčenih ručkova.

Još više od Morža MRZIM sebe što sam uopšte u stanju da mrzim takvu gnjidu. Nije zavredeo da se na njega troši ni najobičnija mržnja.

Đura s tim jednostavno izlazi na kraj.

„Može mu se“, lakonski kaže. „Ne brini, neće još dugo.“ I mirno nastavlja dalje.

E, moj Đuro. Nisam ni ja luda. Vidim da mu se može. Baš zato i besnim.

Svesna sam da nas razdvajaju svetlosne godine. On je Urednik Rubrike. Ima uredno overenu radnu knjižicu. Obezbedio se, za svaki slučaj, i onom svežijom, kurentne partije. Ja nemam ni zdravstvenu.

Ko sam ja za njega?

NIKO!

Crv – jedan običan honorarni saradnik.

Doduše, tek po imenu. Kad se usudim da pitam Morža za onu mizeriju od mog honorara, počinje kuknjava. Da li sam ja svesna okolnosti (!), znam li koliko je ljudi trenutno bez posla (?), imam li uopšte predstavu koliko košta diktafon, trake, papir (?!), kao da se on odriče svoje plate ili bilo koje povlastice da bi se to obezbedilo.

Muka mi je više od demagoga. Ubi me njihova pravda!

Ni oni nabeđeni advokati, kojima prekucavam predmete tri puta nedeljno, nisu ništa bolji. Honorari im kao da rade posred londonskog Cityja, a mene plaćaju

gore nego da im je kancelarija u poslednjoj zabiti Bocvane. Koliko su nepismeni, i pet puta više da mi daju – bilo bi malo.

Ima li ikoga ovde ko ne gazi, a može mu se?

Hominem quero!

E moja odlikašice Filološke gimnazije, e moj istoričaru umetnosti, treća na rang-listi upisanih bezumne 93. Gde si se to, jadnice, zaglibila?!

Тања се завали у столицу на точкићима. Трећа таблета ранисана почела је да делује – чир се напокон примирио. Ослони се о високи наслон и запали нову цигарету. Дохвати шољу и, док је сркутала прохлађену кафу, прочита све што је до тада написала. Онда одмахну главом уз пригушени смех и настави да куца.

Vala, baš sam odlepila!

Ej, Tanja! Nekrunisana carice komunalnih sistema Beograda, heroju pismenih zadataka obeućenih adolescenata, ekspertu brakorazvodnih parnica uže Srbije, saberi se!

Plačljivo samosažaljenje? Tragikomičan fatalizam?

Ma, daj, to vređa tvoju inteligenciju. Gde se dedoše ona čuvena razložnost i logika, i tvoj legendarni smisao za humor?

Njegovo je da gnjavi, a tvoje je da ne haješ. Razmisli malo. Koliko god neverovatno zvuči, on živi u iluziji. Kada se zavesa u cirkusu bude spustila (a mora, valjda, jednom!), Morž će se pretvoriti u bezubog vukodlaka. Fingira olinjali autoritet dok još može. Šta mu je drugo preostalo kad ga i kod kuće slabo ko zarezuje? Deca u pubertetu, žena u klimaksu – brrrr, strašni sud je raj u odnosu na to.

Пас сласно зевну и шкљоцну зубима.

– Тако је, Паша. Шта нас брига. Је л' Морж хоће „нешто пригодно“ о води? У реду. Добиће.

Пас промрда ушима, као да одобрава њене речи, пребаци реп са леве на десну страну и настави да куња.

Voda...

Vodurina, vodica, vodičica.

Vododelnica, vodojaža, vodenica.

Vodotok, vodopad, vodoplav.

Vodostaj, vodeno ogledalo, vodotoranj.

Vodeni talas, vodni bilans, vodni resurs.

Vodovod, vodokotlić...

Vodokotlić! Ha!

Zapremina jednog aktiviranja dvostepenih vodokotlića iznosi devet, odnosno dvanaest litara, ako je verovati stručnoj literaturi. Devet za malu; dvanaest, pretpostavljam, za veliku nuždu.

Da vidimo, šta kaže kalkulator.

Na Zemlji trenutno ima, aproksimativno, šest milijardi ljudi. Neka je, u proseku, šest pražnjenja kazančeta po čoveku dnevno. Pod pretpostavkom da 50% ljudi koristi vodokotliće (da nisam, možda, preterani optimista?); to je: tri milijarde ljudi, puta šest, puta aritmetička sredina između devet i dvanaest – deset i po. Na kraju dobijamo sto osamdeset i devet miliona metara kubnih vode dnevno; 189 000 000 000 litara!!! Ne umem ni da izgovorim ovaj broj.

Kolika beše zapremina Kaspijskog mora? Iskreno, nemam predstavu. Odavno se to učilo – šesti, sedmi osnovne. Uostalom, ko bi se sećao svega što je ikada pročitao; jedan istoričar umetnosti baš i ne mora napamet da zna sve te detalje.

Kad samo pomislim na šta se troše toliki kubici bakteriološki čiste vode! I to je tek početak. A gde su sistemi za hemijsku preradu, pa pumpe, filtri i ostalo što je potrebno pre nego se sve to opet vrati u neki kanal, reku ili more?

I ja bih sad trebalo time da se bavim?!

Za koji dan u Privrednu komoru opet dolazi neka strana delegacija. Tema sastanka: revitalizacija kanalizacionog sistema u Beogradu.

Siroti Vuk, mora da se okreće u grobu. Izhromavio se čovek po gudurama sakupljajući narodne reči, a oni, pljas – revitalizacija!

Baš me zanima kako će da „revitalizuju“ kanalizaciju u Kaluđerici, Moštanici i Malom Mokrom Lugu?

Пас је лизну по стопалима. Тања га помази вршцима прстију.

– Шта је, Паша? И ти си приметио. Канда сам мало злобна, а? Немој тако. Нисам крива што ме све то тако мало занима.

Пас се промешкољи као да је разумео шта му је рекла.

Ono što mene životno zanima, mora još jednom da sačeka. I to sad kad sam se napokon izborila sa onom knjižurinom. Treba još da završim finalnu verziju prevoda i da snimim diskete.

Šta ću sa autorskim pravima? Kako da ubedim izdavača? Kad to da radim?

Klinci mi po podne defiluju kroz stan, advokati umislili da su mi jedina briga na svetu. Samo mi je još i Morž nedostajao. Zapeo: sutra da bude gotovo!

Šta bi rekao da mu odnesem priču o vodokotliću?

O komšijskom vodokotliću! Maestralna ideja!

Ali ne bi taj ništa shvatio. Njegov misaoni kapacitet nije dimenzionisan na suptilnu alegoriju. I najprostije poređenje za njega je čista teorija relativiteta. Pozdravila ga Mileva Marić. Ajnštajn je bar znao da iskoristi njen mozak.

Ipak, baš bi bilo zabavno posmatrati Morža dok čita priču o vodokotliću. Unapred vidim kako bi se ponašao.

I faza – uobičajeni bes: niču purpurni pečati;

II faza – razjarenost: šire se po licu kao ružna, bolesna fleka;

III faza – huja: zahvataju uši, čelo i podvaljak (glavu dajem da ga je imao i kao klinac);

IV faza – čisto izbezumljenje: izbijaju graške znoja po ćeli.

E, taj momenat čekam. Da proradi njegov *sprachfehler*. Obično ga vrlo vešto prikriva, ali kada mu kontrola potpuno popusti, Morž POČINJE DA MUCA!

Novinar, a muca. Zar to nije groteskno?

Чудни смешак разлио се Тањиним лицем. У ствари, није то био смешак, већ неко шпицасто витоперење по угловима усана, које је целом лицу давало израз предумишљене пакости и злобе. Препустила се. Било је тако лако.

Замишља га:

Цела глава му се зајапурила. Избечио очи. Бес кипти из њих. Галамио би, викао. Међутим, не може. Тешко му да срочи и најкраћу реченицу. Своди мисли, крати их. И даље не иде – штекће као презубљена вршалица. Кроз самогласнике се још некако пробија. Али сугласници...! Саплете се о сваки. Поболи се по непцима као замке. Он се упиње, весла рукама, поцупкује – никако да избаци из уста слог који га загушује. Превија језиком, пумпа образе, зноји се. Узалуд. Бедем не попушта. Реч се запекла на уснама допола изговорена. Задавиће га својим крајем.

Тања га гледа. Ужива што види колико се мучи. Одједном се некако смањио, згурио, остарио, рамена му пала. Показује јој руком према чаши воде. Прсти му се тресу, поглед моли.

Она узима чашу. Издиже је. Лагано, као у успореном кадру. Зауставља је. Тик до његове испружене руке.

Он се гуши, ропће. Очајнички је преклиње очима.

Тања ликује. Криви чашу. Вода споро клизи низ стакло. Кап по кап. Пада на под. Свака кап – ново мучење за њега. У чаши је све мање воде.

Он је ужаснут гледа.

Тању преплављује задовољство. Јасно, чисто; неслућено. Чудовишна наслада разлива јој се по телу. Враћа јој снагу. Сада она има сву моћ. И не двоуми се шта ће са њом. Спремна је да узврати. Јаче. Више. Свим бићем само то жели!

Та спознаја забоде јој се у мисао као нож. Следила се. Дакле, ипак постоји могућност да макар и он, та подбула, масна креатура, пародија на тему човек, то једно велико ништа може пробудити оно најгоре: голу, слепу, разуларену потребу да се свети. Без размишљања, без задршке – животињски!

Значи да се досад заваравала. Није ни она имуна! Зло тиња и у њој. Како му само једноставно подлеже. И која је онда разлика између њих? Можда су исти!?

Ne pristajem. Nismo isti!

Neka je i ljudska fleka, ali dala bih mu vode. Uostalom, reč ne ubija takve kao što je on.

Napokon, sve je to samo maštanje. Ovo je moj kompjuter, moj zabrančić slobode. Tu bar imam pravo i da mislim i da maštam. Mogu da pišem o čemu god hoću, pa i o komšijskom vodokotliću ako želim.

Vlasnici konkretnog kazančeta žive na broju deset. Ja sam u dvanaestici. Nisam baš sasvim sigurna kako izgledaju, skoro su se doselili. Nikako da najbolje povežem sliku i ton. Čini mi se, ipak, da ih znam bolje nego da smo vrata do vrata.

Moja upućenost u njihov život, u stvari, nije nikakva posebna misterija. Naša kupatila deli tanki pregradni zid. Ni tipl u njega ne može da se uvrne kako treba. Prosto – ne drži. A i kako bi? Kada su zidali ove spavaonice, bilo je važno izbaciti dvadeset, trideset, pedeset hiljada stanova godišnje.

Stanovi solidarnosti!?

Kakva zavodljiva fantazmagorija.

Kažu da nema propovednika bez vernika, niti vere bez nade u pobedu dobra, bez nade u spasenje. Lažni proroci to najbolje znaju.

Bratstvo-jedinstvo, radne akcije, OUR, ZUR, SFRJ... Za mene samo zamagljene crtice iz prošlosti. Mojim roditeljima jedina preživljena stvarnost. Opsena? Razočarenje?

A šta je ostalo? Prazne floskule; raspršene iluzije; gorčina?

Rane, svakako.

Vinovnici su u međuvremenu oboleli od hronične amnezije. Poslednjih godina lako se prenosio taj virus. Kazali, uradili – pa šta? Danas im dlaka sa glave ne fali. Mnogi čak postali preobraćenici! Slave slavu i Svetu demokratiju. Dosta im je što su sebi oprostili.

A iznevereni pravednici? A obeščašćeni ideali? A prošao život?...

Uh, gde sam to zabrazdila? Bolje da se vratim kazančetu iz susedne zgrade.

Пас се узмувао. Устао је и почео да се протеже. Тања је знала шта смера, па га предухитри:

– Заборави, Паша!

Иако је њена заповест била изговорена одлучним тоном, пас није одустајао. Почео је да чупка шапом руб њене тренерке не би ли је натерао да се предомисли. Она га нежно одгурну ногом.

– После ћемо ићи напоље – покуша да смири пса.

Паша се побуни гласом који је личио на неутешно цвилење, али ни тиме не изазва жељену реакцију. Посегну за последњим адутом. Покушао је да јој стави главу у крило. Препречила му је пут лактом.

– Немој да гњавиш – рекла је неумољиво.

Пас се још неко време вртео око њене столице. Напокон схвати. Овога пута неће је приволети да промени одлуку. Помири се са тим и врати под сто.

Тастатура је уједначено наставила да кликће под Тањиним прстима.

Sigurna sam da komšije žive u garsonjeri. Proverila sam, na toj vertikali su samo garsonjere. Verovatno rade u nekoj fabrici, jer zašto bi se inače ustumarali već oko pet ujutro. Često čujem njihove devojčice kroz prvi san.

Retko ih je samo četvoro u kući. Malo-malo, pa iz unutrašnjosti nagrne okupacija. Vole ljudi da obilaze lekare, svadbe, parastose... Hotel skup, i što da plaćaju tuđinu kad imaju svojtu u Beogradu. (Biće da bi se ovi uvredili ako ih domoroci neki put mimoiđu?!)

U Srbiji kao da je nedolično biti pristojan.

Za komšijsko kazanče ne važi onih ranije elaboriranih šest „potezanja“. Rođaci im kvare prosek. I to dvojako. Primarno, odnosno ličnom upotrebom kazančeta; i sekundarno, to jest, samim prisustvom u kući.

Upravo zbog sekundarnog uticaja rodbine na njihov vodokotlić, na osnovu šumova koje čujem, nagađam da su komšije prinuđene da zalaze u kupatilo i raznim nenamenskim povodima. Tu se, lepo, svađaju natenane i vole na brzinu. Naravno, uz

neizostavni huk iz kazančeta. Dok ono riče kao zver, pretpostavljam da ljudi imaju bar malo kakve-takve privatnosti.

Naizmenično se smenjuju zvuci. Redosled je obično sledeći. Vikendom – prvi čin: *Oh* i *Ah*, i poneka kratka nežna reč. Radnim danom – drugi: siktavo pominjanje familije uz lascivne glagole; on – njenu majku, ona – njegovog oca. Prvi čin vanredno učesta uz platu. Rekla bih da je brzo potroše.

Kada komšinica uđe u kupatilo, a ne čujem potom ni mašinu za veš, ni vodu sa tuša ili iz slavine, ni čuveni vodokotlić, ne moram dugo da čekam – počinje plač. Naučila sam već: sama je sa decom. Komšija se negde opet zapio.

Posle, kada on dođe, plaču zajedno. (Potpuno ludilo!) Vodokotlić „udara“ tercu. Sve se završava vanrednim *Oh* i *Ah*.

Časna reč, bila bi to odlična priča. Naslov, nešto neočekivano, bombastično. Na primer: „Koncertantni preludij za vodokotlić i soliste“. Stavovi: *Allegro moderato, Adagio, Rondo-Allegro*. Čist nadrealizam!

Nije da se pravdam, ali savest mi je potpuno mirna. Ja nisam zaludna baba koja prisluškuje komšiluk iz WC-a.

Stvar je mnogo banalnija, čak ponižavajuća za mene. Plaćam danak desetočasovnom dnevnom sedenju. Muče me šuljevi!

Eto, i moje kupatilo ima svoju tajnu. Nadam se da o njoj niko neće napisati priču.

Испод стола је нешто зачангрљало. Тања се савила да погледа одакле долази звук. Пас је предњим шапама гурао кућиште рачунара. Када је приметио да га она посматра, почео је и да режи на машину.

– Паша, шта то радиш?! – љутнула се као на њега.

Пас је одмах престао и упутио јој најневинији поглед који је могао. Тања се насмејала потпуно разоружана његовим гестом.

– У реду, ленштино. Победио си. Иди по каиш – рекла је одустајући од даљег писања, изабрала команду *Save As*..., уписала име новог документа, изашла из програма и угасила рачунар по процедури.

Псето је већ раздрагано дотрчало вукући поводац.

ЈЕДАН ПАС И ЈЕДНА ФОТЕЉА

Мада се по заосталим ситницама на Пашиној њушци, ушима и облику саме главе, дало у траговима наслутити његово давнашње расно порекло, пас је сада већ био сасвим непрепознатљиве пасмине: велики, дугодлаки ко-зна-шта. Ношен тежином свог замашног тела, ваљао се тротоаром као одроњен комад неке чврсте, језгровите стене, изазивајући код пролазника опрез; понекад чак и страх.

Одмах након кратког упознавања, које је било готово немогуће избећи ако се ова четвороножна громада на кога устреми, „жртве“ његове дирљиве насртљивости установиле би веома брзо да су га се сасвим непотребно бојале. Пашина претећа спољашњост била је сушта супротност његовој стварној природи. Иза громког лавежа и крупног, косматог тела, крила се, у ствари, изненађујуће доброћудна нарав. И управо та весела и несташна нарав, једина је могла довести у везу садашњег колоса и оно мало безимено штене од пре две године.

Када га је Тања први пут видела, у најновијем леглу дворишне кује њених пријатеља преостао је још само он. Осталу штенад из бројног окота већ су били разделили деци из околних улица, али с њим никако нису могли да се растану. Био је необично умиљат и леп.

Борећи се са влатима траве, бауљао је по дворишту. Кратке, криве и здепасте ноге, као да су једва носиле обло, дежмекасто тело. Два-три корака, па се размакну, њушка полети напред, и псић би се, већ следећег трена, пруђио свом тежином.

Тања је радознало посматрала како покушава да се придигне. Прво би одлучно упро предњим шапама о земљу, затим подигао главу, за њом и део трупа, али тур се,

једноставно, није дао и кученце би остајало да лежи као да је приковано за земљу. Ишло би то можда тако у недоглед да се напокон није домислило да проба обрнутим редоследом. Први покушај је био потпуно безуспешан. Други је већ давао наде. При трећем, репић се коначно издигао из траве као прави мајушни јарбол. Али, штене се, очевидно, није журило. Стрмоглавце нахерено, стрпљиво је чекало све док задње ноге нису потпуно престале да му дрхте. Онда је снажно цимнуло њушком напред, осигурало чврст ослонац на предње шапе, проврте̇ло туром неколико пута као замајцем, и напослетку устало. Кроз густу, гргураву длаку, поносно су штрчала два мала увета и њушка. Као да се задовољно одмара након веома захтевног подухвата, псетанце је стајало неко време у месту, све сигурније учвршћујући тешко стечену равнотежу. Потом је храбро кренуло.

Тања га је пратила погледом. Личило јој је на пуфнасту, крзнену лопту која се насумце котрља по трави. Падало је, дизало се, па опет падало и дизало, никако не одустајући од освајања дворишта, упркос бројним посртајима, баш као да је у каквој судбоносној експедицији, од које ни по коју цену не сме одустати. Убрзо се нашло на рубу травњака. Бетонска стаза испод њега била је смакнута за један повиши степеник. Усредсређено само на то како да обузда непослушне ноге, штене заправо није ни гледало куда иде – коракнуло је у празно. И већ би пало на бетон да Тања није муњевито прискочила. Зграбила га је за чупицу изнад врата и нагло одигла увис. Кратке ноге запрпушале су успаничено кроз ваздух, али убрзо се штене нашло у њеном наручју. Било је преплашено, меко и топло. Његово срце дубило је рупу у Тањином длану. Да га смири, погладила је псића вршком кажипрста по њушци. Одмах је заборавио на нетом претрпљен страх и почео раздрагано да кевће.

Остатак поподнева псетанце је провело склупчано у њеном крилу, углавном дремајући.

Када је требало да крене кући, Тања га је нежно ћушнула неколико пута не би ли га пробудила. Он се напокон тргао, лењо промешкољио и окренуо њушкицу према њој.

Одавде се приче битно разликују.

Тањини пријатељи тврдили су једно, она сасвим супротно од њих. По њима, Тања је подлегла том тужном штенећем погледу истог часа, јер је никада пре нису видели ни приближно тако гануту и разнежену. Још више су је задиркивали због њеног

непрестаног настојања да докаже како је „отпорна на такву врсту водвиљске сентименталности“. Рекавши то, Тања је жустро порицала тврдњу својих пријатеља, исприком која се изгледа једино њој чинила довољно убедљивом, да је, већ дуже време, ионако намеравала да набави пса.

Ко год од њих да је био ближи истини, извесно је једно: Тања се из посете није вратила сама.

Дуго је потрајало пре него што је Паша научио шта је кућни ред у Тањином стану. Било је свега: од барица са непријатним мирисом, распарених чарапа и затурених ципела, преко оглоданог намештаја, поцепаних новина, претурених саксија, па све до књига са избалављеним и нагризеним корицама, а књиге су за Тању биле безмало светиња.

Што га је Тања истрајније грдила због неке нове неподопштине, пас се све мазније протезао на свом јастуку и нехајније окретао на другу страну, као да се њени прекори и оптужбе односе на неког другог.

Неочекивано и за њу саму, Тања је попуштала. Пас је настављао углавном по своме, а она је била та која узмиче и мења навике. Све док се, баш као прави распусни паша, није штедро разбашкарио и у њеном стану и у њеном животу, у потпуности оправдавајући необично име које му је наденула. Успут је растао. Чинило се да из дана у дан постаје све већи.

Тања није могла да верује да је човек у стању толико и тако да се веже за неку животињу. Са неприкривеном иронијом раније је говорила о оним људима који се према свом кућном љубимцу односе као према детету, а сада је делила све са Пашом. Па чак и фотељу.

Тај кућни трон довукла је ко зна одакле. Глагол „довући“, овога пута, имао је сасвим дословно значење.

Таксиста је зауставио ауто испред степеништа које је водило према њеном улазу, мрзовољно истоварио прашњаву грдосију из гепека, наплатио вожњу, вратио се у ауто, и једноставно отишао. Тања је затечено гледала у облачић из његовог ауспуха, мозгајући како да пренесе фотељу до зграде. На срећу, спазила је у близини неке дечаке и препознала двојицу; једном је држала часове српског, другом енглеског.

Помогли су јој да однесе фотељу до лифта и већ били спремни да крену, али тада се испоставило да је фотеља преширока за врата лифт-кућице. Није било другог начина, морали су да је однесу степеништем до другог спрата.

Њихово рвање са фотељом потрајало је најмање наредних пола сата. Када су је после силних повлачења, гурања и цимања најзад унели у стан, Тања је журно испратила момчиће желећи да већ једном позове Косту. Била је нестрпљива да што пре дође, не би ли му се похвалила својим новим благом.

Увелико навикао да Тања доноси разне бесмислице са тих својих „ходочашћа“, Коста је мислио да га више ниједна њена немогућа куповина не може изненадити. Али, овог пута, она је превазишла чак и саму себе. Коста је био згранут оним што види. Већина дугмади давно је била отпала, на задњој страни зјапила је повелика рупа из које су, као из гангренозне ране, извиривали комади умољчаног платна, просењеног филца и којекакве жбуке, а остатак излизане, крте коже, сад већ безимене избледеле боје, једва је одолевао насртајима федера изнура. Свеједно, Тањине очи су се усхићено цаклиле, као да му показује ништа мање од сустигнутог ћупа испод дуге.

Иако Коста није имао намеру да јој квари задовољство, лице га је одавало. Цело се било искривило као да је управо прогутао нешто несносно кисело или горко, па још не може да потисне непријатан укус из ждрела.

Тању обузе кикот. Поскакивао је по соби као зврк.

– Ала си се избечио! Није, ваљда, тако страшно? – упитала је дошавши најзад до даха и шеретски га ћушнула лактом. – А требало би, у ствари, да ми честиташ. Добила сам је будзашто. Сачекај мало. Видећеш каква ће то лепотица ускоро бити.

Сада се и Коста предао. Од Тањиног смеха није било одбране. Умела је да се радује и малим прстом на нози. Њу је било лако волети.

Већ следећег дана Тања је почела потрагу за тапетаром који би био у стању да репарира њену фотељу. Кренула је од салона који су се бучно рекламирали да израђују „стилски“ намештај. Најбољи бокс, велур, свилени брокат, тафт, увозни мебл, све искључиво првокласни материјали... хвалили су разметљиво производе из каталога. Прецизан штеп, педантна израда, уникатни ручни рад – њено је само да изабере. За шта год да се одлучи, неће се покајати... Успут би, као случајно, наводили понеко од имена својих досадашњих купаца. Два-три је препознала. Ти људи су се често појављивали на естради.

Можда је нису добро разумели, попустљиво би их Тања прекидала након неколико минута. Не жели она нову фотељу, напротив. Хоће да јој поправе баш ту њену, са фотографије. Веома је стара и вредна, изузетан примерак, таквих је мало преостало.

Када би продавци то чули, услужан осмех намах би нестао са њихових лица. На све Тањине наредне аргументе и убеђивања, одмахивали су са нестрпљењем као да терају од себе досадну зунзару. На крају би јој рекли да она није муштерија за њих и набусито би је испраћали из салона.

Када је већ изгубила сваку наду да ће скорије успети да поправи фотељу, чула је од Косте за једног столара на Булбулдеру. Отишла је више да уважи Костин напор и интересовање него што је мислила да ће решити свој проблем. Тако се нашла у уској улици иза последње тролејбуске станице на Звездари.

Радња се гасила. Тањи је био довољан један летимичан поглед да то установи. Алат, стеге, шаблони, трубе филца, пожутелог „американ“ платна, разбацани федери,

нахерени колутови кепер-пантљике, одавно полузавршени ногари и рукохвати, потамнеле гужвице струготине, угажена брдашца опиљака – све у тој малој, мрачној просторији, чији су ћошкови били оперважени густом паучином, било је прекривено дебелом наслагом мрке, паперјасте прашине. И стари мајстор је сам изгледао као комад давно ислуженог намештаја који је неки немарни власник успут оставио насред радионице па заборавио да се икада врати по њега.

Старцу је могло бити и која преко седамдесет. Седео је на дрвеној хоклици, надвијен над минијатурном стегом. Усредсређено и полако, гладио је шмирглом вратанца неке изрезбарене дрвене шкатуле, са таквим посвећењем и преданошћу као да му је нешто живо у рукама, те би и за јоту смелијим покретом смртно ранио ту преплашену зверчицу.

Не желећи да нагло прекине старца и да га уплаши, Тања је кашљуцнула неколико пута не би ли скренула пажњу да је ушла. Он се одмах осврнуо за звуком и изненађено загледао у њу, као да се пита откуд се ту наједном створила. Нове муштерије су све ређе залазиле у његову радњу. И од старих последња је била пре пет дана, само да се распита за његово здравље а не послом.

Чим му је Тања показала фотографију своје фотеље, старац је разумео шта тражи од њега. Чак јој се учинило да су његове очи наједном блеснуле готово младићким сјајем. Рекао јој је да ће то бити дуготрајан, тежак, али леп посао. Одавно није имао такав. Праве, месингане нитне не налазе се лако, одговарајућа кожа још теже, а без ње би то била само вешта имитација. Мора да се спреми на чекање. Лепку треба времена да се „одмори“, гуртне ваља добро затегнути бар три пута, федер из средине, на пример, ни случајно не сме да се стави уз ивицу и обратно. Као и у животу, све има свој ред и место... Говорио је са жаром. Тек дугмад, то је посебна прича, свако мора брижљиво да се прикачи као да је једино, не прича напамет, умало да због сличне несмотрености падне на мајсторском испиту. И, извињава се што мора то да јој нагласи, али боље да је унапред упозори – коштаће прилично чак и ако јој руке не би наплатио. Можда би ипак требало још једном да размисли, за мању суму може купити „ганц“ нову фотељу, додуше индустријску, али ипак нову. Ех, да му је бар десет година мање, не би оклевао ни час. Покушао би да је наговори да му прода ту фотељу. Новац не би жалио.

Ни Тања није оклевала. Рекла му је да ће оставити сав новац који је понела од куће како би он могао да отпочне са радом. За остатак ће се некако већ снаћи. Само нека он каже колико још треба.

Премда је горела од нестрпљења, чекала је да се мајстор сам јави. Знала је да га не треба пожуривати.

Тако је и било. Старац ју је позвао после два месеца, за Тању предуга, и рекао јој да дође тога поподнева – фотеља је била готова!

Тања је отишла са Костом. Мајстор је већ шеткао испред радње очекујући их, очевидно нестрпљив. На поздрав им је одговорио кратко, пречувши Тањино питање: „Како сте?“ као непотребно расипање времена, и безмало их угурао у радњу.

Учинила им се некако другачија – светлија и већа. У ствари, разлика је била у томе што је сав онај лом и неред био само разгрнут и згуран према ћошковима како би на средини радионице остало више слободног простора. Ту је стајало нешто велико, прекривено сивкастим платном. Мајстор се онда, као у једном кораку, промигољио између Тање и Косте.

Да ли се њој само учинило, или је старац заиста дубоко удахнуо пре него што је пружио руку да ухвати крај драперије, тек, у том његовом краткотрајном оклевању Тања је осетила колико узбуђење расте и у њој.

Тада је старац цимнуо руку, и платно је спало!

Коста осети да се Тањини прсти чврсто заривају у његову мишицу. Погледа је. Зурила је у фотељу нетремице, несвесна да је обојица посматрају. Жар у њеним очима био је речитији од ма каквих речи. Поред прелепе Chippendale фотеље мајсторово лице цаклило се од поноса. Сустигнут срећом да ето, ненадано, још једном, вероватно задњи пут, окуша своје знање, искуство и вештину, стајао је одједном подмлађен, усправан и јак.

Прибравши се, Тања приђе старцу и загрли га. Њену захвалност примио је достојанствено, али видно ганут, па као да жели да разреши толику бујицу осећања рече:

– Требало би да кренете. Најавили су кишу.

Док су Тања и Коста, следећи мајсторове упуте, пажљиво умотавали фотељу да би је што безбедније положили на пртљажни простор, старац је узбуђено поцупкивао

око њих опомињући их стално где треба још боље да је привежу и заштите. Тек када је он проценио да је свака предострожност предузета, дозволио им је да крену. Придржавајући фотељу, пратио их је док су милели низ стрму, калдрмисану улицу све до тролејбуске станице. Онда је Коста дао гас, Тања је махнула старцу и окренула се напред. Њихова кола се убрзо изгубише низ улицу.

А он, старац, још дуго је остао на истом месту гледајући за њима. Да је било некога да га боље осмотри, могао би, без сумње, потврдити да су се старчеве очи, испод дебелих стакала наочара, замутиле и некако скупиле, али не зато што му светлост смета – дан је био облачан.

После силних већања и премештања, Тања и Коста су коначно одлучили да фотељу сместе у угао собе, недалеко од прозора, тако да би све до сумрака могла бити обасјана природном светлошћу. Када падне ноћ, над њом су, као два малена сунца, сијале жаруље из собне лампе са великим абажуром. Глатка и сјајна кожа блистала је тада као премазана неком гримизном глазуром биљурног одсјаја у валерима који су се нећкали између боје рубина и граната.

Тања се увлачила у своју фотељу баш као у топао загрљај. Волела је да осети мирис тврде, затегнуте коже, да додирује глатку површину тек незнатно испупчених дугмади, да клизи јагодицама прстију низ удолине ромбоидне мреже, па, потом, по маленим калотама густо утиснутих нитни дуж обода рукохвата и прочеља. Шта год се пре тога дешавало, тада би је испунио потпуни мир. Осетила би да је заштићена од спољњег света, сигурна као у безбедном скровишту.

Фотеља је постала Тањино најдраже и неприкосновено место у кући. Све до Пашиног доласка. Откад се он појавио у њеном животу, прерасла је у повод њихових размирица и надмудривања. Прегањали су се око фотеље као јогунаста деца. Надахнуто су измишљали смицалице којима су једно другом подваљивали како би, на превару, неко од њих први заузео тај кућни престо. Осим када би Паша, оним недокучивим животињским инстинктом коме се ретко поткраде превид или омашка, осетио да није тренутак за препирку.

По ваздуху који собом унесе у стан, Паша је непогрешиво слутио како се Тања осећа. Уколико би тихо коракнула у кућу, врзмао би се око ње, умиљавао, зачикавао је, чинећи све оно што би, иначе, изазивало њен смех. Ако је то не би одобровољило и

расположило, Паша је знао да Тањи није до игре. Пустио би је да уђе у собу и седне у фотељу, а онда би се он склупчао поред њених стопала да заједно ћуте докле год треба.

После саобраћајне несреће Тањи је и те како годило да ћути. Месецима је ћутала.

ЈЕДНА САОБРАЋАЈНА НЕСРЕЋА

Очевидац који неће сведочити на суду:

„Глуварио сам на ћошку код оне кладионице, знаш тамо, испод Таша. Пукла ми нека комбинација, па стиго раније. Оно, чекао Кизу и Ћоравог по обичају... Саватавали смо неке клинке. Гимназијалке, фине за кварење, реш печене стигле с мора. Одједном, трас... Било је ко на филму, кеве ми. Тип мора да је био свеже урађен. Пази, када је ладно прошо на црвено... Зуук кроз раскрсницу и право у неки крш од 'кеца'. Па да је циљао, јебеш ме ако би га боље потрефио... Тип је био у бордо 'мечки'. Најновији модел. Које ли то главоње возе, сине? Сећам се да сам помислио: Малер што није црна. Било би још готивније... Какво, бре, кочење? Није имао кад... 'Мечки' – ништа. 'Кец' може комотно на отпад... Шта ти је кад Немац направи ауто, а не ко ови наши шалабајзери. Купи 'југо', кајаћеш се дуго... Па ту негде ко ми, око дваест једна-две; четри-пет највише... Тип је гарант неки кримос. Види се из авиона. Ошишан на нулу, набилдован, тозла чука, кајла око врата, кладим се да је имао и утоку... Па, добро је изгледао. Пицнут. Оделце, ципеле, црна мајица; сто посто све фирмирано. Смрдео је на лову... Не, 'кеца' је возила риба. Снимио сам је. Доообра маторка! Нема мање од тридесет, али каросерија јој је одлична... Њој је било зелено. Возила је, онако, женски – лаганица... Она јесте кочила. Џабе. 'Мечка' јој је ушла у задњи трап ко у сир. Сине, да си чуо тај звекет... Па, и није било пуно народа. Самр тајм, сине, вен д ливинг из изи, шта да ти причам... Запамтио сам само једног чилагера и ону кокошку поред мене. Аууу, смора од жене. Кад су аутомобили ушли у клинч, вриснула је ко лудача. Њеном деришту је само то требало... Клинац је почео да завија моментално, ко сирена са нашег солитера. Оно кад нас је НАТО јебавао... Дрекнем: Смири га, бре, жено, јебо те,

они су се скењали, не ти... Ма, ко каже да се НАТО скењао? Ти уопште, не пратиш фабулу радње. Мислим на 'кеца' и 'мечку'. НАТО је скењао нас... Завукли нам га до крајника. Још се пушимо. Нека, кад смо папани. И, немој, бре, више да ме прекидаш. Ионако ми опасно теглиш живац у последње време... Океј, настављам, али само ако заћутиш. Значи, тип из 'мечке' је изашао и одмах почео да окреће неког на мобилни. Има тај везе у муријi, пази шта ти ја кажем. Рибао је неког са друге стране ко да му је посилни. Реко је да ће му набити пендрек у дупе. Свети мито и корупција, сине... Јок, није ни пришао онима из 'кеца'. Е, да знаш, ту ме разочаро. Нисам верово да је толика сиса! Ма, не пушим ја те фазоне: 'друг на друму', али, јебеш му матер, мого је да их убије... Јеси говедо. Да су били за одстрел, пуцао би у њих, а и не би возили такав крш... Стварно је дерпе. Није ти, бре, свеједно ни кад у кафани разбијеш тањир, а не кад неком избројиш ребра воланом... Поред рибе је седео неки фрајер. 'Мечка' се у њега закуцала... Риба је била мало јаче огребана, ништа страшно, али њен фрајер, сине... 'Мечка' му је преместила бубреге у плућа, гарант... Звала га је: Коста, Коста; шљискала га по лицу, дрмусала. Ма јок. Није се мрдно... Како откуд знам? Па били су, бре, на два метра од мене. Све сам видео... Јебо те, ако мени не верујеш, купи сутра новине, па читај. Ја сам болид што ти причам... Ко те јебе, цркни ту у гипсу, сам на овој врућинштини... Шта што се љутим? Јесам ли ти лепо реко малопре да ме не прекидаш. Ако зуцнеш још једном, готово. Много смо те, бре, размазили кева и ја... Има да дигнеш два прста, па да питаш... Хоћеш да слушаш? Онда зачепи. Значи, она кокошка до мене одмах је престала чим сам је 'умилно' погледо. Ућуткала је и дете, па сам могао да се вратим на ситуацију... Док ме она замајавала, онај фосил од преко пута преузо је команду на терену. Рашчистио је гужву око судара, типа сместио у његову 'мечку', па отишо до рибе из 'кеца'. Нешто су се кратко домунђавали. Онда се окренуо и, нећеш ми веровати, пошо према мени! Који ћеш ми мој, помислим, али нисам имао куд. Био сам му близу... Е, јеби га, како је изгледао. Шта је ово, неки квиз? Обичан пензос из реда. Карирана кошуља, платнене панталоне, пластични цвикери, сандале... Ма, није љаксе. Само да видиш какав наступ има чича. Мора да је раније био нека важна фаца... Пази, рекао је: Младићу, вероватно имате мобилни. Назовите полицију одмах, молим вас... Провали која жвака, а? Метузалем ко да је с друге планете, јебо те. Кажи... Како шта сам урадио? Па не мислиш ваљда да сам ја звао муију? Сине, то не бих урадио ни за рођеног ћалета. Имам алергију на пубове. После треба да сведочим па и мени нешто да

нађу... Аха, неће, до мојега. Сећаш се кад смо се талили са оним Земунцима око половних фотокопира. Ја им нисам гледо у крвну групу, а, колико се сећам, ни ти ниси тражио папире... Волим, бре, брз посо. Трак роба – трак кинта, и тутањ... Е, јебо те, ти баш умеш да поставиш питање. Откуд знам где су их набављали. У радњи, хи, хи хи... А оно кад смо возили за Будву онај 'ауди'? Као, опрала се саобраћајна у машини. Није него. Кола су, бре, била врућа ко жижак. Свеже откуцана шасија, нисам ћорав... Другом то певај: само смо били шофери. Што се онда не запослиш у ГСП-у ко шофер, кад ти је волан толко прирасо за срце?... Срање лова, је л'? А затвор није срање? Да те гузе тамо и навуку на неку гудро, то ти фали у животу, јебем те блесавог... Ај, ало, Брзом смо давали четрес дана прошле недеље. Мрки већ годину труне на Лешћу. Утуви, ти и ја смо имали невиђену срећу. Срало нас је док нас је срало, сад – доста. И уместо да ћутиш и кењаш, ти не мирујеш. Опет се смуцаш са оним мафијашима из блока. Хоћеш да миришеш детелину одоздо? Ћути, не сери. Рекла ми кева да те видела... Е, сад би те згазио да ниси уфалчован. Драгиња не лаже! Јебеш ми све ако си нормалан... Ово је друга игра, бре, не оно наше цикетисање: сто, двеста еврића, и беж. Сада се улицама ваља озбиљна лова – милиони, бато! То ти је шес нула иза броја, глупи соме. Крупни бумбари су истрчали на терен... Још си добро прошо. Само нога... Ма, нећу ја, морону, њих да чекам. Лично ћу штанглом да ти оверим кичму ако те само још једном видим да им се јављаш... Знаш, бре, идиоте, да је кева слаба на тебе. Прецркла би ако те стигне метак. Пази шта радиш, мали... Него шта, него мали. Две не две, али ја сам старији, јеби га. Жали се Драгињи и ћалету. И, јачи сам. Па ти сад види... А, судар? Па, ништа. Схватим – дошло време да испарим. Али, знаш добро да нисам цава. Домина, бре, има херц... Уђем лепо у оближњу апотеку и кажем да је територијалац реко да назову муију и лекаре... Немам појма шта је даље било. Фрајер је можда и рикнуо до болнице... И ти ћеш, натртим те лудог, ако се не смириш... Пусти клинке са Таша. Пропала ствар... Кизу и Ћоравог пресрео сам код Правног. Јебо те, увек касне. Кад смо стигли – пилетина већ одмаглила... Ма, биће меса за Домину, не брини. Видиш како су се малолетнице попалиле. Само шетају сисиће по Београду.“

Очевидац који је сачекао полицију:

„Да, био сам присутан, видео сам све, и сведочићу на суду. То је моја грађанска дужност. Ово не сме да прође некажњено. И сувише опроштеног зла ваља се овим улицама... Извините, не волим контакт са полицијом. Још из кордона имам веома лоша искуства. Али, дужност је дужност. Знате, постоје околности у којима човек не сме да мисли само на себе. Себичлук и линија мањег отпора, у доброј мери су нас довели доовде где јесмо... Ја сам стар, немам зашто да будем себичан. Уплашен, још мање. За шта, молићу лепо? Жена ми је, покој јој души, умрла, биће осам месеци. Живим сам. Деца су ми се разбежала по свету. Па баш ако некоме треба мој похабани живот, нека га узме. Само нека пожури – поболевам... Као да сте нервозни? Журите некуда? Не бих да сам на вашем месту. Када бих сада могао да обрнем живот из почетка, никада не бих журио. Много се пропушта и занемарује, а бојим се да се не стиже ни милиметар даље од суђеног. Рака је за свакога од нас ископана чим се роди. Журили не журили, неће нам умаћи. Многи су, баш овде, скончали свој живот журећи... Ово је, знате, веома прометна раскрсница. Два смера и четири правца под правим углом у самом центру града... А, не, не, младићу мој, правац и смер нису никада били исто. Дозволићете, ја сам професор математике. У пензији, додуше, али за правце и смерове сам, још увек, компетентан... Изволите, моја документа. Живим овде, у овој вишеспратници... Стајао сам на семафору чекајући зелено за пешаке. Ја, знате, сваки дан предвече шетам, по савету лекара. Последњих година имам озбиљне кардиоваскуларне сметње. Интерниста ми је наредио да се клоним непотребних узбуђења. Он каже да стварност доживљавам претерано емотивно... Можда то иде са старошћу, а можда је и карактерна особина, ко ће га знати. То не могу да променим, али могу да шетам. Зато, у пола

седам, пре првих вести на било којој од телевизија, одлазим на Ташмајдан. Срећом, парк ми је близу. Још да није ове узбрдице. Уживам док гледам малу децу и њихове родитеље. Маштам о мојима... Веома сте нестрпљиви, млади господине, могли бисте добити гастритис од нервирања, или, не дај Боже, чир. Интелигенција служи да би човек, између осталог, знао да прилагоди своје понашање тренутним околностима... Не, није то никаква неслана шала на ваш рачун. Ја се шалим са пријатељима, или људима који су ми симпатични. Према вама не осећам симпатију, рекао сам вам већ. Значи, не шалим се са вама... Немате ни најмањег разлога за љутњу, младићу. Није то ништа лично, ни уперено против вас. Како бих и могао да будем личан када вас не познајем. То је генерална одбојност према вашој униформи, односно институцији коју тако обучени тренутно заступате... Ја нисам заборавио ништа, мада бих волео да могу. Горчина је, знате, отров за душу. Моји студенти су вас звали 'керови', сећате се? Лајали су за вама. Ја сам их подржавао. Како онда да занемарим да смо ви и ја били на различитим странама... Е, ту се варате. Појединац увек има могућност да одлучи по својој савести. Ви сте своје изабрали. Изабрао сам и ја. Да ли је ваше било скупље од мог, видећемо. Ја ћу Богу на истину врло брзо. Ви, надам се, и искрено вам желим, нећете још задуго... Да, извините, молим вас, понекад се мало превише занесем. Све мање имам прилику за разговор... Знам, знам, ту сте због несреће; хоћу да кажем, због саобраћајне несреће... Добро, прелазим на ствар одмах. Правац у коме се кретала 'застава' имао је зелено светло на семафору. Девојка је сасвим прописно возила. Младић је седео поред ње. Кола су лагано кренула из стања мировања када је одозго, дакле кроз црвено, одговорно тврдим, прошао овај 'мерцедес'... Судар је био неминован, иако је девојка кочила. Нажалост, по њеног сувозача, можда, и кобан. Да ли имате неких вести о њему?... Баш сам неувиђаван, извините. Наравно да је још рано. Волео бих да ми дате број телефона те девојке, ако је икако могуће. Желео бих да се распитам како су... Хвала, врло сте љубазни... Да, ја сам им први пришао... Девојка је изашла из 'заставе' незнатно повређена. Просто да не поверујете... Тај млади човек из 'мерцедеса' деловао је одсутно... Чему еуфемизам? Био је беспризорно незаинтересован за унесрећене... Да, разговарао је, у ствари, викао је на некога преко мобилног телефона... Између осталог, рекао је: Шта ме брига што је он на викенду. Довуци га одмах назад, да вам не бих набио те ваше пендреке у дупе. Извините за ову вулгарност, али цитирао сам га... Не, не варам се. Поновио сам од речи до речи како сам чуо. Срце

ми је попустило, али, верујте, слух није... Меморија ме такође и даље савршено служи... Онда је тај неко, са ким је узбуђени младић разговарао, нешто њему одговорио... Дуго је причао. На крају је возач 'мерцедеса' још гласније повикао: За лову мора и да се ради! Како ћеш, заболе ме к. Он није застао на првом слову као ја. Био је експлицитан, али ја то заиста не могу да вам поновим... Још неко време је слушао свог саговорника пре него што је прекинуо везу... Не, не бих могао ни да претпоставим с ким је разговарао. Ниједно име није поменуто, сигуран сам... Да ли га је тај разговор смирио и какво је обећање добио с друге стране, такође не знам, али после прекидања везе био је зачуђујуће хладнокрван... Не, није се бунио ни када сам га замолио да уђе у своја кола да вас сачека... Ма, наравно, не вас лично, већ да сачека полицију... Други возач? Мислите на девојку? Она је била у шоку... Никога није видела осим свога младића. Дозивала га је... Зове се Коста. Мора да јој је веома стало до њега... Само се распитивала да ли смо позвали хитну помоћ... Можда би и покушала да га извади из кола да није био у несвести. Јадан младић. Ударац је био прилично жесток. Ко зна да ли ће се извући?... Не, нисам вас ја позвао. Замолио сам неког дечка да то учини... Хтео сам да будем уз девојку ако јој затребам. Деловала је тако сломљено. Морам је неизоставно сутра позвати... Нисте нашли тог дечка? Баш необично... Стајао је поред самог семафора. Он је чак имао бољи преглед и од мене. Његово сведочење било би драгоцено... Да га опишем? Тешко ми је да будем нарочито одређен. Таква врста младих људи мени изгледа међусобно врло слична. Ране двадесете, средњег раста, тамнокос, веома кратко подшишан, уобичајено одевен – спортски: патике, фармерке, мајица... Ништа упечатљиво, осим што је био дрзак. Млади људи су данас некако нарочито бесни. Не сви, али такви као он већином... Има тај поглед деведесетих. Презрив, циничан, изазивачки – леден. Опасно је када човек ни од чега не преза... Наравно, могуће је да грешим, али осећај ме ретко вара... Како да вам одговорим? Није баш био посебно обрадован што сам се њему обратио са молбом да назове полицију и хитну помоћ. Као да је од оних који гледају само своја посла, ако ме разумете шта хоћу да кажем... Могуће да је намерно отишао. Не би ме изненадило... Ето, видите. Сасвим је логично што га је и та госпођа поменула. Стајала је раме уз раме са њим... Приметио сам да је била јако уплашена. Сећам се њеног вриска када су се возила сударила. Није необично да се тако реагује, али њен врисак је био нарочито продоран и дуг... Шта ћете, људи данас лако губе нерве. Околности су фрустрирајуће... Да, разумем и вас.

Није једноставно заступати закон у овим временима... Уколико вам више нисам потребан, отишао бих. Одустајем вечерас од шетње. Ухватила ме тахикардија, а нисам понео пилуле... Биће боље да пожурим кући. Не би ваљало да изгубите сведока, зар не? Још једном вам пуно хвала за девојчин телефон... Казали сте: Тања. У моје време то би био надимак, али данас се све крати... До виђења, младићу. Држте се.“

Жена чији су врисак запамтили и Домина и професор математике у пензији:

„Зашто баш ја? Нађите неког другог за сведока. Страшно се журим... Било је толико људи. Где мене одабрасте? Ја слабо памтим. Све је трајало кратко. Стварно морам да идем, молим вас... Ако баш инсистирате, ево, даћу вам писану изјаву. Доћи ћу сутра у станицу кад год кажете. Сад бих морала да пођем. Видите које је доба... Молим вас, муж ће бринути где смо. Нема начина да му се јавим... Много смо се већ задржали. Док ухватимо аутобус за Крњачу, ни за сат нећемо стићи... Ма, чујем ја вас, али ви мене не слушате. Видите колико ми се дете узнемирило. Дрхти као прут. Плаши се униформе... Лако је вама то да кажете, али ми смо дошли из Книна. Свачега смо се до сад нагледали... И ваши су родом оданде? Онда би требало да ме разумете... Тако вам свега, пустите ме само да идем. Млађе дете ме чека. Још је беба... Што ме кињите? Мало ли је лошег до сад било? Где ће вам душа? Не бих да сведочим. Шта ћу по судовима?... Колико пута треба да вам поновим? Нећу да сведочим! Ваљда имам на то право... Наравно да може и силом. Једино то и знате... Добро, добро, повлачим реч, извините... Хајде да се разиђемо ко људи, преклињем вас. Носите бурму, значи жењени сте; можда имате и сестру. Па замислите како би њима сад било... Не вичите на мене, молим вас. Дете не разуме... У реду је. Не желим проблеме. Даћу вам исправе... 35... Учитељица... Без запослења... Удата, двоје деце... Муж ради у бакалници... Машински инжењер... Подстанари... Не станујемо на тој адреси из личне карте. Ми смо у Крњачи... Пријавила нас једна бака са Славије ради пребивалишта и држављанства... Не, није ми род, само се познајемо... Кумим вас Богом, њу оставите на миру. Изгубићу посао... Идем три пута недељно код ње да јој донесем намирнице, поспремим кућу и нешто скувам... Што је важно колико ме плаћа? Какве то везе има са овим удесом? Ја

никог не дирам, господине. Гледам само да преживим. Не бих да се мешам у ово ваше. И мога ми је доста... Да вас питам нешто, кад сте тако упорни. Можете ли ми гарантовати да га више никада нећу срести?... Па, овог силеџију из 'мерцедеса'... Е, видите, ја сам сигурна да не можете. Ето зашто нећу да сведочим. Деца никога немају осим нас. Не смем да се играм са животом... Камо среће да претерујем. Али такви као он могу све. Ништа се није променило... Ко помиње политику, човече? То се мене не тиче... Ви као да не знате да су они изнад закона... Ето вам ваше правосуђе, па се закитите. Док до судије дође, три пута сам мртва... Слушате ли ви мене? Ја ништа не знам. Мене само моја деца интересују. То је моја једина политика... Пустите ме већ једном да идем, кумим вас Богом. Може ово, ваљда, да прође и без мене... Какве спорне чињенице одједном? Нема ту ништа спорно, човече. 'Мерцедес' је прошао на црвено и изазвао судар. Јасно, да јасније не може бити. Сви су видели... Кажете: увиђај није суђење. Није, али није ваљда ни спрдачина... Не би било први пут да се кривац извуче... Не инсинуирам ништа. Видела сам како то иде. Примири се док прашина не легне. После, ето га опет у неком бесном ауту да дивља улицама. Њима нико ништа не може... Ала сте ви напрасно наивни! Или се само правите. Чула сам га шта говори у телефон, ето... Јадни смо ти ми сви заједно... Ако мени не верујете, питајте младића што је стајао поред мене. Њега узмите за сведока... Он је с овог асфалта, умеће боље од мене да преприча... Нестао је. Зар? Могло се и претпоставити... Лепо, сабрала сам два и два. Ни он није с раскида. Како се само издрао на мене и дете. Сва сам премрла од страха. Иста су фела обојица, и он, и она цвећка из 'мерцедеса'... Ја да вам кажем куда је отишао? Буди Бог с вама! А за шта ви примате плату?... Вижљаст, млад, опасан, има ожиљак изнад обрве... Немојте записивати, молим вас! Порицаћу све... Не пада ми на памет да идем у вашу картотеку. Нећу никог да препознајем... Не знам ја ништа. Ништа нисам видела... Моје право је да ћутим. Кад могу сви, могу и ја... Није вас срамота! Мислите да нисам чула шта вам је говорио професор малопре? Све је био у праву. Стидите се!... Ето ти сад. Ја ометам правду. Јака је то правда ако сам јој ја највећа сметња... Правде овде нема, човече!!! Освести се већ једном... Ама, другом ти то причај. Не верујем ја више никоме... Слободно ти пиши пријаву. Па, кад ме нађеш преко суда... Баш бих волела то да видим... Ми смо избеглице. Ми не постојимо!... Хајде, сине, идемо, отац нас чека.“

La Resolucion[*]

[*] *La Resolucion* (шпански) – дословно: разрешење; овде: назив фигуре у тангу којом се завршава плес.

ДЕСИНА ПРИЧА

Цвеће, свашта!? Мене ћеш ти да манташ, фићфирићу један београдски? *Мали знак пажње*, није него... И где си нашао овако лепе руже по овој скапси? Здравље им није равно... Мангупе, дећу ја теби: *цвеће, цвећу*... Ћути! Није Деса од јуче. Нагледала сам се ја таквих: меке шаке, равни стомаци и тврди гузови. Код вас, бре, све кошта. Ни најкраћи поглед није забадава... Пих, него шта је, него је истина? Чим ти тако слатко трепуљаш, знам – хоћеш нешто. Казуј одмах – шта... Ахаа, то ли је? Само си успут свратио да донесеш Тањине фотографије и писмо. Ма, немој. Ја сам луда па ћу да ти поверујем. Тања, биће, напрасно заборавила нашу адресу, је л'... Ццц, ма шта ми рече? Баш сам неправедна. Толико си се потрудио, а ја те за ништа нападам. Добро, ето, донео си цвеће, донео си писмо, сад све то лепо остави на сто и можеш да идеш. Рећи ћу Магди да ти се јави... Види, види, није само то; хоћеш мало да попричамо... Да сам млађа, можда би ти то и прошло. Овако, знам, нешто ти треба. Гукни дер, голубе. Немам времена за замајавање. У седам долази патронажна, а Магда ће сигурно стићи пре ње... Отишла је по лекове... Види ти њега, *добро је што она није ту*. Ти би, можебити, о њој да ме испитујеш... Шта ја има да причам о Магди са тобом? Е па, брајко мој, мало си се прешо. Ја у овој кући леб једем. Кад ме ти будеш хранио, онда можеш да ме испитујеш... Остарила сам под овим кровом. Мене је, бре, Магда довела када је Коста имао три године... Јесте, штета добога. Јадно дете. Да је срећа, па да скитате заједно; зато да долазиш... Само ти, Ђуро, не би имао прођу поред оног нашег Косте. Не знаш какав је то био лепотан. Девојке су се отимале за њега... Их, видео си фотографије. Није то исто. Шта може да се види са комада светлуцаве артије? Ово је, бре, било живо. Извајан ко да га је сам Бог правио. Танак, танак, танак, само што се не

прекине. Опет, чврст и јак ко стена. Овоолиика леђа! Не знаш где пре да гледаш, да л' у косу, да л' у очи, да л' у ноге... То, бре, није било с овог света. Ишло је ко да лети. Каква снага! Водила ме Магда једном на његову утакмицу. Целу сам је преплакала. Сад лежи ко трупац, јање моје. Хоћу да пресвиснем кад год га погледам... Сирота Магда. Само њена душа зна како јој је. Да гледаш да ти се дете толико мучи, а да не можеш да му помогнеш... Нека, Ђуро. Нека ме. Не исплакала се никад, дабогда. Лакше ми је кад плачем. Пред Магдом не смем. Кушује ме чим ми суза крене. Ја се онда завучем у купатило – божем, напрасно решила нешто ћу да перем – одврнем славину на најјаче, спустим даску, седнем на клозет, па ставим пешкир преко уста и плачем колико ме грло носи... Што не удари мене, сотоно разбојничка, него си њега нашао да сакатиш? Задње ти било, дабогда... За неки дан, па пуне две године... Седми септембар, не свануо никад више... Шта, Тања ти није причала о несрећи? Јадно дете, ваљда није могла... Видиш, овако је то било. Упекла била звезда као ово сад, не хаје што је крај лета. Тања и Коста спремали се на море. Откад нису били. Увек би се нешто испречило... Ма, нису само проклете паре биле разлог, Ђуро. Луда времена. Помахнитало све... Годину пре, рецимо, одустали због оних избора. Казали не пада им на памет никуд да иду кад треба да се бира председник државе. Коста шета кроз кућу и само понавља ко папагај: Сад је време. Или они, или ми. Трећег нема... Блесаво дете. Још од деведес прве само се кавџи са полицијом... Чујеш ли ти шта он лану: *утописти*? Мислиш да ја не знам шта та реч значи. Па, они су, бре, и Коста и Тања, били спремни да изгину за ту своју ствар... Какав си, бре, то човек, Ђуро? У шта ти верујеш? Ништа ти, бре, није свето. Не може се, синко, тако кроз живот... Ти ко да се не сећаш колико се спремао тај октобар. Још од пролећа захуктавало се на све стране. Пропаст! Народ кључа. После Светог Илије, ваздух пуца колко отешњао. И младо, и старо, само тера политику. Митингују, буче, све се завадило. Отац са ћерком не говори, бре. Крстим се и мислим: аман, хоће ли се ово једном завршити? Па једва да се година претурила како је бомбардовање стало! Али памети код власти ни за лек. Притисла, па не да... Знаш, знаш, много ти знаш. Шта ме, бре, брига за то твоје знање. Дошо ред да и Деса каже коју. Пусти ме кад сам почела. Смирујем ти ја тако Косту и Тању: Ћутите, децо, опасно је време, због речи може глава с рамена да лети. Ама, немаш коме да причаш. Не чују, усијане главе. Коста ме поклапа. Придикује ко неки владика: Да сте и ви мање ћутали, било би нам свима данас боље. Јој, што ме је то погодило. Целог века само сам кућу

гледала, чувала њега ко око у глави, а он да ми сад тако пребацује... Шта је Тања рекла, питаш? Грдила га, срећа моја: Коста, шта ти је? Шта си Десу напао? Па мене теши: Не плачи, није он на тебе мислио... Што дете уме да заболи, Ђуро. Ко нико... Види Коста да је претеро. Загрлио ме, умиљава се, брише ми сузе, па каже: Извини, Десо, омакло ми се. Престани да се секираш, све ће бити добро... Црно је то ваше добро, мислим после док гледам како се дим извија. Људи око мене вичу: Гори Скупштина! Куку мени, скаменим се, они рекли да ће баш тамо да иду... Па, наравно да сам и ја изашла напоље, него шта ћу? Стигла пешке скроз до „Политике“, а уби ме реума. Ама, како да седим мирна у кући кад су њих двоје тамо, у ватри и сузавцу? Пуца се, лепо чујем, и из пиштоља и рафално. Вазда народа около, размилео се на све стране. Нека млађарија трчи према Светогорској. Ја их устављам, питам их шта се дешава. Они ми, све тако трчећи, одговарају: Готово је, бако. Смеју се: Победили смо! Довикују ми да је ушо неки багер у Телевизију. Каква победа, луда децо, крстим се и гледам куд одоше. Па нешто се прибојавам: шта ако војска опет истера тенкове на улице? То би нам било, вала, последње. Где може шут са рогатим? Богами, сећаш се, ипак се клацкало два дана: ни тамо, ни вамо. Онда се, хвала Богу, претури на добро... Дође боље време. Коста и Тања живнули. Све мање причају о иностранству. Понадам се: остаће. Овде децу да им гајим, да и њима помогнем, док још могу... И колко потраја? Две и по године. Кап у мору... Ми, Ђуро, ко да смо се на Бога камењем гађали. Не може овде да се запати мир ни колико да јабука први пут роди. Нису само они споља криви. Кад нас се они ману, ми се истребљујемо сами. После нам криво што нас свет попреко гледа... У по бела дана, усред града, поред онолке свите, да убију премијера? Е, то нисам могла ни да сањам да ће нам се десити... Гледам оно двоје његове сирочади. Савили се уз мајку. Изем ти земљу у којој деца не стигну ни да запамте очеве... Шта ми се подсмеваш: *оде Деса у политичаре*. Која, бре, политика? Нисам ја залудна, имам паметнија посла. Ама, не могу да не видим оно што видим, и да не чујем оно што чујем. Преостало нешто памети и у овој седој глави... Јес, јес, само се ти спрдај. Не може, бре, на силу да се истера онолки народ на улице. Поворка била ко на Титовој сахрани... Ти се можда не сећаш добро, био си мали. Али ја сам све запамтила. И опет, све саме главоње дошле из белог света, а на онај свет испраћају нас и јавно, и тајно... Људи ко плеве, а тајац. Чула сам на телевизору како гардистима шкрипе чизме. Да се смрзнеш... Дашта сам него плакала. Било ми жао човека, није да није, убише га ко

псето на улици; али нешто ми се, дете, стужило на нас још више... Ђораве смо ти ми среће. Од два зла, увек изаберемо горе. Кад ће доћи тај дан да и ми проживимо ко нормалан свет?... Тања опет натукла бригу на лице, а већ купила карту за Португал. Мислила да је врати, али Магда не даде... Тања одврће телевизор повaздан. Гледа кришом. Кости не преноси. Донесем јој нешто да једе. Она ни да окуси... Боже, децо, Боже, куд вам младост пролази... Вала баш, ко исукали сабљу. Кад оно – би ђорак... Прво ми изгледало да озбиљно мисле оно што говоре. Поватали на брзину силне криминалце, увели, прибогу, ред, прогласили ванредно стање. Мени, вала, никад није било редовније и боље. Нема црних џипова на улицама, обријани гилиптери побегли у рупе, нигде ни једног да видиш – милина! И поче, божем, закон да влада... После испало, лудом радовање што је завладао. Да је било суда и закона, не би се она битанга тако лако извукла. Удариш човека – и ништа... Нисам ја, Ђуро, помешала године, знам шта причам. Несрећа је била септембра две иљаде прве, а тек две иљаде треће дошло на ред суђење. Пресуда је донета пред Тањин одлазак. Коста је тада већ тешко покретао руке... Ево, нећу више. Додај ми ту марамицу. Нападне ме, па не могу да се уздржим. Кад год помислим на то, само бих плакала. А били су тако срећни пред одлазак на море... Умало да се предомисле. Били кратки са парама, а неће да траже. Поносна деца. Ја кришом рекла Магди шта их мучи, она Тићи, а Тића дојавио да се шалом не шале, него нек узимају колко треба па нек иду. Каже: Кад ће, ако не сад? Ако су баш запели, вратиће кад се закапитале... Енглез, а човек! Ваљда га зато ова моја толико воли... Тања и Коста се нећкали. Ја им кажем: Немојте да сте луди, децо, од мајке је и од оца, не од туђина. На крају – попустили. Бива, жељни свега... Изабраше бугарско море. Не треба виза, и није скупо... Радују се ко мала деца за Врбицу, увелико се спремају. И, ето, као сутра крећу, само још да оду вечерас Тања неки превод да однесе, па мирно да путују. И тад би шта би... Сутрадан је Коста већ био на апаратима... Нешто му се у кичми прецвикало. Кад је дошла из болнице, Магда ми рекла: као, периферни нерви немају напајање. Боже сачувај, ко да је човек сијалица па му треба струја да би радио... Магда и Тања се смењивале, а и она, дете, била у завојима. Ни секунд га нису остављале самог... Тића одмах прекинуо гостовање. Долетео из Прага. После му његов агент, лондонско једно ђубре, наплатио неке грдне казне, а лепих се пара од Тићиног свирања наузимо... Какви су, бре, то људи, Ђуро? Зар не знају да је дете пречe од свега. И то ми је та Европа за којом цркосмо? Проклета

била ако је улазница у њу да постанемо бездушни... Мислиш колко је Коста остао у болници? Три месеца, без два дана, тачно. Онда Магда решила да га доведе кући. Могао је већ у колица... Ех, како смо поднели? Никако. Ми женске плачемо на смену у ходнику, да Коста не види. Пред њим смо као веселе. Правимо се да не примећујемо колица, а он, Коста, шали се ко да то није ништа... Тања само што не спава код нас. По цео дан је уз њега. Тића не знам где плаче, али и њему очи црвене и оволике кад год га видим... Не, не; не одмах. Коста је почео да се опоравља. И то, богами, видно. Ујутру и предвече је долазио физиотерапеут да заједно вежбају... Шта сам Костиних знојавих мајица опрала... Боли га, дашта га него боли. Али ћути, јање моје, ко заливен. Никад да се потужи. Колко је трпео, мене је било стид да заплачем. Кажем себи: Ако Коста може да трпи, Десо, можеш и ти, па се стегнем. Опет, он јачи од мене. Ја не могу да не плачем... У новембру су Тања и он објавили да ће се венчати на пролеће, чим Коста само мало ојача. У кући славље... Не дочекасмо. Јебем ти живот!... Шта кажеш, нисам чула. Тања? То ниси нигде могао да видиш. Купа га, мази, милује. Пушта му музику, чита, игра карте са њим. Увече чека док он не заспи, па тек онда иде својој кући. Ујутру нас буди. Ми се једва умили, а она, ето ти је на вратима с хлебом и новинама. Залети се у кухињу, па му спрема доручак. Кувала му мимо оног што сам ја за нас кувала. Знаш, оно модерно: макробиотика... Коста је све слушао. Зобље клице и то њено семење ко да је тица. После му утурим и ја тањир супе и неко јело. Где ће човек на зрневљу да живи? Кљукала га поваздан и неким америчким витаминима, па оном алојом и жен-шеном. По теглама топила неку јапанску гљиву. После га тера да пије тај сок. Коста, шта ће – пије... Шта год је чула да би помогло, то му је давала. Само извади из рачунара нови рецепт, и ето је опет код мене, у кујну. Пресипа из једних шерпица у друге, цеди, гњечи, пасира... На кост и кожу се свела. Само јурца... Додуше, сви смо се подметали, ко како стигне. И Магда, и Тића и ја. Али Тања, богами, двапут више од свих нас заједно. Одлети у свој стан да се пресвуче и нахрани Пашу, па онда опет код нас до никоја доба. Сутра – Јово наново. Вучица! Нисам видела да неко за неким тако гине ко Тања за Костом... А волео је, богами, и он њу. Кад је стави у крило, мислиш истопиће се обоје од милине. Гледам их па се сетим Тиће и Магде кад су били млади... Шта је било с њима? Откуд ја знам, кад не знају ни они. Пукло нешто, ваљда... Воле се они још увек, знам, ма сигурна сам, тај шашави Енглез и ова моја несрећница. Само, не могу заједно. Развејао их живот... Он, видиш, чудо једно, никад није хтео да се

законски разведу... Пази Енглез њих и сад. Шаље паре, зове, обилази... Еее, судбина! Шта ли нас тек чека... Е, јес, не сећам се кад је било. Ко да ја па имам шта друго да памтим. После Божића две иљаде друге. Осмог ујутру само груну нека температурчина... Ма, онако, без икакве најаве. Из сата у сат било му је све горе. Пао је у бунило. Привиђају му се неки клупчићи. Мислила сам: готово, оде мој Коста... Их, лекари! Ко ће с њима изаћи на крај. Посвађали се. Једни рекли: вирус му напао кичмену мождину; други: да је то последица несреће; трећи – она склероза што напада мишиће, као генетска ствар, нема везе са сударом... Сад ми је лакше што никад нисам рађала. Од рођења слеп, ко може да плаче за видом. Што год да ми је погрешно, бар ником нећу оставити у крви... Опет болница, опет ноћ-дан дежурства. Магда све црња у лицу. Тања – сенка. Тића свира и где га зову и где га не зову. Болест кошта, синко мој... Ја у кући, ко на иглама. Ама, неко мора да остане, да среди, скува, опере, и спреми све за болницу. Шта смо се вискија, кафе и коверата наносили, пресело им, похлепницима, дабогда. Лешинари ниједни, на туђој несрећи да вајдују... На пролеће смо га вратили... Направисмо сад болницу од куће... Тића је право богатство дао за специјални кревет. Све на дугмиће. Купио му и нови рачунар, музику, оно што пушта филмове ко у биоскопу... Магда окапава поред Костиног кревета. Једва је увече намолимо да изађе на ваздух. И опет буде: брже отуд него одовуд... Тања се уби да му удовољи. Напустила је посао у школи, не избива из његове собе... Али, све је то било забадава, мој Ђуро. Ето га сад лежи ко проштац... Нека. Пусти га. Спава. Други пут ћеш га видети... Иди сад, молим те... Ију, дваес до седам! Кад пре? Што то нема Магде? Где ли се задржала?... Ето га, сад се и он намусио. Немој, Ђуро, јабуко. Немој, молим те, да се љутиш. Не замери... Ја знам да си ти добар дечко. Али, ово је наша мука. Нађи се Тањи, ако можеш, љуби те твоја Деса. Тако ћеш најбоље помоћи... Дете се било живо закопало. Баш нас је уплашила кад се оно разболела... Да знаш – и немој ником да кажеш да сам ти то рекла, нисам ни њој, Тањи – обрадовала сам се када је отишла. Ово је готово. Није њој више овде место... Ваљда је сад добро, душа моја мила... Магда јој редовно пише. Кад год Коста заспи, она се одмах залети за рачунар... Па како где је? Тамо, у дневној соби. Пренели смо га из Костине још пролетос. Шта ће ти рачунар?... Ааа, хоћеш да се јавиш Тањи. Ако, сине, ако. Само јој пиши. Кажи: Деса је пуно поздравља и воли. Јање моје, и њено је јадно.

НЕКОЛИКО МАГДИНИХ ПИСАМА

From: magdacarsden@eunet.yu

To: tanjabgd@yahoo.com

[…]

9:12 AM

У стану, као у кртичњаку: ролетне навучене, прозори затворени, оморина. Јутро је, а Београд већ ври као казан. Ваздух се топи. Теби не треба да описујем – гледаш; Португал дословце гори. Цела Земљина кугла се ″запалила″. У Паризу 3.000 мртвих!

Неко од њих је можда лепо певао, други ама баш ничим није био посебно обдарен. Неко је био протува, неко честит човек, неко уман, неко лакомислен. Имали су рођаке, пријатеље, навике...

Били су прво лице једнине.

Сада, згомиљени у безимен статистички узорак, представљају само аморфан резиме једне трагедије. Док их нека нова катастрофа, све тако педантно побројане, не обајати и одложи у мрачну архиву две хиљаде треће.

Застрашујуће је, моја Тања, када смрт изгуби појединачно значење.

Али, нисам хтела о смрти. Не још.

Наравно да сам прочитала, драга моја плашљивице. И то три пута.

Први пут радознало, у једном залогају; други пут – сталоженије, да проверим; а трећи пут – натенане, умирена. Зато је оволико потрајало. Морала сам да будем сигурна.

Да не искушавам даље твоје стрпљење, пријатно си ме изненадила!

10:23 AM

Прво телефон, онда Коста. Извини.

Звао је његов отац.

Одмах сам се саплела... његов отац...

Покушавам да се навикнем, али и даље штипа за језик преполовљено значење ове синтагме. Не тако давно подразумевала је и „мој муж“.

Двадесет осам година! Пола свесног живота.

И?

Два кофера, нека полуизговорена реченица, и тихо затварање врата. Сувише смо били несрећни да бисмо се свађали. Иза њега је у ходнику, као спарушена, бодљикава љуштура дивљег кестена, остао само празан свлак: „његов отац“. Тимоти. Некада Тим, Морти, Тића, Мили...

(Пишем ли ја ово теби или себи?)

Стигао је јутрос. Почео је разговор уобичајеним распитивањем како је протекла ноћ.

Колебам се шта да кажем – Коста се око три опет гушио. Размишљам има ли уопште смисла да и Тимотија онеспокојавам када је све већ прошло, а подједнако је вероватно да се може поновити и наредне ноћи, и било које потом кад нас хиљаде километара опет буду раздвајале.

Дилему је пресекло једно неутрално: „па, онако“.

По Тимотијевом уздаху схватила сам да је добро протумачио мој штури одговор. Извежбао се изгледа. Научио да ослушкује нијансе. Сада већ зна разлику. Костину „мирну“ или „па, онако“ проведену ноћ, раздваја мој кошмар неизвесности и страха.

Тимоти се нудио да ме ноћас одмени ако желим. Одбила сам га, глас му је био уморан. Са аеродрома је отишао право на пробу.

„Хвала ти. Знам да ниси тренула“, рекао је (гануто, покровитељски, нежно; добро се сећам тог призвука). Нисам тражила, сам је обећао, каже да ће „одрадити“

дуплу смену до суботе. (Значи, овог пута толико остаје.) Није потребно да нагласи – подразумева се да ће доћи вечерас.

Што смо очајнији, то смо све бољи једно према другом. (Парадокс, апсурд, иронија...)

Причамо. Као некада. Помиње Шопена, клавирски концерт бр. 1 у е-молу, други став – романса. Негодује што је оркестар у Rondu био тром, бескрван.

Усред реченице, осетим наједном чудан немир. Нешто ме је звало Кости. Покушам да збрзам разговор са Тимотијем. То није лако кад говори о музици. Занео се. Не примећује да га више не слушам. Не могу. Желим само да што пре одем до Косте. Тимоти не посустаје. Морам да га прекинем. „Sorry, I have to go“, и већ одлазим.

Када сам ушла у собу, само што се нисам срушила од Костиног погледа. Кривица ме ошинула као камџија. Чекао ме је! Ко зна колико већ дуго. Очи су му грозничаво сијале. Биле су пуне сасвим јасног хтења.

Гледам у то што је једном било Костино лице. Присећам се мужевне, четвртасте браде, чврстих истурених јагодица, и – коже. Боже, када само помислим како је некада била мека и глатка! Сада су му образи осути грозним, бобичастим прираслицама као препеченим гризом (лекари кажу да је то секундарна последица употребе кортикостероида).

Коста контролише још само очи.

Остало се све развукло, огњецавило, стопило. Човеколика маска. Све ређе и ређе, из ње се одметне слабашна гримаса. Патронажне сестре убеђују ме да је без икаквог значења, тек „неартикулисана активност вегетативног система“.

Нећу то да прихватим. Знам да нешто хоће да ми каже. Надвијам се над узглавље не бих ли некако докучила шта.

И осетим га. Ту је. Мој неуморни крвник. Вањ вештачки храњене утробе!

Ма колико се трудим да будем спремна за још један сусрет са њим, он ми сваки пут пробурази свест. Зарије се у носнице као колац. Сврдла. Кида. Буши лобању. Као да ја, и без њега, не знам све.

У тој непокретној олупини, која и даље пулсира, вари и излучује – заробљено је моје дете!

Брже-боље, заустављам ту мисао већ у нерву. Морала сам да је спречим да прострује до коре великог мозга. Нисам смела да дозволим да се развије у осећање, или, не дај Боже, у реакцију коју би Коста могао да примети. Цела свест била ми је потребна за нешто друго. Један наговештај на његовом лицу.

Не мрдам, не дишем. Поглед ми се заковао за тих неколико квадратних сантиметара оклембешеног ткива.

Мада неповезано, као галванском струјом изнуђени трзаји, мишићи око усана почели су да се мрешкају. Није варка. Коста је покушавао да размакне вилице!

Чинило ми се да чујем како цвиле и крцкају. Микрон по микрон. Трајало је столећима.

Онда је, само, испао језик. Као ослобођен, али већ мртав плен из кљусине. Та подбула, млохава маса пихтијасто се сместила између растворених усана. Полетела ми је рука да га вратим унутра. Желела сам да забашурим то што се десило, да сачувам Кости бар зрнце достојанства.

Кретњу ми је пресекао његов поглед. Тргла сам прсте као опечена. Очи су му се цаклиле од решености! Схватила сам: не жели моју помоћ.

Стојим као хипнотисана. Гледам у отромбољени комад модрикастог меса. Висио је из уста у житкој постељици од пљувачке као сувишна, непотребна ствар. Као Костин пораз. Али, преварила сам се. Мој син, ни сада, не одустаје лако. Хтео је сам да помери ту ствар. Хтео да ми докаже да може. И успео је!

Надљудски напор на ивици издржљивости истерао му је грашке зноја на лице. Бубриле су по светлим мањама у корену власишта, крупњале, сливале се низ слепоочнице. Видела сам колико се мучи. Али, и поред тога, Костини капци махнито су летели горе-доле. Очигледно, силно је желео нешто да ми каже и то му је једино било важно. Пустила сам га.

После дуготрајног опирања, вилице су се, напокон, покориле. Уста су му била отворена, уснице заокружене, језик залепљен уз непца; недостајао је само глас. Коста је застао, као да сакупља оно мало преостале снаге. Онда је напумпао образе. Од напона му се зацрвенео врат. Очи само што нису излетеле из дупљи.

Међутим, једино што је после толиког мучења и борбе коначно успео да истисне из грла, био је неразговетан, потмули хропац.

Тада се предао. Капци су му пали преко очију као тежак метални засун. Испод њих се немо сливала немоћ.

Када је најзад опет прогледао, да сам смела, умрла бих одмах.

Та патња, тај бол! Тај вапај, Тања!

Колико год лекари сумњали, ја тврдим да Коста и даље мисли. Да је супротно, зар би му поглед икада могао бити тако бистар и пун значења? Пробала сам да га протумачим. Наместила му боље јастук, склонила прамен косе са чела, оквасила уста водом, масирала врат... Али на све то, у Костиним очима остало је да сија оно исто неутажено хтење. Цепало је тишину.

И тад ми је синуло! Како се само раније нисам сетила? Па у соби је све време био мук. Заборавила сам да укључим музику – једино што још узима од стварности.

Чим је Коста чуо прве тактове танга, очи су му се смириле. Постале су опет његове, топле и пуне оданости. Ускоро је опустио капке и напокон заспао.

Исправљам се: надам се да је заспао.

Више нисам сигурна ни у шта. Кад затвори очи, страхујем. Да ли заиста спава, или је само побегао од овог света у таму иза капака?

Молим се сваке секунде да што пре заспи заувек. Грешна ми душа што то помишљам, али можда је још већи грех што му помажем да овако живи.

Бунила сам се када су му недавно повећали дозу седатива. Постаће биљка, сасвим ћете му угушити свест, протестовала сам. Сада ја, попут огрезлог наркомана, ишчекујем који сат затишја док спава, као предах од пакла, као краткотрајни спас.

Себично? И да јесте, немам више снаге ни да се стидим.

И ево ме опет за екраном. Моје електронско уточиште од 15 инча, мој бег отворених очију. Из Костине собе допире тиха музика. (Сећаш се, *Tango for 3*!) Све је мирно. Сат куца. Деса шушка по кухињи. Живи се. Морамо.

0:48 AM

Мени су ова писма, изгледа, неопходнија него теби.

Читам оно од јуче: ″...пријатно си ме изненадила.″ Какав неспретан почетак. Чак и мени, која знам шта сам тиме хтела да ти кажем, звучи помало неумесно, да не кажем – будаласто.

Замислила сам се над тим речима. Заиста, када наступа изненађење? Ваљда онда када се деси супротно, или бар битно другачије од онога што смо очекивали, или претпостављали.

Значи, ја сам, ипак, нешто очекивала од тебе, Тања. Право питање било би: шта?

Оно ме наводи на нови закључак. Човек временом изгледа заиста постаје роб стечених предрасуда; нешто као латентни заточеник сопственог искуства.

Целокупна људска цивилизација ослања се управо на ту реч – искуство; а испоставља се да искуство није неизоставно предност. Неки пут је, можда, већи терет од незнања. Научено као да нас често спутава за потпун, непосредан, односно, чист доживљај новог. Чак и драги, блиски људи – за које често (несмотрено?) кажемо да их познајемо као себе – изгледа да носе универзум неоткривених тајни.

Дакле, изненађење – мој најјачи утисак. Додуше, пријатно, али ипак изненађење.

Не бих волела да га погрешно протумачиш.

Често се у тако интонираној опаски поткраде пејоративни предзнак њеног смисла. Немој да те то завара, молим те. Овде је суштина друга, Тања. Напросто, била сам опрезна. Баш зато што ми је толико стало до тебе, као да нисам смела да ти унапред безрезервно поверујем. Можда ти се тренутно чини неправедним (чак, донекле, и као тиха издаја), тај мој априорни опрез. У своју одбрану могу само да заложим оно што уметност мени значи. Па ти, Тања, просуди сама колико сам се о тебе огрешила.

Уметност је, за мене, изнад свег људског делања: узвишена, и са мисијом. Мислим да она нужно изискује нешто посебно у човеку. Назови то зрнцем лудила, ако хоћеш, неке благе шизофрене ишчашености која је предуслов да уметник може да се отисне у своје измаштане светове. Потребна је велика снага да се то „лудило“ носи, и још већа да се од света брани такво право на одметнуће. Бити уметник, можда више него бити обдарен (одабран?), значи – бити осуђен. Јер сваки уметник је уједно и

заточеник и сужањ своје уметности. Кад јој се пода, нема повратка. Нема одступања. Пред уметником је само један пут: неизвесно и тегобно самотништво у потрази за сопственим сном.

Можда је најлакше да то замислиш као слику: океан непрегледног воденог пространства и на њему ти која сањаш свој сан, мала љуска коштуњавог плода што, ето, плута попут крхког чуна препуштена (не)милости сунца, ветра и кише.

Романтично? Не подлежи, мила. Упозоравам те на оно „не“ у заградама. Упамти, уметност јесте узвишена лепота стварања, али је истовремено и опаки пакт са ђаволом. Уз највећи улог који можеш заложити: душу! Онима који се у ту нагодбу упусте, више нема спаса да се врате у „обичан“ живот. Коцка је бачена – прешли су свој Рубикон. Није важно чиме: нотама, длетом, игром..., исход је исти. Постају слуге свог морања.

Ти си одабрала да „мораш“ писањем. Као и сваки уметник, и писац је увек сам, веруј ми. Осетила сам то. Проклето и коначно сам. Преиспитивање, сумња, неверица, безнађе, поништење, пропаст – то је твоја будућност, мила. Само патња и бол. Нека ти је Бог у помоћи, дете моје.

Али!

Само један тренутак узнесења, вреди те жртве. И то сам осетила. Радост стварања, блистава и светла као непомућен сунчев зрак, блаженство због дотакнутог неба, то је достатна награда за све страдање.

Само, треба имати снаге да чекаш тај трен, за који и не знаш унапред када ће, и да ли ће уопште доћи. Неки га и не дочекају, а сагоре; или умру чекајући.

Да, треба имати снаге...

5:26 AM

Признајем, била сам сумњичава када си први пут, и то сасвим узгред, натукнула да нешто пишеш. Поготово због те речи *нешто* коју си употребила.

Када је ускоро стигао фајл, видела сам да је то део неке веће целине (можда романа?). Из неколико редака које си ми уз то послала, без обзира на твој шаљив и ведар тон (или управо због те невеште мимикрије), схватила сам колико ти је стало до мог мишљења. Колико стрепиш, душо, вреди ли то што радиш.

Готово, драга моја, инфицирана си. Ђаво ти је већ засео на раме.

У ствари, мој онолики опрез био је изазван страхом. Једноставно, уплашила сам се. Не мог разочарења, мила, него твог. Веруј ми, добро знам колико уме да боли. И први пут сам осетила како трема због другог уме да буде већа од сопствене.

Осврни се, погледај око себе. Чему се све данас брзоплето и непромишљено не „пришива“ атрибут уметности! Уз часне изузетке, засути смо којештаријама. Права најезда.

Немој мислити да из мене проговара злонамерност, љубомора, или завист. То осећа неко ко има за шта да се бори. Ја сам све вредно борбе већ одавно изгубила. То ме ослобађа баласта зазирања пред оним што кажем.

Уосталом, неименовање ствари њиховим правим именом, неће им променити смисао и погубност. Прећуткивање је најперфиднија од свих подвала.

Дакле, знала сам једино да не смем да ћутим када прочитам то твоје *нешто*.

Да будем до краја искрена, негде дубоко у себи (опрости ми, молим те, ту слабост), у једном тренутку била сам спремна и да те обманем ако буде требало. Мораш да ме разумеш. Писаца је било, и биће их, душо, али колико ја имам пријатеља па да тебе смем да изгубим? Та мала, бенигна обмана ионако не би значајније угрозила српску литературу. Дакле, била сам спремна чак и да те слажем! Уз сву твоју урођену проницљивост, сигурна сам да би ми ипак веровала. Човек ни у шта спремније не поверује него у лепо о себи.

Све ово колало ми је мислима пре него што сам почела да читам. Не можеш да замислиш колико ми је лакнуло када сам на крају схватила да не морам да посегнем за обманом. Не морам тебе да лажем.

Пуних уста и најчистије савести, сада изговарам: ВРЕДИ!!!

Пиши, дете моје, само пиши. Отвори се. Нека изађе све. Има шта. И не бој се, размахни крила. Слободно лети. Знаш колико је тек пространство пред тобом!

3:35 PM

Допада ми се што су у твојој причи и Јелкина и Милојева мајка остале безимене жене.

„Женино је да трпи“, каже прво Јелкина мајка, па понавља Митра, Јелка... Додала бих, и све надаље; и све ми.

Какав мазохистички, суицидални принцип. Бесмислен и надасве штетан, али, нажалост, толико стваран у нашем васпитању.

Откако први пут отворимо очи, бабе, мајке, тетке, стрине, ујне уче нас трпњи као неминовном женском усуду, као нечему нужном и неизбежном у нашем животу. Из генерације у генерацију ревносно се прештампава исти код. Систематично, дубоко у подсвест. Како се која од нас случајно не би измигољила или промакла? Суспрежи се, гуши, пактирај, капитулирај – то је свакодневна мантра којом нас калупе у Добровољне Вечите Жртве. (Да ли зато у нашем језику жена и жртва почињу истим словом?)

А када се ти исти клонови напокон растрезне, већ одавно је касно. Живот се опарао. Није остало ништа. Уместо оних које су могле бити, у њима станују озлојеђене мрзитељке. Свега што живи и још има наде да се отме. Жена је жени неретко највећи вук.

9:54 PM

И ја сам појела своју порцију трпње.

На првој аудицији дозволила сам да ме убеде да је колега кога су изабрали заиста био бољи. Била сам млада, сва саткана од колебања и несигурности. Није ме било тешко пољуљати. И, наравно, поверовала сам.

Кроз три године – нова прилика. Упразнило се место у филхармонији за трећу флауту и пиколо. Мојој срећи није било краја. Пиколо ми је одувек био дражи инструмент.

У међувремену, свирала сам где год сам могла. Сасвим разумљиво – патила сам од синдрома акутног младалачког ентузијазма. (Тада сам још имала море снаге у себи. Умела сам да се надам.) Углавном су то били матине-концерти, „улаз слободан“, уз мало публике. Није ми сметало. Било ми је важно само да свирам. Програми су били тако амбициозни, као да ће ме слушати, ни мање ни више, препун Карнеги хол:

најзахтевније етиде, сонате, прелудији; транскрипције, квартети, дуети... О оном са удараљкама писале су чак и неколике новине. Доста еуфорично: „нова музичка нада“, „таленат који обећава“, „о њој ће се тек чути“ и сличне шарене лаже које ти само помуте разум.

После, када дубље уђеш у тај свет, распрше се многе илузије – прогледаш.

Наличје уметности често је бестидније и од најраскалашнијег бордела.

У време друге аудиције, још увек сам била и наивна и чиста. Тек много касније сам сазнала да је све унапред било договорено – што би се овешталим бирократским вокабуларом рекло, са „виших инстанци“ – аудиција је само служила да задовољи форму и ућутка дежурне бунџије.

Комисија се састојала од осам чланова: вође деоница за дуваче и први дувачи (обоа, кларинет, флаута), концерт-мајстор, и вођа чела. Повремено би се придружио и диригент филхармоније, да упозна новог кандидата и да га кратко одслуша.

Нас је било четворо: три девојке и младић. Случај је хтео да сам баш са њим у исто време предала пријаву секретару оркестра. Тада сам га и срела први пут. Није био са београдске академије. Учинио ми се симпатичан и, за разлику од мене, некако невероватно сигуран и смирен. Девојке сам познавала одраније. Оне су биле подједнако нервозне као и ја. Али, то ми тада није ништа говорило. Мислила сам да је момак једноставно природно сталоженији од нас. Чак и није лоше свирао. По мом укусу помало уштогљено и „књишки“, али сасвим прихватљиво. Међутим, никако није био најбољи.

Дозволили су нам да се сами распоредимо. Извлачили смо бројеве. Ја сам била друга по реду.

И данас се до танчина свега сећам.

Обавезни део – из познатог нотног материјала који смо добили уз пријаву – био је Моцарт (концерти за флауту: први, G-дур; и други, D-дур) и, као виртуозно дело, Вивалдијев концерт у C-дуру за пиколо и оркестар. Комисија нас је насумце „шетала“ по ставовима. Није се знало одакле ће кренути, што је значило да је све подједнако пажљиво требало увежбати. *A prima vista* сам свирала соло деоницу за пиколо из „Риголета“, и „Грлицу“ из „Охридске легенде“. Избор ме није изненадио. Била сам спремна.

Ретко када сам за све ове године бивала у потпуности задовољна својим свирањем, али, нарочито са ове временске дистанце, знам да сам тада свирала одлично, заиста боље од других.

Какве су ми само шаке биле! По пет балерина на свакој! Витки, дуги прсти; зглобови меки, еластични али снажни, пуни ватре. Као од шале сам могла да избацим трилер, без загревања. Не видиш прст колико брзо поиграва. Јагодицама сам носила цео инструмент. Кад га гледаш, чини ти се, ништа нарочито: обична танка цев од сребрне легуре прекривена клапнама, вентили, дихтунзи, отвори... – предмет. Кад оно, живи огањ под прстима! Дише, кашљуца, грца, јеца, смеје се, плаче... Воли!

Стала сам на бину и зажмурила. Тада је све нестало; и трема, и сала, и рефлектори, и намрштена, озбиљна лица у првом реду. Остала је само музика. Уводни тактови клизе, ја полако подижем инструмент према уснама. Захватим ваздух пуним плућима, до најситније алвеоле. Не знам да ли ми се у глави мути од наглог прилива кисеоника, или од свести што осећам да ћу моћи све што пожелим. Додирнем писак. Треперaво, нежно, као да га љубим. Дунем. И онда – тон! Прави. Баш какав сам тражила. Постајем бестелесна. Музика ме носи. Лебдим... Чини ми се да више никада нисам тако свирала.

Наслућујеш, изабрали су њега. За мене је тог дана отпочела стварност.

1:13 AM

И уметност, уколико се отаљава без жара, без оне нарочите узнемирености у стомаку, без ђавола на рамену који те примирен стално вреба, постане само обичан свакодневни посао који брзо ухвати плесан рутине. Тек затекнеш себе како механички покрећеш прсте; смешташ ноте једну за другом у фразе, па у мелодију; поштујеш знаке за темпо и јачину; следиш партитуру и диригента, али... само осетиш како нешто важно недостаје. Оно најважније – СТРАСТ!

Тешко оној уметности која постане коректна. (Коректна?! Слаткоречива замена за пропаст, друго име за празнину и јаловост.) И то је твој крај.

Где се загубила моја страст? Када? Да ли ме је зато Тимоти суштински напустио и много пре физичког одласка?

Могла бих сада да заваравам и тебе и себе разним оправдањима. Али, нећу. Толико умем да будем поштена. Сурова истина је да ја изгледа нисам имала потребну снагу да се борим на дуге стазе. Ни за музику, ни за њега, Тимотија. Као да је било нешто танко у мојој крви; нешто недовољно издржљиво и неотпорно према стварности.

Тешко ми је да ти то објасним. Јер *то* није нека знана болест са мање или више разумљивим латинским именом, чији би се типови, подврсте или варијетети могли пронаћи у добро опскрбљеном медицинском уџбенику. Нити је у ма ком вадемекуму до сада регистрован одговарајући спасоносни лек. Најприближнија анамнеза мога тадашњег (да ли само тадашњег?) стања могла би се описати као необјашњива свеукупна малодушност, пред којом је дијагностика могла само да узмакне и призна пораз.

Та фатална разградљивост почела је у мени да ровари недуго након друге аудиције. Коста је касније био само изговор и добродошао заклон. Када се он родио, побегла сам главом без обзира из живота, у оно што се зове Жена и Мајка; бивала сам све мање Ја.

Да, баш тако је било. У недостатку лековитије одступнице, спремно сам улетела у замку Добровољне Вечите Жртве, темељно венући изнутра.

Тимоти ме у почетку храбрио да ће то проћи. Касније је почело већ и да му одговара. Све више и више. Његова каријера напредовала је невероватном брзином. Увек спремни кофери, беспрекоран фрак, угланцане ципеле, допадљива жена која се разуме у музику и уме да слуша, здраво, напредно дете – имао је све. Покушала сам да идејом о другом детету повратим изгубљено тло под ногама (као да би та супституција са ефектом још горег одложеног дејства могла било шта да промени). Тимоти је био против. Говорио је да нам је и овако сасвим лепо.

На тренутке бих се будила. И то док свирам. Али све ређе. И све мање сам веровала у себе. Кад су Тимотијеви хонорари постали девизни, напустила сам оркестар београдске Опере. Наводно да бих могла да путујем са њим. Две-три године је тако и било. Онда сам схватила да Коста расте сам, односно са Десом, која је чувала и њега и наш дом. Родитеље је сретао као драге странце застале на пропутовању кроз његов живот.

Једном, после Тимотијевог трећег гостовања у Риму, нисам могла без размишљања да се сетим имена Костиног разредног старешине. То ме је освестило. Донела сам одлуку да се скрасим у Београду. Коста, Деса и ја били смо породица. Тимоти нас је обилазио између две турнеје. Тада сам опет бивала срећна, али тек накратко. Полако смо се удаљавали.

У ствари, Тимоти никад, ни данас, није напустио своју Магду, девојку у коју се заљубио на летњем *master class*-у у Грожњану. Он *само* није умео да ми помогне да ја останем Ја. (?!)

Не могу да кажем да Тимоти није осећао љубав према мени. Исказивао ју је кад год је стизао. Падала је на моју душу тек као роса која тешко може чак и да спере прашину са полегле травке, а камоли да утоли онолику моју жеђ. Мислим да је Тимоти и сада осећа. Али, љубав је именица. Њено је да именује појам. Волети је већ глагол – радња! За *волети* је потребно бити заједно. Ми нисмо више били заједно, нисмо на томе радили. Нисмо знали да чувамо нашу љубав, а ја сам га очигледно волела онако како њему није одговарало.

4:19 PM

Све више сам се повлачила у ћутање. Примећујући то, Тимоти ме је плаховито питао да ли сам љута, и ако јесам – зашто?

Колико није схватао моју суштину! Можда није ни могао, мој драги колерични Острвљанин, растрзан између Оксфорда, Шкотске, Београда и света. Није му било лако. Он није разумео да су моја ћутања много дубља од љутње. Била сам тужна, бескрајно тужна – очајна. Видела сам куда нас све то води.

Чак и Десанка, мој најоданији животни савезник свих ових протеклих година, чак и она, моја верна Деса, пребацивала ми је због све присутније меланхолије у кући. Ни тоалетна вода за Тимотијем не би изветрила из стана, а Деса би се већ стуштила из кухиње и осула паљбу на мене. „Да ти ја кажем нешто, Магда, ти си размажена и бесна! Шта ти фали?“ Једној удатој жени и не треба више од удобног дома, добре породице и, у основи, оданог мужа (преводим, јер она није бирала речи). „Види! Отегли ти се подочњаци, лице ти вазда смргођено – никад да се насмејеш. Све виси на

теби ко на офингеру. Човеку да се смучи кад те погледа! Па се чудиш што га тако често нема у кући.“ Ни она није могла да схвати шта се у мени дешава. Као да је жена ствар која треба само да се уклопи уз укусно одабран мебл и завесе, па ће све бити у реду.

Без обзира на пол, Тања, оно што је потребно да будеш жив(а) исто је и за мушкарце и за жене. Али у овом нашем свету, жене изгледа имају мање права да буду живе, или им већини недостаје смелости да се боре за то право. Ја се, нажалост, нисам усудила. Нисам имала довољно храбрости да искорачим из припремљене матрице, да завриштим када ме боли; да не пристанем на трпљење. Ја сам (не други!) сама себе поништила, избрисала гумицом као погрешно повучену линију.

Зато тебе храбрим, мила моја. Имаш права. Ниси ни зашта крива! Ако си отишла.

Оно што лежи у суседној соби, испод сталка за инфузију, са цревом за пуњење и пражњење, више и не подсећа на нашег Косту. Растаче ме сваки поглед на њега. (Ноћ је била најгора до сад.)

Шта је човек без разума? И какво је то живљење без свести о себи?

Једнога од ових дана имаћу довољно снаге и храбрости да то прекинем. Заклињем се! Морам, у име љубави. Осећам да и Коста то жели.

Не бојим се, Тања, ни световног, ни Божјег суда. Ја сам ионако већ мртва.

[...]

ТАЊА И ЂУРА

Обећао сам се данас, ни сам не памтим више где. Пола Београда ме чека. Друга половина ме јури. А ја, и даље, седим прикован за рачунар и буљим у твој мејл, зачуђен и збуњен, само тако.

Да резимирам досадашње: хотел је „мали, љупки пансион“, друштво у њему „разноврсно и пријатно“, храна „једноставна, али укусна“, Институт „изнад најсмелијих очекивања“, Порто „зелен, тајанствен и диван!“

Уштиркано, пофајтано, испеглано – да се посечеш (од стерилности).

Стварно ме потцењујеш, буљоока! Нацифрани бедекер Португала могао сам да купим и овде, у Београду. Хоћу, бре, писмо; право писмо, бре. Крв, месо, суштину. Не то умивено ћијућикање.

Где је нестала она оштроумна критичарка свег живог и неживог у васељени коју ја познајем (намерно не употребљавам прошло време)? Где се то изгубила моја пргава Дорћолка – жена змај? Иако ми је пречесто сатирала живце, она је бар УВЕК говорила шта мисли. Осећао сам је!

Зато, ако већ хоћеш да ми пишеш, мани ме сестара Бронте и њихових епистоларних идила. За мене је и постмодерна већ помало ретро.

Где је моја Тања?!

*

U Jevropi, Džordž. U Ujedinjenoj Europi! Na severu Zelene obale Portugala. Ni Španija mi nije daleko. U pasošu uredno overena šengenska viza (na 12 meseci, čoveče!)... Ili da skratim: u raju! Može i „tra-la-la“i „ćiju-ći“ i „ni-na-na“. Izaberi šta ti je volja, pa zapevaj. Ovog puta ću zanemariti to što nemaš sluha.

Uzgred, znaš da si od pevanja jedino lošiji u disciplini *ad hoc* filozofiranje. Zato, dragi moj, bolje se ti drži svoje urođene infantilnosti i stečenog sarkazma. Sokrata prepusti Platonu. Ja ću sa Frojdom umeti i sama da izađem na kraj.

Poljubac.

*

Преузвишена фројлајн Хајдегер-Ниче-Јунг, да не буде забуне, малопре сам консултовао Вујаклију. Човек каже да си ме лепо накитила. Ја сам, ако је веровати теби и њему: детињаст, заједљив, ироничан, пакостан, и још којешта. Па онда, ко велим, да оправдам поменуте епитете.

Ен-ден-доре, дубоко је море,
Еци-пеци-пец, утеко је зец,
Труђа, труђа, труђ, да не буде буђ?

Надам се да је ово довољно инфантилно и саркастично за твој „еуропски“ укус.

*

Kad baš insistiraš, i nije. Prilično traljava alegorija. (Odluči se: ili sam zmaj, ili zec. Trućanje – no comment.) Sedi, dovoljan, dva plus. Samo da znaš, ovo plus dobio si zbog stare slave i moje hronične bolećivosti prema tebi.

Žao mi je što moram da te razočaram, Džordž. Kako stvari stoje, neću se udaviti. Ovde mi se baš dopada. Jeste da nema ni traga od one dirljive neposrednosti

srpskog „tikanja“ već u drugoj rečenici, i hvale dostojne britke principijelnosti u tuđem „prljavom vešu“, dok sopstveni istovremeno može da zaudara i na kilometar. Međutim, snaći ću se već nekako i bez toga ukoliko rešim da ostanem. Dodatno me podstiče to što znam da će me rodna gruda uvek čekati raširenih ruku da joj se vratim (istija nego ikad).

Za lošu stilsku figuru dobijaš samo pola poljupca, utešnu četvrtinu za originalnost ideje; ukupno, tri četvrtine. Moji poljupci su skupi, dragi moj.

*

Ово је већ боље. Почињеш да личиш на себе.

Ипак, не може то тек тако да прође, госпођице Надобуднић. Ко ти је дозволио да ти се тамо толико свиди, и кога си питала да останеш?

Збрисала си са мојим најбољим џемпером и ганц новом врећом за спавање. Не пада ми на памет да купујем другу за летовање. А да не помињем да си ми на превару увалила Пашу. Уколико мислиш да ћу га довека чувати, вараш се. Не гине му азил под Авалом ако останеш.

Енде.

*

Pomeneš li još jednom tu bezdušnu kafileriju, Džordž, mrtav si čovek. Ne šalim se. Što se tiče džempera i vreće, da sam znala da ćeš toliko kukumavčiti zbog njih, ne bih ti ni uzela.

Nešto si se zaigrao, Džordž. Šta zamišljaš, ko si ti: Isus, Manitu, Muhamed? Ne treba mi ničija dozvola za bilo koju vrstu odluke. To znači, ni tvoja.

Ja sam slobodna;

Ti si slobodan;

On, ona, ono; mi, vi, oni... ojha, svi su slobodni.

Ako se ne varam, to je zapovest broj jedan iz tvog *Manifesta radikalnog elitiste*. Ili su ti, u međuvremenu, otupeli zubi seka-Persice. Načinju te godine, može biti? Pazi! Moljac se prvo zapati na temenu. Proveri u ogledalu svoj slučaj, i to odmah.

Da sam na tvome mestu, oženila bih se što pre. Dok si još na kakvoj-takvoj ceni, obrlati neku plavušicu u tom buljuku barbika koje te okružuju, pa pravo pred matičara. Popa, molim te, zaobiđi. Crkva je ipak ozbiljno mesto.

Preostala četvrtina poljupca. Ćao.

*

Мис Борџија, теби не треба отров. Довољо је да проговориш да би неког убила. Сад тек видим: откад си отишла, немам с ким ни да се посвађам како ваља. Адреналин ми се срозао на нулу. Заглибљен до гуше у крипто-депресију општег дефетизма, још ћу поверовати да ми недостајеш.

Кад само помислим на оне „поетске“ детаље нашег пријатељства, сав се разнежим: бајата жвака на мојој судопери („што је бацаш, па требаће ми за сутра“), заврнуте „уши“ на мојим књигама („морам, ваљда, да знам где сам стала“), мрвице од сендвича на још неосушеном (и опет мом!) фотопринту („види, види, спустили смо се са Олимпа међу обичан свет?“), телефонски позиви у три ноћу („извини, знам да те будим, али ово не може да сачека јутро“)... Ко ће то да ми надокнади? Млада, згодна жена; топао ручак; опеглане кошуље? Не буди смешна.

Комфор – да, УВЕК; брак – не, не и НЕ! (Ипак нисам толико очајан.)

Мада, признајем, дешавају се уврнуте ствари: Паша ми је постао алтер его, твоју цвећку заливам (по препоруци моје мајке) течним ђубривом, чипндејла сам самоиницијативно прекрио чаршавом да не скупља прашину. Ужас!

Чупава дивљакушо, стварно ми недостајеш, бре. (Нисам веровао да ћу ово два пута написати у истом мејлу. Готово, клизим у емотивни колапс.)

*

„Emotivni kolaps.“ (!!!)

Najblaže rečeno, neočekivana izjava od jednog egocentrika u poodmaklom stadijumu. Izgleda da se s tobom, Džordž, zaista nešto čudno dešava. Ispod neviđene drskosti, prezira i podsmeha prema svemu što za uljuđen svet inače predstavlja vrednosni kredo, kao da nazirem jednog novog Đuru. Dragi moj, biće da ni ti nisi baš tako otporan na osećanja kao što misliš, ma koliko se krio iza nepojamnog cinizma. No, budući da je svakom dozvoljeno da se od života brani kako zna i ume, što bi tebi to bilo uskraćeno, neodoljiva, bezobzirna uštvo?

Ti meni, takođe, nedostaješ.

Mnogo, mnogo, mnoogooo!

Mada, ako ćemo iskreno (a nikad se do sad nismo lagali), ne bih to prva priznala. Eto, ni ja nisam potpuno otporna na elementarnu žensku sujetu. Šta ćeš, nobody's perfect.

Još apsurdnije, nedostaje mi Beograd. Taj, naš, nikakav – musav i letargičan.

Nemoj da misliš da se sada naknadno posipam pepelom zbog onoga što sam ti ranije napisala. Ništa nisam izmislila, časna reč. Ovde me je zaista zatekla neka druga i lepša stvarnost od te naše.

Za početak, niko ni na koga nije režao. Ni s razlogom, a kamoli tek onako. Naprotiv. U pošti, banci, ili na nekom drugom šalteru – gde ti kod nas kerber s druge strane već pogledom odseče noge, jedva čekajući da te zbog nečega vrati – službenici su, ako ne i nasmejani, svakako bar ljubazni. Kad bi me tako predusretljivi oslovili, osvrtala sam se svaki put u neverici, da proverim obraćaju li se baš meni. Čak i kada bi me odbili, strpljivo bi obrazložili zašto su na to bili primorani. Mada sam izlazila neobavljenog posla, i dalje sam se osećala kao čovek! A ne kao zgažena i ponižena fleka na koju se izdire ko kako stigne.

E, tu je, dragi moj Đuro, razlika.

Reči ovde imaju težinu izgovorenog. Nema kao kod nas: „Mož da bidne, ne mora da znači“. Ako nešto obećaju, ponude (ili ti zaprete), budi siguran da će to i ostvariti.

Institut je zaista posebna priča. Imala sam utisak kao da su baš mene čekali da se pojavim, kako bi imali kome da ugađaju. Dobro jutro, kako sam danas; snalazim li se; knjige i brošure koje sam juče naručila ostavljene su za mene u biblioteci; ukoliko mi još nešto treba, neka ne oklevam da im se obratim za pomoć... i tako u nedogled.

U hotelu – slično. Dvadesetčetvoročasovna pokazna vežba iz dobronamernosti i diskrecije (s naglaskom na ovo drugo).

Za mene, podivljalu od naše nenormalnosti, toliko je sve bilo normalno da sam počela da podozrevam. Puna strepnje, napeto sam iščekivala da me već jednom odnekud zaskoči ono *ali-sa-zapetom*, pa da se osvestim.

Gle čuda, nije me odavde snašlo. Stiglo je iz Beograda. Prikralo se u jednoj maloj, podvučenoj reči. „Gde je moja Tanja?“ – pitao si me.

Pročitavši to beogradsko *ali-sa-zapetom*, nespremna za suočenje sa njegovim značenjem, munjevito sam ga ćušnula pod tepih svesti pokušavajući da obmanem sebe da ništa nisam videla. Međutim, manevar mi nije uspeo. Crv mi se već bio zavukao u mozak.

Od tada rovari po njemu kao žižak. Podmuklo miruje za videla prekriven rutinom svakodnevice i dalekim, nestvarnim ishodištem. Pa se, kako dan odmiče, jadna ponadam: *ali-sa-zapetom* je iščezlo. Možda će ove noći ipak pristići san (žuđena varka zaborava), da me nekako preturi u jutro i skrpi život u nit. Ali kad zaklopim oči, sva nada nestaje. Iza zatvorenih kapaka, u crnoj dubini samoće, telom mi bukne nemir kao požar. Žeženi rezovi pitanja, od kojih se krvlju rascvetava ma i najmanja misao, kidaju mi sate na minute, minute na sekunde, sekunde na večnost. I tako se iznova sunovratim u košmarnu noć bez spokoja i spasa.

A sutra, ono što se ovde i dalje odaziva na ime Tanja Denisov, opet hoda, jede, uči, čita, priča..., kao da je živo, dok restlovi moje duše, obezglavljeni i ukleti, posrću zarobljeni u Beogradu.

Šta mi to radiš, Đuro? Što me teraš da mislim? Što me teraš da se sećam?!

*

Грешиш, Тања. Ни на шта те ја не терам. Демоне си сама призвала. Ту сам ако желиш да их заједно разјуримо. Ни на одласку те нисам много запиткивао. Нећу ни сада. Кад будеш спремна, рећи ћеш ми (?).

Престани да кињиш себе, прћоноса. Добро си урадила – требало је да одеш. Како год се завршио твој португалски експеримент, бар се никада нећеш кајати (као ја) што ниси окусила други ваздух.

Наш договор, надам се, важи и даље? Први твој хонорар трошићемо заједно, је л' тако? За фотографију – немаш бриге. Направићу да будеш и млада и лепа; знаш какав сам мајстор. Око памети већ не могу да ти помогнем. Сама мораш да их убедиш. Тамо, у том твом *нормалном свету*, пресудно је, ваљда, оно шта умеш и знаш.

Овде, у Лилипутанији, све је по старом. Још увек се даје исти комад: „Добро јутро, добар дан, и лаку ноћ, туго“. (Excusez–moi на парафрази, госпођице Саган.)

Домаћи патуљци и даље се упињу да своје епизодне улоге представе као велике роле од којих, као бајаги, нешто зависи. Али прави Гуливери су далеко (питај врапце на грани – научили већ и они).

Јасно ми је да Гуливери нас посебно не мрзе зато што смо то ми, нити неког другог више воле из сличног емотивног ћефа. Свако ко мисли да њих воде осећања, у великој је заблуди. Гуливерско „човекољубље“, у ствари је врло предвидиво. И врло материјално. Прагматизам *in vivo*.

Ја одавно више не верујем у бајке о једнакости, братству и слободи. Нисам се дао „навући“ на ту дрогу. Они који су једном послали *милосрдног анђела** да *врати наду*** у *праведан циљ**** – знам – учиниће то опет. Кад год им буде у интересу; где год им буде у интересу. Фи, капа и ламбда конкретне тачке на Земљи само су последични бројеви у извештајима на њиховом столу.

Што више посматрам овај манијакално-депресивни куплерај у коме живимо, све ми је ближи закључак да се моћници (укључујући и домаће приучене шегрте), у ствари, поигравају са нама. Они се лудо забављају, а ми, као навијене играчке, главињамо кроз непрозирну маглуштину коју су нам заједно замутили, остављени сами себи и Божјој милости на вољу. Тако је то, неко мора да буде и трпни придев у тој зајебанцији.

---

* "Merciful Angel" – назив војне интервенције НАТО-а на СРЈ 1999. године.

** "Restore Hope" – назив хуманитарне интервенције УН под вођством САД на Сомалију 1992. године.

*** "Just Cause" – назив војне интервенције САД на Панаму 1989. године.

На приземној сцени, такође, ништа ново. Водим исти лични џихад „на мале голиће“, *tete-a-tete*. Масовне сцене и фронталну борбу и даље великодушно препуштам којекаквим усијаним Тањама.

Ерго, Ђура vs. Морж, енти чин.

Требало је да видиш његову обеуђену фацу када сам му рекао да си начисто отишла. Још се пушио од претходне епизоде (лажирана авионска карта), а звекнуо сам га твојим одласком, сочно, посред чела.

(Ма, какав секс – ово је било уживање. Спортски речено: „тројка без коске“. Као Пеђа Стојаковић са линије 6,25 м. Чуло се само „плоп“ кроз мрежицу.)

– На годину дана? Португал!? – Забезекнуо се Морж. Поцрвенео је, исколачио очи, надуо се, као да ће експлодирати.

Ја то као не констатујем и мирно настављам:

– Да, добила је једну од пет стипендија коју додељује португалска влада.

И, пошто ми се то учинило недовољно убитачним, на лицу места импровизујем:

– А карту, визу и смештај дотирала је Фондација Европске комисије за младе истраживаче.

Ефекат – задивљујући. Морж зелени, завист му сукља на уши, бес му се цеди низ врат (знаш колико се зноји). Али, опрезан је. Стари лисац. Видим да га начиње сумња. Као да се пита: „Шта ако Ђура ипак говори истину?“ Размишља кратко шта да ми каже, па се коначно одлучује:

– Чуо сам доста о тој фондацији.

О којој фондацији, мамлазе – збланем се моментално – кад сам је управо измислио. И то ми је дало крила. Сад си мој, гаде, помислим и пустим машти на вољу. Сапуњам, китим, везем да ме је и самог било помало срамота. Он хоће да прецркне. Али ћути ко заливен, да не лане нешто погрешно. У стилу *ах, да, тек сад сам се сетио*, ноншалантно уплетем за крај и наше Министарство иностраних послова, односно да ти је министар лично написао подужу препоруку. (Туше, без крви, право у плексус.) На „м“ од министарства, стао је мирно.

Док је моржева, овде ниједна власт не мора да брине. Они са истим сервилним ентузијазмом играју за било који тим. Само промене дрес, и одмах су првоборци за *нову ствар*. Ипак, наш Морж је апсолутно највећа љига коју сам икада срео.

Елем, после мог необоривог адута „министар лично“, почиње Моржев вратоломни прелет у победнички табор. (Да си видела ту метаморфозу! Пресалдумио се брзином светлости.)

Одувек је знао да си ти велики таленат и веровао је у тебе. (Земљо, отвори се! – дошло ми да цикнем.) Да, шушкало се у „круговима“ (!) о твом одласку. У ствари, што даље да крије кад се све тако срећно и успешно завршило? Сад може да каже да је он „дошапнуо“ коју лепу реч о теби својим везама у Министарству (!!). Нисам ваљда толико наиван да верујем како си тек тако отишла. Ево, колико сутра јавиће ти се мејлом. Баш му је драго што чује да си се лепо снашла. Без обзира на неколико твојих „младалачких испада“, које је он „очински истолерисао“, ако њега буду питали, рећи ће да си увек добродошла у редакцију и вели (последње цитирам од речи до речи):

„Младима увек треба помоћи. Ја нисан сујетан човек.“ (!!!)

Е, ту ми се смрачило. Он није сујетан? Па, сујета је његова суштина; његово једино име. Глупост је недовољно садржајан синоним.

Отишао сам згађен. Због понашања зомбија у редакцији можда више него због Моржевог лупетања. Јер, наравно, Морж је одмах уновчио „радосну“ вест у своју корист.

– Захваљујући мојој подршци и несебичном залагању, наша млада колегиница, Тања Денисов... – смрадни остатак можеш да претпоставиш и сама.

На моје очи, зомбији су сркали Моржево избљувавање, мада су знали, ништа мање него ја, да манипулант лаже ли, лаже. Само двоје повукоше се у свој ћошак. Али ћутке.

Љубим их све редом у леђа грбава од савијања и у плату од четрнаест хиљада за коју су му се п(р)одали...

Ма, боље нисмо ни заслужили.

Поздрав из Србије.

*

Welcome to the machine, Đuro. Ona klinka sa recepcije mog hotela, sećaš se, rekla je: „Sve je politika.“ Nije bila sasvim u pravu. Potpuno precizna konstatacija bila bi: Politika je u svemu.

Ti koji se uporno busaš u grudi da nikada do sada nisi glasao (niti skorije nameravaš), ti, za koga su pištači i šetači 96/97. bili „napaljena gomila utopista“, a „revolucionari“ iz dvehiljadite uz to i „bolesno naivni optimisti zreli za kliničko posmatranje“, ni ti, Đuro, ne možeš da se ogradiš od politike koliko god da se upinješ. Politika kod nas, dragi moj, nikoga ne ostavlja na miru, čak ni one kojima se zgadila.

Delimično, i to je bio razlog što sam otišla. Dodijala mi prljavština. Mnogo sam se umorila, Đuro. Premda bi mi, umesto *otišla*, više odgovarao malo blaži termin: *sklonila se*. Moje mazohističko „ja“, pojam *otišla* tumači ipak kao potuljeni kukavičluk. Pošto niko od nas ne voli ružne istine o sebi, hajde, Đuro, da se ti i ja nagodimo: moje *sklanjanje* prihvati kao svojevrsno hvatanje daha (dok ne skupim potrebnu snagu za konačnu odluku).

Ja ću se možda na leto i sasvim vratiti. (Čak i ako produžim vizu, nameravam da dođem kući bar na tri nedelje.) Iracionalno, ali čeznem za Beogradom. Ko zna, možda će do proleća nešto već biti jasnije u tom našem balkanskom galimatijasu. Iznutra, u meni? Možda, takođe – ne znam. Jednom ćemo, možda, i o tome pričati.

Zaslužio si dva poljupca. (Zato što postaješ pravi... Ko kaže da se čuda ne dešavaju?)

*

Тања, најчудније чудо које знам, од свих бесмислица које си икад до сада изговорила (није их било баш тако мало), најбесмисленија је ипак ова да си кукавица. Ти си, бре, најборбеније биће у галаксији. Довољно си и блесава, и луда (не причам напамет, уверио сам се безброј пута), да би се са Моржем и осталим домаћим протувама обрачунавала до изгинућа, овде, на лицу места. За разлику од мене, ти си заиста веровала (верујеш ли и даље?) да је чак и у Србији могуће *боље сутра*. Још би и мене наговарала да дувам у пиштаљку, и ударам у шерпе и симсове ако би опет затребало.

Мислим да те није то уморило, лепонога свадљивице, колико год да је било напорно. Тебе мучи нешто друго. Не знам тачно шта, али је довољно велико и лично да о томе упорно ћутиш. Колико слутим између редова (између силних „можда“), ниси ти отишла – ти си побегла!

Волео бих када би останак тамо могао да ти донесе мир за којим очигледно трагаш; али, може ли се побећи од себе, Тања? Колико је хиљада километара потребно? Јави ако си открила.

*

Đuro, Đuro, opet filozofiraš! Pozliće ti od tolikog razmišljanja. Bolje spremaj izložbu.

Ozbiljno mislim. One fotografije sa skitnicama ispod mosta stvarno su jedinstvene. Po meni nešto najbolje, najistinitije od svega što si do sada uradio.

Ne troši se na efemerne gluposti. Zaviri u sebe. Radi! To će biti tvoj najbolji odgovor i besmislu i morževima.

Ja već odavno primenjujem sličan recept. I ovde sam sebi prepisala „udarnu“ dozu rada. Čitam, učim, obilazim, istražujem – ne stajem.

Ali, ima još nešto, Đuro. To do sada nisam pominjala, jer sam strahovala šta ćeš ti reći. Ne znam kako da počnem. Neki put baš umeš da „ujedeš“, a do ovoga mi je veoma stalo. Zato sam mislila samo da te iznenadim kad sve bude gotovo. Međutim, vidim da će mi biti potrebno još dosta vremema da završim. Možda bih i sad to preskočila da te nisam maločas posavetovala da zaviriš u sebe. Ovo je bilo moje zavirivanje.

Bože, što okolišim, što komplikujem. Ali sam si kriv, Đuro, što od tebe toliko strepim.

Najbolje je pravo u srž – pa evo: ja pišem! (Prevalih i to preko jezika. Nadam se da ću preživeti.)

Kao da te čujem dok ovo čitaš: *Piše, pa šta? Toliko buke oko jednog „pišem“!*

Nije baš tako, Đuro. Ne pišem ono što bi ti od mene verovatno očekivao, neku naučnu studiju, na primer, o uticajima mecena u XVII veku na pravac razvoja umetnosti Porta i okoline. Pišem nešto sasvim drukčije – pravu priču!

Pišem o jednom selu u podnožju jedne planine, ispod koga protiče jedna reka, o ženama i ljudima koji su nekad tamo živeli, o njihovim malim, običnim sudbinama. Pišem o stvarnom životu.

Počelo je u Gimaraišu, pedesetak kilometara severoistočno od Porta, jednog kasnog popodneva u danu koji je lebdeo između dve krajnosti. Sunce i oblaci igrali su se žmurke na nebu, a vetar je donosio miris Španije. Povremeno bi orosila sitna, paperjasta kiša, na koju sam se već bila navikla, na ovom vlažnom i bujno zelenom severu portugalske obale (gde je prava nesmotrenost poći napolje bez jakne čak i usred leta).

Iznad grada uzdiže se brdo Penja, visoko oko 400 metara, do koga se stiže žičarom. Nije bilo puno posetilaca na vrhu i svi smo do jednog, čini mi se, bili stranci. Stanovnici Gimaraiša i okoline, koji ovo brdo rado koriste za izletište (kao mi našu Avalu), razmaženi blizinom Penje, kao da su čekali neki pitomiji dan da dođu. Bilo mi je drago što je vrh pust, jer sam imala utisak da osim raskošne doline, neba nad njom i mene, nema ničeg u tom božanskom miru. Pogled je bio divan i tajanstveno zamućen gustim i otežalim vazduhom.

*

Јеси ли ти луда? Нашла си кад да прекинеш? Успела си да ме избезумиш од радозналости, а онда – крај, ништа.

Немој да се играш са мном, буљоока. Ја имам таоце (Пашу, дифембахију и фотељу), не заборави. Из места да си наставила!!!

*

Ne besni, Đuro, nije do mene. Radi se o banalnoj sitnici: „crko“ mi je miš na računaru. U Institutu su mi to začas popravili.

Gde smo ono stali?

Dakle, Gimaraiš je nastao negde u X veku, oko manastira čiju je izgradnju naredila grofica Mimadona Dias, udovica Hemeldinga Mendesa, da bi se, nakon muževljeve smrti, povukla na udaljeno imanje, prema Galiciji, i u samoći predala velikom bolu. Zvuči prilično dirljivo i požrtvovano, ali hajde da se malo udubimo u činjenice.

„Osama“ ucveljene udovice Dias bila je daleko od isposničkog zatvaranja unutar četiri zida samostanske tišine, a još manje se obudovela grofica okružila opaticama strogog katoličkog reda, koje su se, na primer, zavetovale da i ćutanjem služe Gospodu. Naprotiv, Mimadonino sklanjanje od sveta podrazumevalo je brojnu svitu, priličnu poslugu i vojsku – svi su opsluživali njeno posvećenje uspomeni na pokojnika – te je unutar zidina njenog skrovišta, oko samog manastira, ubrzo nastao čitav „grad“.

U tom naselju će se nešto kasnije roditi i prvi portugalski kralj, Alfonso Enrik, sin lepe ali i opake princeze Tereze, i Henrija (izdanak burgundske loze), hrabrog ratnika i viteza. Tereza i veliki posed između reka Doro i Minjo pripali su Henriju kao nagrada za junačko držanje pod zastavom Terezinog oca. On, kralj Leona i Kastilje, mogao je sebi da priušti luksuz ratovanja; imao je bogatstvo, dve, predanje kaže, veoma lepe kćeri i dosta plodne zemlje da ponudi hrabrim vitezovima u razmenu za njihovo precizno oko, jake mišice i lojalnost gospodaru. (U istorijskim čitankama možda ne bi baš ovako protumačili pomenute događaje, ali to im je srž, zar ne?)

Vešt vojskovođa Henri, ženidbom proglašen za grofa od Minja, postao je i spretan vlastelin, ali ne zadugo – umro je mlad. Njegova još mlađa udovica Tereza, pravi je dokaz da su i u XII veku ljudi (naročito plemenitog roda) takođe bolovali od pohlepe, vlastoljublja i bestidnosti. Verujući beskrupuloznim savetodavcima da joj je jedinac Alfonso najveća prepreka da suvereno zagospodari bogatom grofovijom, Tereza utamničuje dečaka, legitimnog Henrijevog naslednika, dakle, sopstveno dete! (Mi smo nešto „humaniji“. Do sada smo se samo po kumovskim i bratskim linijama razračunavali.) Međutim, i Terezini protivnici imali su priličnu moć. Oni oslobađaju Alfonsa, drže ga dok ne odraste podalje od čudovišne majke, a on, u međuvremenu, postaje pravi sin svoga oca: odvažan, vičan maču i veoma religiozan.

Sa mnogoljudnom i dobro opremljenom vojskom, potpomognut podrškom uticajnog biskupa iz Porta, mladi grof Alfonso Erik poletno će krenuti na jug prema teritorijama pod vlašću muslimanskih zavojevača. Ovenčan slavom i pobedama, stići će čak do Lisabona, uz pomoć krstaša opsedati grad sedamnaest nedelja, a potom ga i osvojiti. Ali glasnici sa severa donose mu vesti da se u Gimaraišu sprema prevrat (ne znam da li je, i kakva je bila uloga njegove majke u tome – bilo bi interesantno istražiti). Alfonso napušta Lisabon, koji ponovo pada pod mavarsko ropstvo, i vraća se u svoju uznemirenu grofoviju. Ubrzo uspostavlja stari poredak, utemeljuje svoju vlast još čvršće i uspešno nastavlja da ratuje protiv okolnih Mavara, što će mu doneti veliku moć i titulu prvog portugalskog kralja sa prestonicom u Gimaraišu. (Iako je teritorija kojom je Alfonso Enrik tada vladao bila samo manji deo današnjeg Portugala, on je za istoriju rodonačelnik kraljevstva, a Gimaraiš će večno ostati prva prestonica buduće pomorske sile.)

Podignut u jednom od najplodnijih delova zemlje, vođen sposobnim vladarima, od Boga nesebično podaren prirodnim bogatstvima i pitomom klimom, Gimaraiš je nastavio da raste, da se razvija i poprima oblik pravog srednjovekovnog utvrđenog grada sa velikim vlasteoskim posedima u okolini, kome su hrlili zanatlije, trgovci i velmože iz udaljenijih krajeva, ali, takođe, i svakojaka sirotinja i bezemljaši. Već u XV veku umnoženo stanovništvo nije više moglo da se smesti unutar tvrđave, pa je naselje počelo da se širi i van zidina zamka, da bi mu 1853. godine portugalska kraljica Marija II zvanično i podarila status grada. Pred kraj XIX veka već uveliko su se moderni planeri starali o uređenju Gimaraiša po svim naprednim normama i idejama toga doba.

Današnji Gimaraiš je ljubak i miran gradić, koji je uspeo da sačuva duh negdanje kraljevske prestonice i nasleđe prošlih vremena sa neodoljivim šarmom i dostojanstvom, iako se centar cele zemlje, pa time i tokovi moći, kasnije preselio prvo u Koimbru, a potom još južnije, na ušće Teža – u Lisabon.

U Gimaraišu sa okolinom danas živi nekoliko desetina hiljada stanovnika (čitava regija u površini od dvesta četrdeset i dva kvadratna kilometra ima ih ukupno oko sto sedamdeset hiljada). Kad sam ga videla, onako umivenog, negovanog, punog cveća, a još posle sa vrha brda Penje, okruženog zelenilom i brežuljcima, meni je ličio na nežni poljubac spušten u valovitu zaravan prekrivenu pitomim vinogorjem.

Pogled sa brda iznad Gimaraiša zaista je nešto najuzbudljivije što sam do sada doživela, ali sve prethodno, Đuro, pa čak i opis tog pogleda, u pravu si, možeš naći u svakom kvalitetnijem bedekeru Portugala (doduše, bez mojih tumačenja i upadica).

Sada izvini, moram da stanem, sutra me čeka izlaganje na Institutu, a nema smisla da nas brukam pred strancima.

Kiss.

*

Сурова штреберко, стало ти је више до тих твојих научника него до мене!

Прича о Гимараишу била је маштовита, нарочито твоји коментари, али још увек не видим каква веза постоји између тог града и твог „пишем“.

Пожури, стрпљење ме напушта.

Док ово стигне, знам да ће ти „књишки мољци“ на Институту већ бити оборени с ногу, препаметна моја *доња Денисов де Порто*.

*

Izlaganje je prošlo *cum laude* (štreberski, pa šta).

Što se veze između Gimaraiša i mog pisanja tiče, ona i te kako postoji.

Tamo, na vrhu Penje, ono od čega sam potpuno zanemela, zbog čega sam potom počela u mislima da zalazim i mnogo dublje i dalje nego što je desetovekovna istorija grada u podnožju, u stvari je čudesno delo prirode (mada mi je bilo neverovatno da je samo moć prirode u pitanju).

Od vrha brda, pa do prvih kuća u Gimaraišu, kao prosute nekom neznanom svemirskom rukom odozgo (bukvalno!?), nalazile su se kamene kugle; od

najkrupnijih, u prečniku i po tri metra, na samom vrhu brda, do najsitnijih, veličine dinje, u dolini. Ali samo tu, na brdu, i nigde više.

Površina kugli obrasla je mekim slojem mahovine, tako da su preko osnovne boje kamena, sive i mrke, prevučene skramom sjajne zelene boje – kao da svetle.

Te ogromne kamene kugle stajale su u grozdovima, kao trenutno pale, ali ne onako kao da ih je sopstvena težina zaustavila – dotičući se samo tačkom jedna o drugu, sigurnije nego da su umetnute u neko unapred pripremljeno ležište (a nije ga bilo!), zauzimale su položaj koji istovremeno prkosi i zakonu ravnoteže i sili gravitacije, pokazujući sopstvenu nadmoć. Činilo mi se, dok sam ih gledala, da bi ih i pir vazduha mogao pomeriti koliko su nestvarno stajale, a one su tu, i baš tako razmeštene, od samog postanja sveta.

Ono što ipak najviše muti razum i u sumnju dovodi sva prethodna znanja (zablude?), to je besprekorna zakrivljenost tih kugli, bezmalo matematički izvedena po jednačini idealne sfere, i perfektno ravna, pravilna i začuđujuće glatka površina. Kada bi neko sada hteo da ponovi to isto na bilo kom kamenom bloku, mislim da bi trebalo da posegne za najsavremenijim mašinama za obradu materijala i upotrebi najkomplikovanije tehnološke postupke. Pa opet, nisam sigurna da li bi ikad bilo dostignuto takvo savršenstvo na tolikoj zapremini.

Gledajući to neviđeno čudo pred sobom, veruj mi, pomislila sam da se neko drugi, van Zemlje, nekada, jednom, ko zna kako, spustio iz nebesa na ovu našu plavu planetu i postavio te kamene kugle kao neoborivi dokaz o svom boravku, koji, evo, taj dokaz, i danas postoji i traje.

Suočen sa tako neobjašnjivim pojavama, čovek ne može da se ogluši o misli kako smo mi, ljudska vrsta, i sav živi i neživi svet, čitav ovaj naš Mlečni put, Galaksija, tek prah od prašine u Vaseljeni, a naše podele, rase, kontinenti, zađevice, svađe i vekovna trvenja da su besmislice, jer su samo trenić trena u beskrajnom Kosmosu.

Uzdignuta na Penji, gledam kao sa oltarskih visina, i mislim da je sve što imamo samo taj jedini, kratki vek, to ništa od vremena, i ta malena, smešna snaga kojom se upinjemo da ostavimo trag o svom postojanju.

Možda upravo zato što je preda mnom, pod nebom koje je već rumenelo sivkasti horizont, u svoj svojoj moći ćutalo to svedočanstvo čudesne, vannaravne

zbilje, došlo mi je na um odjednom da je sve upravo obrnuto. Možda su baš to „posetioci“ hteli da nam kažu. Pravi kosmos leži u nama samima. Mi smo tajna, ili, u stvari, njeno razrešenje.

I tu, na vrhu Penje – jednog brda, sa pogledom na jedan grad i razasuta sela oko njega, sa pogledom na jednu reku i jednu dolinu – setim se onog drugog brda, druge reke, druge doline, grada i sela okolo, i malog mrvička jednog potoka i vodenice, tamo, daleko, u jednoj drugoj zemlji, za koju sam tad više nego ikada osetila da je moja, da joj pripadam cela. Setila sam se Zabrežja, rodnog sela moje majke i njenih predaka; mojih predaka.

Povratak u Porto ličio mi je na somnambulni put u prošlost. Stigavši u sobu nisam se ni raspremila posle celodnevnog izbivanja, niti sam legla iako je bila noć, već sam odmah sela za računar i priča je potekla kao da je samo čekala najpovoljniji čas pa da krene. Uronila sam u dane svog detinjstva, i one davnije, one o kojima sam kao mala svako leto slušala uz šum potoka ispod daščanog patosa pradedovske vodenice. Počela sam da živim sa Jelkom, Kalinom, Stankom, Milojem, Mitrom... (I danas su tu, oko mene, stvarni kao da nisu iz mašte.)

Dani su mi se pretvorili u jedan isprekidan niz dvostrukog postojanja: van sobe – stvarni svet; u sobi – izmaštana stvarnost. Kao da sam živela u svakom od njih, pretrpela sam i Jelkin bol, i Kalininu borbu, i Stankovo uzmicanje, i Milojevo mučenje, i Mitrinu kob...

Što sam jače osećala njihove živote (bolje razumevala svoj?), bliskija mi je bila slutnja da se sve samo iznova ponavlja. Mi smo tek privremene epizode u jednom jedinom komadu. Iskočimo na rampu izvučeni nasumce Božjom rukom iz šešira večnosti, odigramo svoju ulogicu koja se za nas zove život a za tu večnost je tren, i nestanemo u senku i dim, kao da nas nije ni bilo.

A ono što nas sve spaja, što je najčvršće vezivo između naših majušnih i beznačajnih trajanja, od čega se sama večnost i sastoji, zove se: trpljenje i patnja. I mi, kao i oni pre nas, ili oni što će tek doći, kao da postojimo da bismo trpeli i patili.

Noću, kad tako ostanem sama sa neonkom koja cakće u praznoj, gluvoj sobi, pitam se čemu onda sve naše opiranje pred tom izvesnošću, čemu zavaravanje da se usud može izbeći... Pa naramak trpljenja i patnje svejedno čeka da ga uzmemo i nosimo kroz život do poslednjeg treptaja i daha.

*

Тања, *душенька моя*, не посустај. Ко ће мене осветљавати ако се ти замрачиш?

Знам да ти није лако. Самоћа, као вирус, обара у трену.

Био сам неки дан опет у твом стану. Нисам планирао да се задржавам него само да прегледам пристигле рачуне и пошту, и залијем дифембахију. Међутим, догађаји понекад следе сопствену логику, мимо наших првобитних намера и хтења.

Петљао сам око радијатора у ходнику (учинило ми се да капље) кад сам угледао Пашу како излази из спаваће собе и вуче твој бели ангорски џемпер по поду.

Сећаш се како си скичала од радости када смо набасали на њега у секнд-хенду преко пута Цветка. Три дана касније – твој рођендан. Једна пијана сподоба просипа ти чашу црног вина на рукав. Галантно прелазиш преко инцидента, да би касније, кад смо стигли у твој стан, бризнула у плач као хистерична клинка. Ко зна докад би ронзала да се нисам сетио да можеш да одсечеш флеку, односно скратиш рукаве. (Ниси стигла. Дошло је пролеће, па Португал...)

И сада, дрско кучиште вуче твој бели џемпер по поду. Дрекнем: – Паша, остави то! – и кренем да му га отмем.

Али, чим сам примакао руку, пас је тако зарежао да сам одмах одустао. Не знам шта га је било спопало. Никада није тако реаговао. Имао сам утисак да би био спреман и да ме уједе.

Добро, закључим, нека му буде, и њему сигурно недостајеш, и одем да још једном погледам радијатор пре него што кренем.

Кад сам све завршио, позовем Пашу. Мазга, није се ни померио. Само је лењо придигао њушку, мрднуо ушима као да отреса муву, и поново спустио главу на твој џемпер. Шта сам могао него да седнем у фотељу онако преко чаршава и стрпљиво чекам да се животиња напокон смилује и пође.

Гледам по соби. Осим прашине, све остало је уредно. Необично уредно: нигде папуча, новина, опушака, чаша, или твојих трица и ђинђува. Тишина. Псето куња. Чује се аларм неких кола са улице. Ветар на прозору.

Са радног стола поред фотеље узимам даљински за CD плејер. Насумце притискам дугмиће, као што се несвесно шара по листу празне хартије. Наједном – огласи се звук, *Per Arne Glorvigen* и његов бандонеоне. Препознајем мелодију: *Soledad*. То си слушала пред одлазак!?

Tango for 3... Никад нећу заборавити то вече.

„Радио сам на случају“ (ах, та твоја опака језичина!) најновије шанкерице из кафића „Ке паса“ (друге су већ биле испроцесуиране). Млађа пунолетница раскошно је кипила из мајице. Моји родитељи у викендици; дете спремно, спремцијато; пред нама ноћ, пуна обећања...

А ти упадаш ко фурија, без најаве, без звона, директно у наш први загрљај (тако ми и треба кад нисам проверио да ли су врата закључана). Сећаш се, ђипили смо са кауча као попарени.

Међутим, ти се ниси дала збунити. Не трепнувши, стрпала си јој њене стварчице у руке и рекла: – Мала, боље да кренеш кући. Веруј ми, овај матори преварант само би те повредио. – На то је девојка, наравно, нестала брзином звука.

Мало је недостајало да те тада задавим. Не могу ни да се сетим свега што сам ти рекао, само знам да су пуцала стакла. Срећом, били смо сами.

На све то, ти си стрпљиво климала главом чекајући да завршим. Онда си фркнула кроз осмех: – Не дави, педофилу, спасла сам малу – и кренула ка музичком стубу вадећи *онај* зелени омот из ташне. – Дошла сам ово да ти пустим. Скандинавци, зову се: *Tango for tri*. – Ниси престајала да причаш. – Вулкан чежње и страсти. Заносно! – наставила си убацујући диск у плејер. – Да не поверујеш, толико је невероватно. Рођени Норвежанин, а свира бандонеоне боље од Аргентинца! Овако нешто ниси никада чуо, my dear Georg.

И нисам, да знаш. До тада сам био убеђен да северније од Ламанша људима кроз вене тече суспензија иња и сурутке. Али, с тобом, луда моја и прелуда Тањуша, немогуће је, не једном, постало вероватно.

Стајала си полуокренута, усправна и мирна као античка статуа. Али, видео сам то, и најмањом пором коже упијала си звук. Очи затворене. Слушаш. Чуперак ти пао преко лица. Удишеш. Издишеш. Прамен дрхтури. Светлост обасјава твој леви профил. Лепа си… Мислим да сањам...

Како ми недостајеш, моја пргава кнегињице из Јасне Пољане. Без тебе је мрак. Ти би ме могла убедити да љубав постоји!

*

Ne veruj zelenom omotu, Đuro. Tango nije deljiv sa tri!

*

??????????????????????????

*

Што се не јављаш? Је л' ти опет „црко“ миш на рачунару?

*

Да се ниси разболела, блесо? Бринем!

*

Зашто ћутиш, Тања?

Није ваљда да си љута?

Шта сам то урадио?

*

Остављао сам ти поруке у Институту. Никад ниси ту, а кажу да долазиш редовно.

Шта се дешава?

*

Ти мислиш да сам ја раније знао?!

Нисам, кунем се. Пукло ми је пред очима тек пре неки дан.

Време је за истину, што би ти рекла. А истина је, Тања, да си ти жена. Права, пунокрвна жена: бујна, страсна и пожељна. То бар умем да оценим.

Допала си ми се одмах, не поричем; допадале су ми се и многе после, ни то не поричем; са некима сам и спавао – то знаш (заједно смо их бодовали). Али љубав, Тања, љубав је... ипак љубав...

Чак сам и ја, „цинични егоцентрик у поодмаклом стадијуму“, веома свестан тога.

До сада је важио прост алгоритам: сретнем девојку, свидимо се једно другом, неколико излазака у град, уто се већ негде испразни нечији стан, мало приче, пиће и може и не мора, лагана музика, пригушено светло, мажење, убрзана предигра, и – кревет. Ујутро не потежемо велике речи, још мање обећања. Не планирамо сутра, пуштамо да се дешава. Обоје знамо: док нам је добро, бићемо заједно. Неки пут то потраје краће, неки пут дуже; нека ми значи више, нека мање; кад се заврши, осетим, или осети, најчешће буде истовремено. Разићемо се мирно, без међусобног оптуживања и патетике. Кроз неко време наиђе нова. И тако укруг.

Мислио сам да живим добро колико се може. Нисам имао свој стан, али имао сам своју собу, новаца довољно да не тражим од родитеља, и радио сам посао који волим. Између два

морања, успео бих да направим понеку фотографију само за себе (тако су и настале оне испод моста). Другима се нисам мешао у живот, нити сам дао да ти други претерано зађу у мој. Посматрао сам са дистанце шта се дешава око мене, не уплићући се ни превише ни често (ионако ништа нисам могао ја да променим). То никако не значи да нисам имао своје мишљење. Чувајући леђа, углавном сам га задржавао за себе, јер, не заборави, Тања, ја сам дете без педигреа – падобранац са периферије. Аутсајдер свакако, али не и спреман да се због тога улагујем моћницима. Мада сам гледао да им не стајем на пут ако не морам. У ствари, трудио сам се да не призивам непотребну пажњу на себе. Слабије никад нисам газио – занемаривао сам их. Окрутно или не, нисам ја крив што су људи већином губитници. Узалудна помоћ је само неразумно трошење сопствене снаге. Велике идеје, са још већим разочарењима, препуштао сам другима, онима сличним теби.

Када си ти, Тања, пре годину и по дана ушла у редакцију, на челу ти је писало: Госпођица Велико Спремање Живота. Лајава, бунтовна, ангажована и ригидна (уф, све горе од горег). Ни сад нисам склон таквим женама. Паметују и компликују да те глава заболи. Разговор са њима је као борба у кориди – и сувише заморно за мене. До краја дана показала си да си достојна представница поменуте врсте. Док си излазила из редакције, помислио сам са жаљењем: Штета за овакво тело!

Не сећам се како се то десило, али једном смо почели да причамо. После нисмо престајали. Моје предрасуде падале су једна за другом. Никада пре нисам срео никога сличног теби. Чинило ми се као да си из неког вансвета залутала у ову закаљужану стварност. Теби су људи заиста важни, Тања, а то је данас не само реткост него чудо.

Желела си да откријеш ко сам. Занимало те какав сам био као дечак, о чему маштам, шта волим а шта не, чему се радујем, кога мрзим, коју музику слушам, које књиге читам, када сам последњи пут био на некој изложби, шта мислим о овоме или ономе, идем ли на *Бемус*, *Битеф*, *Фест*...; шта ме све ниси питала, радознала, дивна жено? Водила си ме на Калемегдан и Ушће да шетамо Пашу. На Ади смо се купали. Умела си да се смејеш. Па ипак си туговала најтужније на свету. Памтила си све што ти кажем: кад ми је рођендан, на којој страни спавам, шта највише волим од слаткиша, чега се плашим, чега стидим....; све си памтила. Научила си ме шта је искреност. Научила си ме да неки пут искреност мора и да боли. Постали смо пријатељи.

Да, Тања, буљоока, лепонога незнанко, ти јеси мој пријатељ. Најбољи. Можда једини прави. Теби верујем. И кад те не разумем, верујем ти, као сад.

Умела си ти да заћутиш и раније. Одједном би се умудрила и завукла у своју фотељу са *оним* изразом на лицу – огромне, дубоке, неутешне туге у коју би откуцаји сата капали као јецај. Шта год бих те тада питао, ниси одговарала, загледана негде унутра, у себе, као да осталог света нема. Једном руком би гладила Пашу, а другом би ми само пружила диск и показала на плејер да га пустим.

Како сам само завидео и Паши и Пјацоли и диску, јер ма колико ја желео да ти помогнем, осетио бих се бескорисним и сувишним. Ти као да ме ниси примећивала.

После неког времена, устао бих да пођем, повређен твојим упорним ћутањем, али ти би ме при првом мом кораку зауставила погледом. Нежним, пуним бола, сјајним од задржаваних суза, мирна и рањива као љубави гладно дете. И ја бих се вратио. Разгаљен и бескрајно срећан, уверен тим твојим очима да сам ти тог тренутка баш ја потребан.

Остајали смо, тако ћутећи, обавијени мелодијом неког танга и твојом још једном прећутаном тајном, све док ти не би заспала у фотељи. Нисам се усуђивао да те померим, чак ни да ти се приближим. Испружио бих се на тросед гледајући те како спаваш, склупчана и смањена као фетус. Покрио бих те пре него што угасим лампу и одем.

Ујутро нисмо помињали ноћ, ни речју. Ја нисам смео, ти ниси хтела. Правили смо се као да се ништа није догодило, а тајна коју носиш постајала је све већа.

Недостајеш ми, тајно моја.

*

Пиши, молим те! Галами, грди, вичи, љути се, бесни; само немој да ћутиш.

Тридесет два дана ни слова, ни гласа од тебе. Очајан сам!

Колико пута се зарекнем: ћутаћу и ја. Мислим, могу; мора и она једном попустити. То ме држи сат-два. У трећем, већ лудим. Напишем нови мејл. Молим, преклињем, претим, обећавам, улагујем се, шалим... па га не пошаљем. На крају дана губим сопствену битку – опет ти пишем

(тек ретко усудим се да притиснем *Send*). Ујутро бежим из куће да не бих проверавао пристиглу пошту, да не бих установио оно што унапред знам: одговора нема.

*

Добро, пристајем. Ја ћу теби писати. Ти мени не мораш. Ћути. Читај. Довољно је што постојиш.

Паша је добро. Храним га боље него себе. Длака му се сија као премазана бриљантином. Ни код тебе није изгледао боље, верујмени. Дифембахија се разлудела, пушта лишће као бесна. Чипндејл је уредно прекривен. Заменио сам гумицу на славини у купатилу (сам!). Шарка на улазним вратима више не шкрипи. Твоју зимску јакну и капут однео сам на хемијско. Рачуни су сви плаћени. Струја чак унапред. Стан детаљно усисан; ма, полизан. Проветравам га редовно. Сад бришем и прашину. Све те чека, Тања.

Волим да будем у твом стану. Преспавам понеки пут. У твом кревету. Преврћем твоје књиге, једем из твог тањира, пијем из твоје чаше, слушам твоју музику – замишљам да си ту.

Пренео сам и део посла. У ствари, спремам изложбу! Ону на коју си ме толико пута наговарала. Зваће се: *Истина*. Ти си јој дала име, знаш ли то?

Истина је и да сам те оптужио да си побегла. А шта сам ја до сада радио? Бежао у месту.

Можда би требало да обоје застанемо, мила Тањуша; да застанемо и да се суочимо. Свако са својом тајном (страхом?).

*

Да ја почнем? Можда ће ићи лакше.

Оне ноћи претурао сам по твојим фајловима. Читао сам чак и твој дневник (ето, изговорих своју тајну свом страху у лице). Извини, Тањочка, десило се, али сада ми није жао

(догађаји понекад следе сопствену логику). Могао бих то да оћутим, али тебе нећу да лажем. Тебе не могу да лажем, Тањуша.

Ако ће то нешто објаснити (оправдати), Паша није хтео да крене, а рачунар је био укључен.

Онај танго..., фотеља..., дифембахија..., бели џемпер на поду... – као комади твоје душе расути свуд око мене.

Увек си говорила да се све лакше разуме ако се исприча. Па, причај ми онда, Тањуша. Причај ми о Кости. Време је.

*

U pravu si, vreme je da se sve ispriča. Nadam se da ćeš razumeti.

Sigurno se, Igore, a verovatno sa osećajem rezignirane uvređenosti i sete (osećam to, vidim te), sigurno se baš tako pitaš, kako sam mogla da ti prećutim toliko krupan deo sebe. Magda mi je jednom napisala (kakva nepravda: tako umna, topla i plemenita žena, a toliko nesrećna) da je prećutkivanje najperfidnija od svih podvala. Ništa manje nisam želela, Igore, nego da ti bilo kad podvalim svojim ćutanjem. Prema tebi sam uvek bila iskrena, bar u svemu onome što jesmo delili. Preklinjem te da mi veruješ.

Ćutala sam ti o Kosti jer nisam mogla drugačije. Pričati o njemu, tada, bilo bi suviše bolno za mene, neizdrživo. A ja sam već bila utrnula od bola. U stvari, živela sam dva miliona svetlosnih godina daleko od sveta u koji si me ti vratio.

Možda je to, moje ćutanje, na neki čudan način, bilo čak sebično prema tebi. Nemoj misliti da nisam o tome bezbroj puta razmišljala, strepeći, ne da li ću, već koliko ću te povrediti. Ali donekle bi me uspokojavala svest da u svemu gde jesam sa tobom, jesam cela i sva.

Bila sam užasno usamljena, Igore. Sama i stara kao jedina na svetu. Trebao mi je prijatelj. Neko ko ne traži ništa, ne pita ništa, i ne zahteva odgovore. Ti si to umeo.

A Kosta... Kostu sam volela. Tada sam volela i za sebe i za njega. Volela sam, u stvari, *nas* onakve kakvi smo jednom bili.

Kosta Carsden. Otac Škot, majka polu-Slovenka, polu-Šumadinka, on sve to, i još više. Moj Kosta... Znam gde su mu belezi po telu: srcoliki mladež vidi se tek kada raširi bedra; sa unutrašnje strane leve butine, nepun pedalj od stegna, ima ožiljak kao brdašce – uspomena na izviđače; svetlu fleku u korenu desne lopatice nosi još od rođenja; zaostale mrvice boje terakote na stopalu od nagaženog crepa u osmom osnovne...

U pravu si, od toga nema bežanja. Ili, od sebe nema bežanja, pametni moj ciniku.

Kosta je bio tako poseban. Slušao je Billie Holiday, Erica Cleptona, Astora Piazzollu, Bulata Okudžavu... Klasiku – ako baš mora. Omrznuo ju je zbog Magde; terala ga da vežba violinu dok su drugi dečaci igrali klikere u parku. Zbog toga sam išla bez njega na koncerte u Kolarac, ponekad sa Magdom. Sve što je čitao, presecao je omiljenim Pekićem; sumnjao u postmodernu; prezirao cigarete, grdio me stalno što pušim, pitao kad ću prestati. Voleo je difembahije, i spanać; operu nikako, balet nipošto; ja – i jedno i drugo. Govorio mi je zato da sam snobica. Bojao se pauka i visine. Nije umeo da pliva kraul. Pio je bela, suva vina, tokaj, ali i pivo. Umeo je da bude mudar i strpljiv, ali, ujedno, i nesiguran, prek. Računare je držao u malom prstu; pecao kad god stigne. Voleo je da ćuti uz reku. Uopšte, voleo je da ćuti. Ako bih kadgod prigovorila, kazao bi: Ti pričaš dovoljno za oboje. Nisam volela njegovo ćutanje (ljudi se najlakše ne razumeju ćutanjem). Uvek bih pomislila da je zbog nečega tužan, ili ljut. Činilo mi se da ćutanjem odlazi od mene. A on i dalje – ćuti. Šetamo, i ćuti; sedimo, i ćuti; gledamo se, i ćuti; miluje me, i ćuti. Pa tek, najednom, progovori dve-tri, i opet ućuti. Ja blažena od te dve-tri, pomislim kako sam mogla da budem tako blesava i da se brinem. I sad čujem taj njegov glas. Zvonak i jasan kada se raduje; kada me ljubi, kao šum. Njegova koža: meka, podatna, glatka. I slepa bih znala, među njih sto, da je to on. Moje usne naučile su od mojih prstiju. Desno od pupčanog udubljenja, dva santimetra naniže, prema karlici, stanovao je njegov uzdah – čekao me. To je tek bivao početak. Dodiri od pamuka, i poljupci od želje. Baš je umeo da voli taj moj Kosta...

I od toga nema bežanja, Igore, osetljiva, tanana dušo.

Kosta je bio još u nesvesti kada smo stigli u bolnicu. Razdvojili su nas odmah. Plakala sam, vikala – nije vredelo. Njega su odvezli kroz jedna vrata u dnu hodnika, mene ugurali u ordinaciju desno. Lekar me pregledao, rekao da će mi prvo ušiti posekotinu na čelu, pa da onda moram na rendgen. Pitala sam ga šta je sa Kostom. Umesto odgovora, dao mi neku injekciju. Zujao je klima-uređaj. Lekar je kucao po mašini dok me je sestra previjala; posle me odvela u drugu ordinaciju; treću, četvrtu... Lezite ovako, pa onako, pomerite nogu, okrenite zglob; dišite duboko, nemojte disati, kašljite; savijte lakat, mrdajte šaku, zgrčite pesnicu; pratite prst, dodirnite nos; koji je danas dan, kako se zovete, gde stanujete... – u beskraj. A ja sam jedino želela njega da vidim. Onda opet kucanje na mašini. Sestra skuplja papire, vodi me pod ruku. Pitam i nju šta je sa Kostom. Kaže: – Smirite se, u dobrim je rukama, skener radi.

Videla sam ga tek kroz dva sata. Preko stakla, nisu dali bliže. Ležao je sav u zavojima, prikačen na neke žice i cevčice. Spremali su ga za operaciju.

Kičma, između petog i šestog pršljena...

Mali su izgledi da će ponovo prohodati, rekli su posle...

Ne mogu...

*

Извини, Тањуша. Хиљаду пута извини. Нисам смео да те терам. Не мораш даље. Не мораш никада више. Знам. Имам извештај о несрећи. Причао сам са Десом. Читао сам Магдина писма. Знам. Немој.

Љубим те.

*

Moram dalje, Igore. Ovoga puta moram do kraja. Dosta je bilo bežanja.

Izveli smo ga iz bolnice u kolicima. Bio je još tako pun života: rešen da se bori i pobedi. Ništa mu nije bilo teško. Zamisli, on je, nepokretnih nogu, sve tako iz kolica, nas zdrave tešio. Sve tri: i mene, i Magdu, i Desu.

Timoti je bio divan, pravi staloženi Englez, tako razborit, priseban i pun duha. Stalno se šalio. Navodio je često primer nekog violiniste koji je preležao dečju paralizu pa sad u kolicima obilazi svetske koncertne dvorane.

– He can't walk, but his soul has wings. He plays like an angel, in spite of the little handicap.

Kosta je na nepokretnost svojih nogu tako i gledao, kao na malu, dosadnu smetnju zbog koje nešto, eto, ipak neće moći da radi baš kao ranije. Meni nije smetalo, nisam ni primećivala. I dalje je znao najlepše da me voli.

U novembru smo najavili venčanje za proleće. Mislili smo da će se do tada potpuno oporaviti. Timoti je naručio električna kolica iz Engleske. Bili smo puni planova. Kosta me je hrabrio da tražim stipendiju u inostranstvu. Kako ćemo, pitala sam ga. On se smejao što sam zabrinuta. Kaže: – Ne budi luda, tamo se o ovakvima brinu mnogo bolje nego o celim ljudima. Paša mu je pravio društvo kad ja odem.

Osmog januara 2002. odveli smo ga ponovo u bolnicu. Vratio ga je sanitet kroz četiri meseca. Od struka naniže ništa nije osećao, sa prognozom neminovne progresije.

Nisam htela u to da verujem. „Nešto su sigurno pogrešili, ne bi im bilo prvi put“, plačući sam ubeđivala Magdu. „To nama ne može da se desi, ne sme, pa mi se volimo“, ridala sam u njenom naručju.

Lekari, nažalost, nisu pogrešili. Kostino stanje se stalno pogoršavalo, ukleto precizno prateći najstrašnija predviđanja.

Kada ga oslovim, ili nešto pitam, Kosta bi me gledao kao iz neke beskrajne daljine, pogledom sunovraćenim u bezizlaznu spoznaju, ne više *onaj* on, moj, već siv i nem tuđin, zaliven u neprobojni oklop ćutanja. Kao da je namerno hteo tim nemilosrdnim mukom da me otera, ili, možda, tako, prognavši me iz sebe, da me spase pred onim užasom što se tek sprema.

Jednom, kada sam mislila da spava, satrvena bitkom u kojoj smo već uveliko gubili rat, plakala sam uronjena licem u prekrivač podno njegovog nepomičnog tela.

Odjednom, začula sam glas. Dopirao je sa njegovog uzglavlja trom i spor, težak kao olovo.

– Idi iz ovog pakla, Tanja. Nepodnošljivo mi je da me gledaš ovakvog.

Trgla sam se zgranuta, preneražena onim što je Kosta, izazvan mojim nesmotrenim, kukavičkim suzama, grčeći se i sam od očajanja, jedva proslovio. Bacila sam se na uzglavlje da ga zagrlim, opovrgnem, razuverim, da mu poljupcima obrišem sa usana taj otrov od misli. A on je, zažmurivši, samo okrenuo glavu od mene.

Ne znam da li si ti, Igore, ikada osetio bol koji zaustavlja krv i kida dah, tu stokraku hidru neizdržive patnje koja se brzinom misli raspe po celom telu, čerečeći ga i rastačući na bezbrojne čestice strave. Ako nisi, blaženo bilo tvoje neznanje. Ne želim ti ni da naslutiš taj bol. Ali, koliko god da je mene zabolelo, znala sam da Kostu boli više. Stisla sam srce, istrpela, i nastavila dalje da trpim.

I opet sam mu čitala Pekića, puštala muziku koju voli, donosila DVD da zajedno gledamo filmove, dopisivala se sa njegovim prijateljima ne bih li njega naterala da se trgne. A on bi, na sve to, samo kratko odsekao:

– Pusti.

Na to *pusti* nisam imala odgovor.

Timoti je doneo Kosti bežičnu tastaturu i bežičnog miša. Napravio mu je posebno postolje na točkićima za računar da bi Kosta mogao iz kreveta da ga koristi. Magda ga je satima istrajno masirala pokušavajući da probudi njegove mišiće, koji su, uprkos tome, jedan za drugim mlitavili i topili se, svodeći njegovo telo na neupotrebljivu gomilu mesa. Desa ga je hranila supicama kao malo dete, ne hajući što on odbija i pljuje, kašičicu po kašičicu – svaka progutana bila je njena jedina sreća – sa upornošću za koju nisam ni znala da uopšte može u nekome postojati.

Svi smo živeli za njega, ne prihvatajući, ne videći, da ne možemo živeti umesto njega. Kosta se već bio predao.

Ja na svoj način nisam htela s tim da se pomirim. Nisam odustajala od pokušaja da ga vratim. On je ćutao, a znala sam da još može da govori. Svejedno, ja sam i dalje pričala sa njim, sama postavljala pitanja i davala odgovore, uzaludno pokušavajući da ga zadržim među nama.

Paraliza se sistematski pomerala naviše, prema glavi. Bilo je samo pitanje sagledivog vremena kada će mu oduzeti ruke, pa vrat, pa usta... On je bio toga svestan i to je bilo od svega najgore. Dvadeset i četiri sata, 1.440 minuta, 86.400 sekundi – samo ta jedna ista misao.

Srce mu je bilo jako, pluća mlada, kraj je mogao da se oduži u nedogled.

Da sam samo smogla snage...

Ali, kako, Igore? Kako to da budem ja?

Jedna obična seljanka, Mitra, otresita vodeničareva žena iz Zabrežja, ona je mogla. Ja nisam! Možda ga nisam dovoljno volela?

Bilo je sve teže i teže. Danas smo čeznuli za lošim juče, strahovali od goreg sutra. Lekari su rekli da će uskoro morati da hrane Kostu veštački, spolja, na nešto kao crevo. Lekove je već dobijao kroz infuziju; jednjak je polako otkazivao.

Kosta bi ostajao budan samo po dva-tri sata. To su bili moji dani. U jednom zemaljskom danu po nekoliko Kostinih, naših. I dalje sam mu čitala, uz muziku koju smo gasili samo dok spava. Govorila sam mu šta se dešava u gradu, kuda sam prošla na putu do njegove kuće, kakvo je vreme napolju, kako izgleda Beograd, Kalemegdan, Ušće, Ada... On me nije slušao. Ćutao je i gledao u mene kao u stranca. To me je bolelo najviše!

Kući sam dolazila toliko umorna da nisam imala snage ni da se svučem; onako odevena, samo bih pala na krevet. Sve dok, jednom, nisam izgubila svest.

Majka je iz Subotice došla odmah. Čim me je videla, rekla je, čak pomalo i kao ljutito: – Tanja, ovako više ne može. – Ali kad me je zagrlila i osetila koliko sam malaksala i slaba, samo me je čvršće privila uz sebe i briznula u plač.

– Usmrtićeš se, dete moje – šaputala mi je u kosu, njišući me u naručju kao kada sam bila mala.

Majka nije bila daleko od istine. Život mi je malo značio. Bez Koste – ništa.

Ispitivanja i pretrage potvrdili su ono što smo obe znale: iznurenost, malokrvnost, nedostatak vitamina, lenj želudac od nejela; jedino nismo znale da sam dobila i čir.

Pala sam u postelju. Nisam imala snage da odem ni do kupatila. Loše sam spavala, samo uz tablete. Jedva bih pojela po neki zalogaj. Magda je dolazila da me

obiđe. Grdila sam je što nije pored sina, kad ja već ne mogu tamo da budem. Svaki put bi mi rekla da spava. Njegovi budni sati su se kratili.

Magda mi je govorila isto što i majka: da moram da se trgnem, da moram opet da radim, da moram da nastavim...

– Šta da nastavim?! – dreknula sam na obe pre nego što je Magda izustila kraj rečenice, misleći da nemam prava da nastavim da živim isto kao i pre, kao *onda*, pre nesreće, ubeđena da bih tako izneverila Kostu, da bih ga najstrašnije izdala.

Tada mi je majka stidljivo rekla da ne mogu više da mi šalju novac, da su i ovo do sada s mukom izdržali. To je bilo *ali-sa-tri-uskličnika*, koje me je osvestilo u momentu. Počela sam na silu da jedem, trudila se da što više spavam, šetala sam po zadatku.

Uskoro mi se vratila snaga, čak i trag neke vedrine. Čini mi se da je i Kosta to osetio, kao da je bio bolje volje. Videvši taj tračak poboljšanja, odlučila sam da moram da budem jaka radi njega. Više me nisu videli da plačem.

Posle dva meseca majka se vratila u Suboticu, a ja u ostatak od života.

Tek kada sam nanovo počela da radim, shvatila sam kakav je lek za mene rad. Obnovila sam časove sa starim učenicima, pronašla nove, počela sam opet da čitam za sebe, usput stalno tražeći neko izvesnije zaposlenje. Magdin prijatelj znao je važnog čoveka u novinama. Primili su me za honorarnog saradnika u gradskoj rubrici. Posao mi se nije svideo, ali nisam birala.

Tamo sam upoznala tebe.

Za razliku od tvog prvog utiska o meni, ja nisam ni primetila kako ti izgledaš. Muškarci za mene nisu postojali – samo Kosta! A i pre, dok sam ih primećivala, nikada mi se ne bi dopao neko kao ti.

Za tebe nije postojalo ništa što se ne bi moglo ili smelo izvrći ruglu. Ismevao si osećanja, ljudi su bili *slučaj*, žene *komadi*, ideali *zablude*, mimo tebe, sve samo nužni dekor svakidašnjice. Ali, ipak, nisi bio deo bezlične gomile. Bilo je u tebi nečega što me je nagnalo da te pažljivije osmotrim, što me je privuklo da se bavim tobom.

Savršeno se dobro sećam kako smo počeli da pričamo. Sukobili smo se oko tvog tumačenja studentskih protesta 96/97. i događaja koji su kasnije usledili (politika kod nas, dragi moj Igore, nikoga ne ostavlja na miru, već sam ti napisala). Ja sam tvrdila da je to bila teško izvojevana pobeda, koja je dovršena tri godine potom.

Ti si se podsmehivao govoreći da sam nepopravljiv idealista kad ne vidim da se ništa suštinski nije promenilo, „malo šminke preko istog, to je sva razlika“. Strastveno sam te ubeđivala da nisi u pravu. Što sam više padala u vatru, tebi kao da je bilo zabavnije da mi se suprotstavljaš. Priznajem, neki od tvojih argumenata su me pokolebali. Nije ih bilo lako sve oboriti. Videla sam da umeš da misliš.

Malo-pomalo, počeli smo da pričamo o svemu. Meni je razgovor toliko bio potreban, ali nisam bila spremna da govorim o sebi. Zato smo puno pričali o tebi, o umetnosti, knjigama, poslu... Pokazao si mi neke svoje fotografije. Bila sam iznenađena koliko su dobre. Pitala sam te što ne izlažeš. Ti mene nisi zapitkivao. Bila sam ti beskrajno zahvalna.

U redakciju sam dolazila navrativši prvo do Koste, iz redakcije sam odlazila svaki dan pravo kod Koste, osim kada sam imala časove. Gledala sam da ih sve sabijem u utorak i četvrtak. Ponedeljkom, sredom i petkom, ti i ja bismo se pozdravili na ćošku Francuske i Dušanove. Znao si da ne želim da me pratiš dalje. Zadirkivao si me da verovatno imam oženjenog ljubavnika, jer samo se oni drže unapred propisanog rasporeda u ljubavi. Pustila sam te da misliš šta god hoćeš. Bilo mi je lakše i to nego da govorim o Kosti.

I Kosti sam ćutala o tebi. Nije to bilo pitanje neke odluke, čak ni premišljanja. Činila sam tako sasvim intuitivno. Kao da sam i od sebe htela da sakrijem da postojiš.

Ponekad bi me ti čekao na istom ćošku na kome smo se rastali, oko pola deset, kad bih se vraćala kući sa Pašom. Nisi me pitao odakle dolazim, znao si da ne treba. Razumeli smo se i sa malo reči. U pravu si, Igore, postali smo prijatelji.

U početku se nismo viđali tokom vikenda, sećaš se. Ja bih od petka po podne do nedelje uveče, osim kratkog sna, provodila sve vreme sa Kostom. Neosetno, i to je počelo da se menja. Kasni septembar na Adi. Toplo veče, kupači otišli, poneka glava tek viri iz jezera. Ti, Paša i ja u vodi... Uplašila sam se kada sam primetila da opet umem da budem srećna.

Sećam se tvoje mrzovolje i prebacivanja što uvek vučemo Pašu sa nama. Ne znaš da sam morala da ga vodim, da me je bilo strah da ti i ja ostanemo sami. Paša je bio moja opomena šta nikako ne smem. Bilo me je, Igore, strah od sebe, od onoga što sam slutila da bih mogla osećati.

Posle tako provedenih nekoliko sati sa tobom, jurila bih kod Koste. Sedela pored njega i kad uveče zaspi. Magda bi navirila na vrata, videla da sam još tu i zabrinuto govorila: – Idi kući, Tanja, odmori se, sutra radiš. – A ja bih se osećala kao najgori izdajnik.

Vreme je za istinu (reči najviše koštaju kada su sopstvene). Pa, hajdemo onda, Igore, pravo u istinu.

Ne znam koje je od dva osećanja prošle zime brže raslo u meni. Ono prema tebi (ni sad se ne usuđujem da mu izgovorim ime), ili KRIVICA. Kad se jednom zametne u čoveku, od nje se ne može umaći. Ima je u svakom dahu, u svakom damaru i trenu.

Budila sam se kriva, išla kroz dan sve krivlja, noć sačekivala gnušajući se sebe... Nosila sam krivicu kao bludnica žig utisnut duboko u kožu, po kome će je svi prepoznati. Živela sam svoj greh, trpela svoju golgotu. U jedru najmanje ćelije, u najtanjoj krvnoj pločici, u najudaljenijem neutronu mog mozga, krivica me je izjedala kao rđa: polako, uporno i sigurno. Kroz jedan sat izvesno više nego pre dva. Vukla se za mnom kao utvara kud god da krenem. Osećala sam se krivom pri svakom smehu, pri svakoj želji koja se javi; zbog sunca koje primetim, zbog lista čija mi se boja svidi, zbog trave koja me rashladi svojom svežinom...

Sada znam, nema dovoljno dalekog bega. Ni ne-svest nije spas. Budim se opet kriva.

I Kostinu bolest stavljala sam sebi na dušu. Možda sam ipak mogla da izbegnem sudar da nisam toliko žurila, možda sam mogla brže da dozovem hitnu pomoć, možda sam više mogla da se potrudim posle, možda nije trebalo da otvorim prozor na Badnje veče da se soba izvetri od mojih (!) cigareta, možda se onda Kosta ne bi prehladio... Na sva ta pitanja i nedoumice, odgovor je bivao isti i jasan: KRIVA SI.

A bila sam, u stvari, kriva pred sobom; što ipak želim da živim, što i dalje hodam, gledam, mirišem, osećam... što počinješ da postojiš ti! Toliko mi je bilo lepo sa tobom da nisam smela sebi da priznam. Pričamo, šetamo, ćutimo, pa me neka slučajna sitnica podseti na Kostu i u meni opet odjekne: KRIVA SI! Šetaš s njim istom stazom kojom ste ti i Kosta šetali, pričaš o istim knjigama i filmovima, slušaš istu muziku; živiš dok Kosta leži tamo nepokretan i polako umire sam...

Šibam tako sebe rečima, optužbama, samogađenjem, nesvesna još da sam razapeta, u stvari, između njega i tebe, a jednako i neizbrisivo kriva.

Ti si imao svoju noć istine, ja svoju. One večeri kada sam upala u tvoj stan, došla sam, zapravo, da ti kažem za Kostu. Nisam mogla više da izdržim, Igore, da ti ćutim o njemu. Želela sam konačno sve da ispričam: o bolesti, sebi, krivici. Mislila sam da mi ti možeš pomoći da se nekako izbavim iz žrvnja koji me je besomučno mleo.

Zatičem te sa drugom!

Mada sam znala da ih je uvek bilo; mada smo toliko puta ti i ja o njima pričali, upoređivali ih šaleći se; mada sam znala šta ti znače i da je naše prijateljstvo iznad toga – jedno je znanje, moj Igore, drugo je saznanje i spoznaja.

„Direktno u prvi zagrljaj." Da, baš tako sam uletela među vas. Tvoje ruke na njenom struku, njene obavijene oko tvog vrata. Ljubite se!

U grudima mi gori ta slika. Zavidim joj!

A Kosta?! – zvoni mi savest pitanjem u glavi. Prenerazim se od odgovora. Zatrpam ga brzo. Ubeđujem sebe da ga nije ni bilo, podeljena: *ja*, kojoj stomak gori od želje za tobom, i ja, koja zabranjuje prvoj da postoji.

Ja gledam kako druga ja prilazi toj devojci, stavlja joj jaknu u ruke, nešto govori. Devojka ubrzo odlazi. Onda ti vičeš. Ja te kao slušam, smeškam se. Posle izgovaram neku pošalicu. Smušena sam. Znam da bi trebalo nešto da činim. Otvaram tašnu, vidim disk – *Tango for 3*. (Ponela sam Kostin da narežem drugi za sebe.) Sine mi ideja: praviću se da sam zbog toga došla.

Opet me savest pita: A Kosta?

Ja se oglušujem. Nema sada Koste, nema ničega, osim...

Ja vadim disk, polazim prema stubu. Pričam. Izgovaram reči kao da će me one, što više njih, od prvog *ja* sačuvati, spasti.

Počinje muzika. *Ja* zatvaram oči. *Ja* stojim i čeznem, svesna da si tu, da bih te mogla dotaći samo ako *ja* ispružim ruku.

Ja se ne pomeram. Trpim! Ja osećam da gledaš onu *ja*, i ja njoj izričem konačnu presudu: KRIVA SI!

Poslednji krešendo i izlećem sa nekim besmislenim izgovorom. Ti si bio zamišljen, mogla sam bilo šta da kažem.

U bunilu idem prema kući, ne znajući više ni ko sam.

Tamo – besana noć. Nas dve: ja i *ja*, i mrak. Raspolućena legnem i mislim sati su prošli, a kazaljka jedva da je izbrojala koji minut. Ustanem, prilazim prozoru. Mesečina. Beograd ćuti. Otvaram okno. Svetiljke tanušno trepere na hladnom vetru. Miriše sneg. Samo što nije pao. Dunav se u daljini, poškropljen zvezdama, cakli kao srebrna nit. Vrh cigarete tinja u magli mog daha. Hladno je. Ipak, sva gorim. Zatvaram prozor vlažnim dlanom. Prsti – žeravice. Vraćam se na krevet. Sat dobuje, tutnji. Paša spava pored kreveta. Legnem. Opet se prevrćem. Jorgan usijan – pali. Prebacim jastuk na suprotan kraj postelje, okrećem mu drugu stranu. I u njoj čeka nemir i žar. Zora daleka, nedostižna kao oaza u vreloj pustinji.

Sama sam... Sama, sama, sama!

Osećaju to oba moja JA. Stopila se u jedno. Od želje ne mogu da dišem. Od krivice sam jedva živa.

Sutradan sam donela odluku da moram da odem (pobegnem?). Posrećilo mi se. U martu je stigao pozitivan odgovor iz Porta.

Tako je najbolje, Igore.

На последњу електронску поруку упућену са e-mail адресе tanjabgd@yahoo.com на адресу igordjuric@yubc.net никад није стигао одговор.

Оно што је Игор Ђурић намеравао Тањи Денисов да саопшти, желео је, морао је лично да јој каже. Замолио је Магду да то њему препусти. Ни за шта на свету не би дозволио да Тања сама сачека вест из Београда.

Одлазак за Португал, односно, излазак из Србије, мада се одувек налазила у Европи, према ма којој земљи Европске уније, фебруара 2004. године био је прави подухват, уз прегршт захтеваних формулара и најразличитијих докумената, са заморним, неретко и понижавајућим чекањем у бескрајним редовима испред неке од амбасада Уније; а незамислив подвиг без позивног писма и убедљиве гаранције, нарочито не одмах.

Да би га остварио, Игор Ђурић учинио је оно за шта је пре био спреман да се закуне како никада и ни под којим условима неће урадити: обратио се свом уреднику за помоћ!

Знао је да тиме постаје његов велики дужник, на неки начин, талац, кога ће уредник том услугом надаље чврсто држати у покорности и ћутњи. Међутим, Игор је свесно пристао на то, без трунке узрујавања или дилеме. Пасош му је био визиран већ следећег дана, а за то је био спреман да плати и ту, драконски високу цену.

Авионска карта од Београда до Лисабона, од-данас-за-сутра, и остали трошкови путовања, прогутали су Игоров нови Canon-ов фотоапарат са сталком, широкоугаоним објективом и телеобјективом. Растао се с њим као да га није три године жарко желео пре него је скупио довољно новаца да га купи.

Од Сурчина до аеродрома Малпенса, недалеко од Милана, Игор је летео једним авионом; од Милана до Лисабона, са кратким преседањем, другим; од Лисабона до Порта, путовао је првим аутобусом – такорећи све у једном дану. У Порто је стигао недуго после поноћи, али није осећао умор. Тачније, није о њему ни размишљао. Само је хтео што пре да стигне до Тање, да је узме у наручје и грли, док од њега буде слушала оно што никако није могао да јој напише.

Два дана пре тога, Магда Carsden коначно је скупила довољно снаге и храбрости за наум на који се већ дуго, дуго спремала, још од претходног лета. Била је потпуно мирна док је шприцем убризгавала провидну течност у дозатор инфузионог раствора. Потом је села уз синовљев кревет, и почело је чекање.

Једном руком прихватила је његову, безосетну и хладну, другом га је миловала по топлом лицу, гледајући га право у зенице. Знао је и он. Пре него што је сасвим заклопио очи, поглед му се смешио као да јој захваљује.

Када је утихнуо последњи акорд Пјацолиног танга за дванаест виолончела, Магда је устала, искључила плејер, овог пута из зида, и сталожено пришла телефону. Сабраним гласом, прво је позвала хитну помоћ, затим полицију, и на крају Оксфорд – Тимотија. Разговарали су кратко. Стигао је сутрадан, првим јутарњим летом из Лондона.

Магда и Тимоти сахранили су свог сина Косту на Новом гробљу у Београду, у гробници породице Плетл, без присуства родбине и пријатеља.

Гимараиш, септембар 2002. – Београд, мај 2004.

БЕЛЕШКА О ПИСЦУ

Светлана Поровић Михајловић рођена је 1959. године у Скопљу. Преко Задра, стиже у Београд 1966. године. По образовању је дипломирани грађевински инжењер – „хидраш“, али први роман *Слатки мирис дуда* (1999, 2000) одвео ју је у друге воде од оних којима се до тада бавила. Уследила је *Последња тачка за кружницу* (2001, 2002). Оба романа представљена су и у „Српском друштву“ у Лондону.

Танго није дељив са три је њен трећи роман.

Живи и ради у Београду као писац.

САДРЖАЈ

La Salida

Прва ноћ у Порту

Мементо за Забрежје

Калина

Тања

La Cunita

Једно зимско јутро у Београду

Један фоторепортер

Једна свађа

Један пас и једна фотеља

Једна саобраћајна несрећа

La Resoluction

Десина прича

Неколико Магдиних писама

Тања и Ђура

Белешка о писцу